

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки і управління
Кафедра фінансів

«До захисту в ЕК»

«До захисту допущено»

Директор інституту

Завідувач кафедри

_____ Олег ШЕРЕМЕТ
(підпис) (ім'я та прізвище)

_____ Лада ШІРІНЯН
(підпис) (ім'я та прізвище)

«__» _____ 2025 р.

«__» _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та
(код і назва спеціальності)

фондовий ринок»

освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування

на тему: **Бюджет міста як основа фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку території**

Виконав: здобувач (ка) 2 курсу, групи ФІ-2-9М

_____ Бабренок Аліна Романівна
(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

_____ (підпис)

Керівник: Бойко Світлана Василівна
(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

_____ (підпис)

Рецензент _____
(ім'я та прізвище)

_____ (підпис)

Я, як здобувач (ка) Національного університету харчових технологій, розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я, не надавав (ла) і не одержував (ла) незарплатованої допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Здобувач (ка) _____
(підпис)

Київ – 2025р.

України у 2021-2024 роках, табл. 2.5. Доходи бюджетів міських ТГ Київської області, табл. 2.6. Аналіз динаміки доходів бюджету Переяславської МТГ, табл. 2.8. Горизонтальне вирівнювання бюджетів міських ТГ Київської області, млн грн., табл. 2.9. Аналіз динаміки видатків бюджету Переяславської МТГ за функціональною класифікацією, табл. 2.11. Аналіз динаміки видатків бюджету Переяславської МТГ за економічною класифікацією, табл. 3.2. Напрями оптимізації податкової політики на місцевому рівні.

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Бойко С.В.		
II	Бойко С.В.		
III	Бойко С.В.		

7. Дата видачі завдання 05 вересня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Вибір теми, написання заяви і узгодження плану кваліфікаційної роботи з керівником	до 02.09.2025	
2	Робота над 1–м розділом та перевірка керівником	до 30.09.2025	
3	Робота над 2–м розділом та перевірка керівником	до 21.10.2025	
4	Робота над 3–м розділом та перевірка керівником	до 18.11.2025	
5	Оформлення роботи і подання керівникові для проходження попереднього захисту	до 25.11.2025	
6	Попередній захист	27.11.2025	
7	Подання кваліфікаційної роботи з підтвердження керівника на перевірку академічного плагіату.	02.12.2025	
8	Доопрацювання кваліфікаційної роботи після попереднього захисту та перевірки на плагіат, узгодження змісту доповіді та презентації з керівником отримання відзивів на роботу	09.12.2025	
9	Підпис остаточного варіанту роботи завідувачем кафедри	15.12.2025	

Здобувач

_____ (підпис)

Бабренок А.Р.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Бойко С.В.

_____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Бабренок А. Р. «Бюджет міста як основа фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку території»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок. Національний університет харчових технологій, Київ, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена розв'язанню теоретичних та практичних проблем фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку території за рахунок бюджету міста.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури і додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми та сформульовано завдання дослідження.

У першому розділі узагальнено теоретико-методичні основи фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку міст України.

Другий розділ присвячено аналізу децентралізації бюджетної системи України та бюджету міста на прикладі Переяславської міської ради.

У третьому розділі обґрунтовано перспективи фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку міст.

Ключові слова: *бюджет, місцевий бюджет, бюджет міста, видатки бюджету, доходи бюджету, податкові надходження*

ABSTRACT

Babrenok A. «City budget as the basis of financial support for the socio-economic development of the territory»

Qualification work for the degree of «master» in the specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». National University of Food Technologies, Kyiv, 2025.

The qualification work is devoted to solving theoretical and practical problems of financial support for the socio-economic development of the territory at the expense of the city budget.

The work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of used literature and appendices.

The introduction substantiates the relevance of the topic and formulates the research objectives.

The first section summarizes the theoretical and methodological foundations of financial support for the socio-economic development of cities in Ukraine.

The second section is devoted to the analysis of the decentralization of the budget system of Ukraine and the city budget using the example of the Pereyaslav City Council.

The third section substantiates the prospects for financial support for the socio-economic development of cities.

Keywords: budget, local budget, city budget, budget expenditures, budget revenues, tax revenues

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	6
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТ УКРАЇНИ.....	10
1.1 Сутність і призначення бюджету міста.....	10
1.2 Механізм формування фінансового забезпечення міст.....	19
1.3 Порядок фінансового забезпечення місцевого самоврядування.....	29
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ БЮДЖЕТУ МІСТА НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕЯСЛАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ.....	36
2.1 Аналіз децентралізації бюджетної системи України.....	36
2.2 Аналіз формування доходів бюджету міста та їх достатності.....	47
2.3 Аналіз динаміки і структури видатків бюджет міста.....	59
Висновки до розділу 2.....	67
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТ.....	69
3.1 Зарубіжний досвід бюджетування місцевого самоврядування.....	69
3.2. Напрямки зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування...	76
3.3. Шляхи оптимізації податкової політики та збільшення податкових надходжень бюджету міста.....	84
Висновки до розділу 3.....	92
ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	98
ДОДАТКИ	

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ПДФО – податок на доходи фізичних осіб

ОТГ – об'єднана територіальна громада

МТГ – міська територіальна громада

ВПО – внутрішньопереміщена особа

ЄС – Європейський Союз

ВСТУП

Актуальність теми. Адміністративно-територіальний устрій України передбачав наявність міст як адміністративної одиниці та за реформування адміністративно-територіального устрою сформувалися міські територіальні громади, що стали центрами соціально-економічного розвитку. Реформування адміністративно-територіального устрою відбувалося одночасно з бюджетною децентралізацією, коли органи місцевого самоврядування отримали додаткові права та повноваження, в тому числі права на формування бюджетів розвитку.

Важлива роль відводиться бюджетам міських територіальних громад для соціально-економічного розвитку території, формування комфортного середовища для населення через фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я, програми соціального захисту, підтримки молоді та комфортного середовища для суб'єктів господарювання через програми інвестиційної підтримки бізнесу. В умовах воєнного стану бюджети міст мають додатково реагувати на виклики воєнного стану через допомогу у обороноздатності країни, соціальний захист переміщених осіб тощо.

Питання змісту і ролі бюджетів міських територіальних громад знаходяться у центрі уваги провідних учених, які досліджують місцеві бюджети: Батажок С. Г., Бойко С. В., Ватаманюк-Зелінська У. З., Войтенко А. Б., Гарбінська-Руденко А. В., Єрмоєнко А. О., Карпенко М. Ю., Левандівський О.Т., Свірко С. В., Федосов В. М., Шірінян Л. В. та інші, в тому числі у складних умовах воєнного стану – Бондарук Т. Г., Ватаманюк-Зелінська У. З., Дунець І. А., Коваль С. Л., Крупка М. І., Кужда Т. І., Луциків І. В., Чепіль Ю. Б. Однак залишилися невирішеними складні проблеми, які стосуються формування достатнього розміру фінансових ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку. Цим обумовлені вибір теми дослідження та її актуальність.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування та розробка рекомендацій фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку території за рахунок бюджету міста.

Досягнення мети дослідження зумовило необхідність постановки і вирішення таких завдань:

- узагальнити сутність та призначення бюджету міста;
- дослідити формування фінансового забезпечення;
- визначити порядок фінансового забезпечення місцевого самоврядування;
- проаналізувати сучасний стан децентралізації у бюджетній системі України;
- проаналізувати формування доходів бюджету міста та їх достатності;
- проаналізувати динаміку і структуру видатків бюджету міста;
- узагальнити зарубіжний досвід бюджетування місцевого самоврядування;
- обґрунтувати напрямки зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування;
- запропонувати шляхи оптимізації податкової політики та збільшення податкових надходжень бюджету міста.

Об'єктом дослідження є фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку території за рахунок бюджету міста.

Предметом дослідження виступає система фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку території за рахунок бюджету міста.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці провідних зарубіжних і вітчизняних вчених та фахівців з питань фінансів та бюджетного менеджменту.

У процесі проведення дослідження були використані наступні форми, способи та методи: теоретичного узагальнення – для уточнення понять «бюджет міста»; аналізу і синтезу – для формування системи доходів та видатків міста; системний, комплексний підхід – для розробки оптимального складу та

структури фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку міст; економіко-статистичні та економіко-математичні – для аналізу бюджету міста, прогнозування основних показників.

Інформаційну базу дослідження складає чинне законодавство України, яке регулює порядок фінансування місцевих органів влади, а також статистичні матеріали Державної казначейської служби України, Міністерства фінансів України та ін.

Практичне значення одержаних результатів. Рекомендації щодо зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування та оптимізації податкової політики та збільшення податкових надходжень бюджету міста розроблені для бюджету Переяславської МТГ на 2026-2027 роки та рекомендовані до впровадження.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТ УКРАЇНИ

1.1 Сутність і призначення бюджету міста

Фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку міст вимагає наукового обґрунтування у контексті забезпечення сукупності публічних потреб населення та суб'єктів господарювання міста, що визначається потребами у комфортному та безпечному середовищі, а також забезпечення виконання функцій влади. Для формування концепції фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку міст варто визначити множинність джерел такого забезпечення: кошти з державного бюджету, кошти місцевих бюджетів, кошти населення та суб'єктів господарювання, а також інші не заборонені законодавством кошти. Фінансове забезпечення розвитку міст має враховувати:

- інтерес держави у розбудові міст як центрів соціально-економічного розвитку та частина фінансових потреб має забезпечити рівні умови розвитку регіонів та не допустити дискримінації щодо окремих регіонів, регіональних дисбалансів. У випадку, якщо в державі відбувається диференціація регіонального розвитку, то держава має «згладжувати» відмінності розвитку та підтримувати регіони з нижчим рівнем соціально-економічного розвитку. Регіональна диференціація розвитку притаманна для більшості країн, що визначається природніми умовами, політичними та іншими умовами, в тому числі для України була притаманна і лише посилилася з введенням воєнного стану,
- інтерес органів місцевого самоврядування у розбудові міст з урахуванням соціально-економічного розвитку та врахування всіх місцевих потреб через діалог з населенням та суб'єктами господарювання,
- інтерес населення та суб'єктів господарювання до розвитку міст,

посилення їх привабливості для інвесторів. Реалізація даного інтересу реалізується через створення позабюджетних фондів з розвитку, в тому числі дані фонди актуальні в умовах повоєнного відновлення, відбудови інфраструктури тощо.

Формування концепції фінансування соціально-економічного розвитку міст має високу ретроспективу як за практичними аспектами, так і науковим обґрунтуванням. Проблематика фінансування соціально-економічного розвитку міст досліджена вченими у межах теорії фінансів та місцевих фінансів. Вагомий внесок у розвиток теорії місцевих фінансів внесено українським вченим Цитовичем М.М., який одним з перших дослідив науковий доробок з даної проблематики та визначив ряд хибних та дискусійних положень. Основним з яких було пов'язаність видатків та їх фінансування з певного бюджету: «видатки, викликані загальнодержавним інтересом, повинні бути покриті з загальнодержавних коштів, а видатки, з якими пов'язаний місцевий інтерес, повинні падати на місцеві кошти, ці теорії виголошують по суті цілком бездоказові положення» [74, с. 439-462]. Оскільки держава однією з своїх основних задач має задоволення потреб громадян шляхом надання їм суспільних послуг, то вимога справедливості повинна реалізовуватися через рівномірність одержання послуг від держави та рівномірність оподаткування. Аргументуючи свою думку Цитович М. М. вказує на необхідність розподілу видатків між державним та місцевими бюджетами та визначення джерела покриття для них:

1. Видатки на покриття загальнодержавних потреб, таких як національна оборона, повинні фінансуватися за рахунок загальнодержавних коштів. Крім цього представницькі органи повинні визначити перелік тих потреб, які вважаються пріоритетними та будуть задовольнятися першочергово.

2. Видатки на покриття потреб, пов'язаних з необхідністю забезпечення належного культурного та соціального розвитку населення всієї держави повинні покриватися за рахунок загальнодержавних коштів. У разі перекладання фінансування видатків на освіту, охорону здоров'я на місцеві бюджети це призведе до нерівномірного податкового навантаження у межах однієї країни.

Отримуючи одні і ті самі послуги, населення в різних адміністративно-територіальних одиницях нестиме різні видатки: «жителі бідніших місцевостей, будуть більшою мірою обтяжені місцевими податками, ніж жителі багатих частин держави, між тим як місцеві потреби задовольняються для перших гірше, ніж для других. Основною вимогою до фінансування таких видатків є рівномірність надання таких послуг для населення всієї країни, що може бути представлене мережею шкіл чи лікарень.

3. Видатки на фінансування потреб певної громади, що не пов'язані жодним чином з загальнодержавними потребами слід здійснювати за рахунок місцевих податків та зборів, що справляються на даній території. З цією метою повинна функціонувати система місцевих податків та зборів.

4. Видатки на задоволення потреб певної особи у послугах державних органів повинні фінансуватися тією самою особою та не перекладатися ні на населення місцевого союзу, ні на населення держави.

Отже, Цитович М. М. наполягав на необхідності розподілу видатків між різними рівнями бюджетної системи з чітким закріпленням за кожною з груп видатків джерел їх фінансування з урахуванням принципу справедливості та практичної зручності. У першу чергу, необхідно зазначити про визначення загальнодержавних потреб та потреб, що повинні бути однаковою мірою задоволені на всій території держави з фінансуванням за рахунок загальнодержавних податків, та потреб місцевої громади – за рахунок місцевих податків. Окремі аспекти фінансового забезпечення місцевого самоврядування ретроспективно досліджували українські вчені XIX - поч. XX ст.: Кованько П. Л. [75, с. 51-63], Твердохлебов В. М. [75, с. 325-351], Яснопольський М. П. [74, с. 369-393], наукові здобутки яких досліджено у працях Бойко С. В., Федосова В.М. та ін. [21; 24], Бармак М., Шкільнюк Н. [17].

Для фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку міст важливим є фінансування публічних та місцевих потреб через використання бюджетного механізму та бюджетних коштів, що вимагає з'ясування сутності поняття «бюджет» [20, с. 9; 28, с. 151], поняття «місцевий бюджет» [16; 31; 37, с.

135; 44, с. 82; 47, с. 180; 58, с. 100; 60, с. 215; 69] та проекція на поняття «бюджет міста».

Бюджет слід розглядати як комплексну економічну категорію, що реалізується через наступні прояви:

– «...як економічна категорія – це система грошових відносин щодо формування та використання централізованого фонду грошових коштів, який перебуває у розпорядженні органів державної влади і місцевого самоврядування й використовується для виконання їх функцій. Формування та використання централізованого фонду грошових ресурсів, тобто бюджету, базується на системі відносин, суб'єктами яких є юридичні і фізичні особи, держава, міжнародні організації, а об'єктом - валовий внутрішній продукт, рідше національне багатство» [20, с. 9],

– «... як основний фінансовий план держави. Акцентування бюджету за формою здійснюється у ст. 2 Бюджетного кодексу України [2] визначається, що бюджет - це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду (Бюджетний кодекс України)» [20, с. 9],

– «... є централізованим фондом грошових коштів держави, органів влади Автономної Республіки Крим чи органів місцевого самоврядування» [20, с. 9],

– «основна ланка державних фінансів, що має власну структуру» [20, с. 9],

– «є юридичним актом. На загальнодержавному рівня приймається щорічно Закон України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік, на місцевому - рішення про місцевий бюджет» [20, с. 9].

Павлюк К. В. досліджуючи бюджет та бюджетний процес в Україні наголошує на багатоаспектності цих категорій, тому дає кілька визначень категорії «бюджет»:

«1) бюджет – це частина вартості валового внутрішнього продукту, відокремлена в процесі його руху у формі суспільного грошового фонду, що перебуває у розпорядженні органів державної влади і місцевого самоврядування й витрачається на ухвалені суспільством в особі представницьких органів економічні, соціальні, політичні цілі;

2) бюджет насамперед – це суспільний грошовий фонд, що перебуває у розпорядженні державної і місцевої влади. У цьому полягають його найхарактерніші риси, які відображають взаємозв'язок системи економічних відносин із формою їхньої планової організації;

3) бюджет як економічна категорія – це система економічних (грошових) відносин щодо створення суспільного грошового фонду, який перебуває у розпорядженні органів державної влади і місцевого самоврядування й використовується на ухвалені суспільством в особі відповідних представницьких органів економічні, соціальні, політичні цілі;

4) в організаційно-правовому аспекті під бюджетом слід розуміти план утворення і використання бюджетних ресурсів на загальнодержавному і місцевому рівнях, який затверджується відповідними представницькими органами;

5) у політичному аспекті бюджет – це результат компромісу різних політичних сил представницького органу влади, який своїм волевиявленням затверджує обсяг суспільного грошового фонду (бюджетного фонду) на плановий період і цим ставить уряд під суспільний контроль» [57, с. 9-10].

Таким чином, бюджет міста доцільно розглядати у кількох аспектах та за кількома підходами, оскільки бюджет міста – це комплексна категорія, проведемо визначення сутності та основних ознак:

– бюджет міста як економічна категорія – це система грошових відносин щодо формування та використання централізованого фонду грошових коштів на рівні міста, який перебуває у розпорядженні органів місцевого самоврядування й використовується для виконання їх функцій,

– бюджет міста як план формування та використання фінансових

ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду,

– бюджет міста як централізований фонд грошових коштів органів місцевого самоврядування,

– бюджет міста як основна ланка місцевих фінансів, що має власний склад та структуру, визначену чинним законодавством. Складові частини бюджету міста визначені ст. 13 Бюджетного кодексу України [2] та визначені на рис. 1.1.

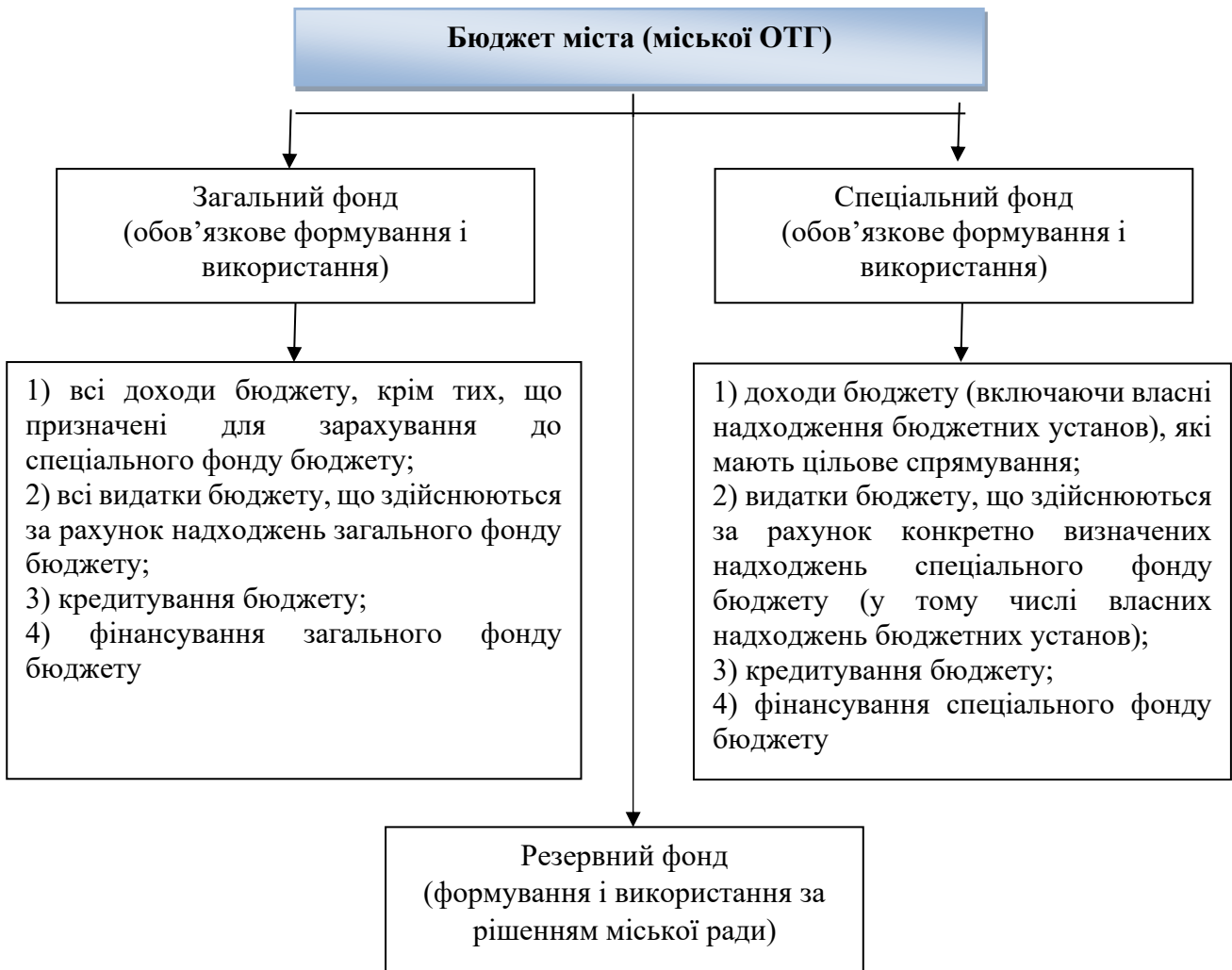

Рис. 1.1 Складові бюджету міста

Джерело: побудовано за положеннями Бюджетного кодексу України [2]

Обов'язковими складовими бюджету міста є спеціальний та загальний фонд бюджету, проте рішення щодо необхідності створення резервного фонду місцевого бюджету приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідна місцева рада. Резервний фонд бюджету не може перевищувати 1% обсягу видатків загального фонду бюджету.

За елементами бюджет міста складається з доходів та витрат, а у разі незбалансованості доходів і видатків формується потреба у пошуку джерел фінансування витрат і формується місцевий борг,

- бюджет міста як інструмент фінансового забезпечення розвитку міста, що передбачає фінансування актуальних завдань розвитку (інвестиційні проєкти та програми розвитку підприємництва) та сталих публічних потреб (освіта, охорона здоров'я, навколишнє середовище та екологія).

- бюджет міста як юридичний акт, що реалізується у рішенні про місцевий бюджет, що приймається на щорічній основі,

- бюджет міста як результат компромісу різних політичних сил щодо формування та використання централізованого фонду грошових коштів.

Бюджет міста займає окреме місце у бюджетній системі України, що перебуває на нижчому рівні (рис. 1.2) та наступним рівнем бюджетної ієрархії бюджет міста належить до бюджетів місцевого самоврядування, за наступним рівнем бюджетної ієрархії – до місцевих бюджетів.

Сутність бюджету розкривається через його функції. Класичними вважаються розподільча та контрольна функції бюджету, проте у фінансовій літературі обґрунтовують стимулюючу, регулюючу, соціальну функції [57, с. 10]. Альтеративними функціями бюджету (місцевого бюджету) визначає Гей К.В. акумуляційну, розподільчу, регуляторну, облікову, стабілізаційну, контрольну та функцію забезпечення самостійності [34, с. 183]; економічна безпека та забезпечення існування держави від авторів підручника «Бюджетна система» [28, с. 153].

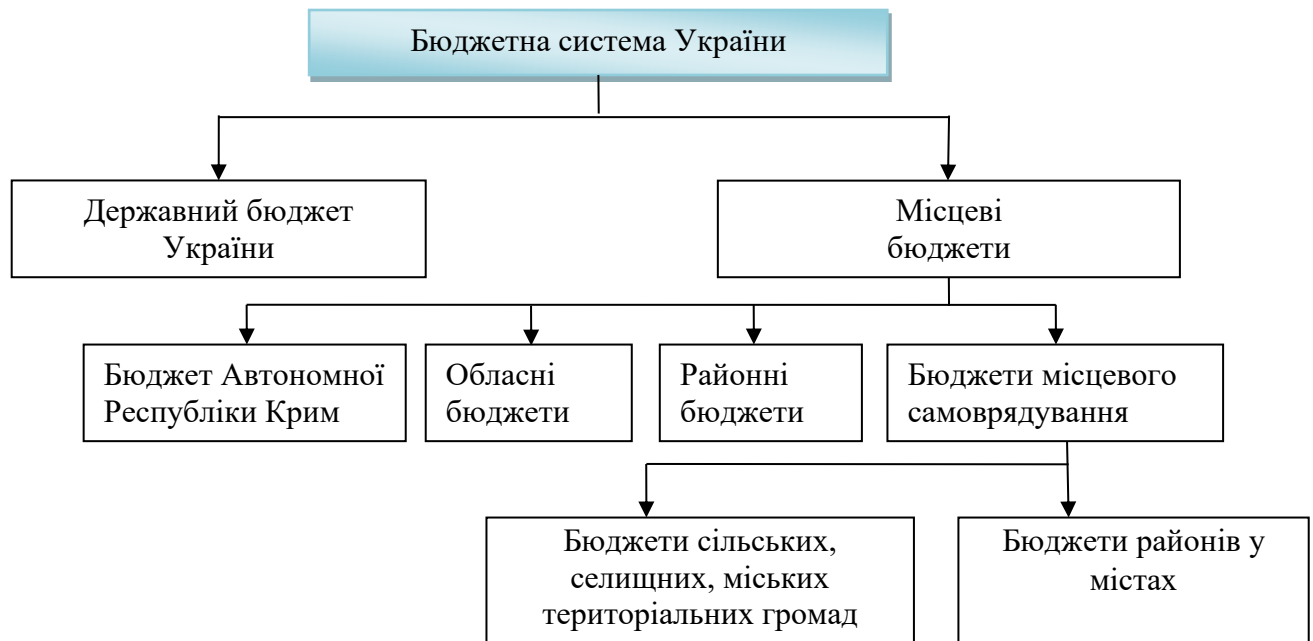

Рис. 1.2. Бюджетна система України станом на 01.01.2025 р.

Джерело: побудовано за положеннями Бюджетного кодексу України [2]

Розподільча функція передбачає розподіл через бюджет міста частини доданої вартості, що виробляється в місті через систему прямих та непрямих податків, в тому числі місцевих податків і зборів (податок на майно, єдиний податок) та спрямування їх на соціально-економічні потреби громади міста. Контрольна функція бюджету міста передбачає встановлення публічного контролю за формуванням і використанням коштів бюджету. Стимулююча функція бюджету міста може реалізовуватися через місцеві програми підтримки розвитку підприємництва та залучення інвестицій, а соціальна функція реалізується через реалізацію місцевих програм соціальної підтримки різних верств та категорій населення.

На нашу думку, в умовах воєнного стану до функцій бюджету має бути віднесена ще одна функція – повоєнного відновлення та збереження цілісності країни, забезпечення обороноздатності країни. Особливостями даної функції бюджету є фінансування воєнних потреб виключно за рахунок коштів державного бюджету, інколи – місцевих бюджетів. У період повоєнних дій та інколи воєнного стану саме за рахунок бюджетних коштів має відбуватися відбудова зруйнованого чи пошкодженого майна населення і бізнесу,

відновлення і відбудова інфраструктури тощо. Кужда Т. І., Луциків І. В., Галушак О. Я. вважають, що «за допомогою коштів місцевих бюджетів органи місцевого самоврядування мають змогу допомагати внутрішньо переміщеним особам, підтримувати релокований бізнес, облаштовувати укриття» [47, с. 180].

Погоджуємося з думкою Гей К. В. [34, с. 182], що слід виокремити основні ознаки місцевих бюджетів, які виділяють їх із загальної системи економічних відносин:

- доходи бюджету міста об'єктивно залежить від економічного потенціалу адміністративно-територіальної одиниці та суб'єктивно – від побудови системи міжбюджетних відносин. Наприклад, вищий економічний та фінансовий потенціал міста визначається вищим рівнем оплати праці та податку на доходи фізичних осіб, що зараховується до бюджету, більша чисельність фізичних-осіб підприємців призводить до більших надходжень єдиного податку до бюджету. Розвиток туристичної спрямованості та туризму у місті призводить до надходжень туристичного збору;

- доходи бюджету міста об'єктивно залежить від природнього середовища, оскільки до доходів бюджету зараховується частина рентної плати за користування природніми ресурсами, наприклад, використання води, лісових ресурсів, надр тощо;

- учасниками бюджетних відносин є, з одного боку – місцеві органи влади, а з іншого – підприємства, установи та населення окремого міста;

- місцеві бюджети, зосереджуючи фінансові ресурси на необхідних напрямках, дозволяють здійснювати державне регулювання регіональної економіки та забезпечують реалізацію соціальної політики, формування благоустрою та додаткового фінансування освіти, охорони здоров'я тощо.

Отже, бюджет міста слід вважати історичною категорією, яка виокремила у бюджетній системі як окрема ланка, що входить до складу бюджетів самоврядування та реалізується як економічна категорія, фонд фінансових ресурсів, план формування та використання фінансових ресурсів міста. та політичний компроміс політичних сил щодо формування та

використання централізованого фонду грошових коштів. Призначення та функції бюджету міста повинні бути розподільча та контрольна, проте додатковими функціями є регулююча, соціальна, повоєнного відновлення та забезпечення обороноздатності країни.

1.2 Механізм формування фінансового забезпечення міст

В основі фінансового забезпечення міст перебувають визначені доходи бюджету міста, що визначаються чинним бюджетним законодавством. Доходи бюджету міста формуються за чотирма напрямками: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та офіційні транспорти.

В основі формування фінансового забезпечення міст перебуває механізм перерозподілу фінансових потоків на рівні міст, що реалізується через перерозподіл доходів фізичних осіб та прибутків підприємства, результати діяльності комунальних підприємств та доходи від комунального майна, а також перерозподіл фінансових потоків за рінками бюджетної системи (міжбюджетні трансферти). Модель доходів бюджету міста (міської ОТГ) наведена на рис. 1.3.

Податкові надходження бюджету міста формуються з загальнодержавних та місцевих податків, які закріплені за даним бюджетом, в тому числі податкові надходження до бюджетів міст визначаються як частина податків у внутрішній конкуренції з державним бюджетом, обласним бюджетом, районним бюджетом та бюджетами сіл і селищ.

Загальнодержавні податки справляються на території міста та частково можуть бути зараховані до доходів бюджету. Місцеві податки є основою для формування доходів бюджету та результатом власної податкової політики через встановлення індивідуальних ставок місцевих податків та політики встановлення/не встановлення місцевих зборів. Фіскальний потенціал місцевих податків не достатньо реалізований через 2 місцеві податки та 2 збори.

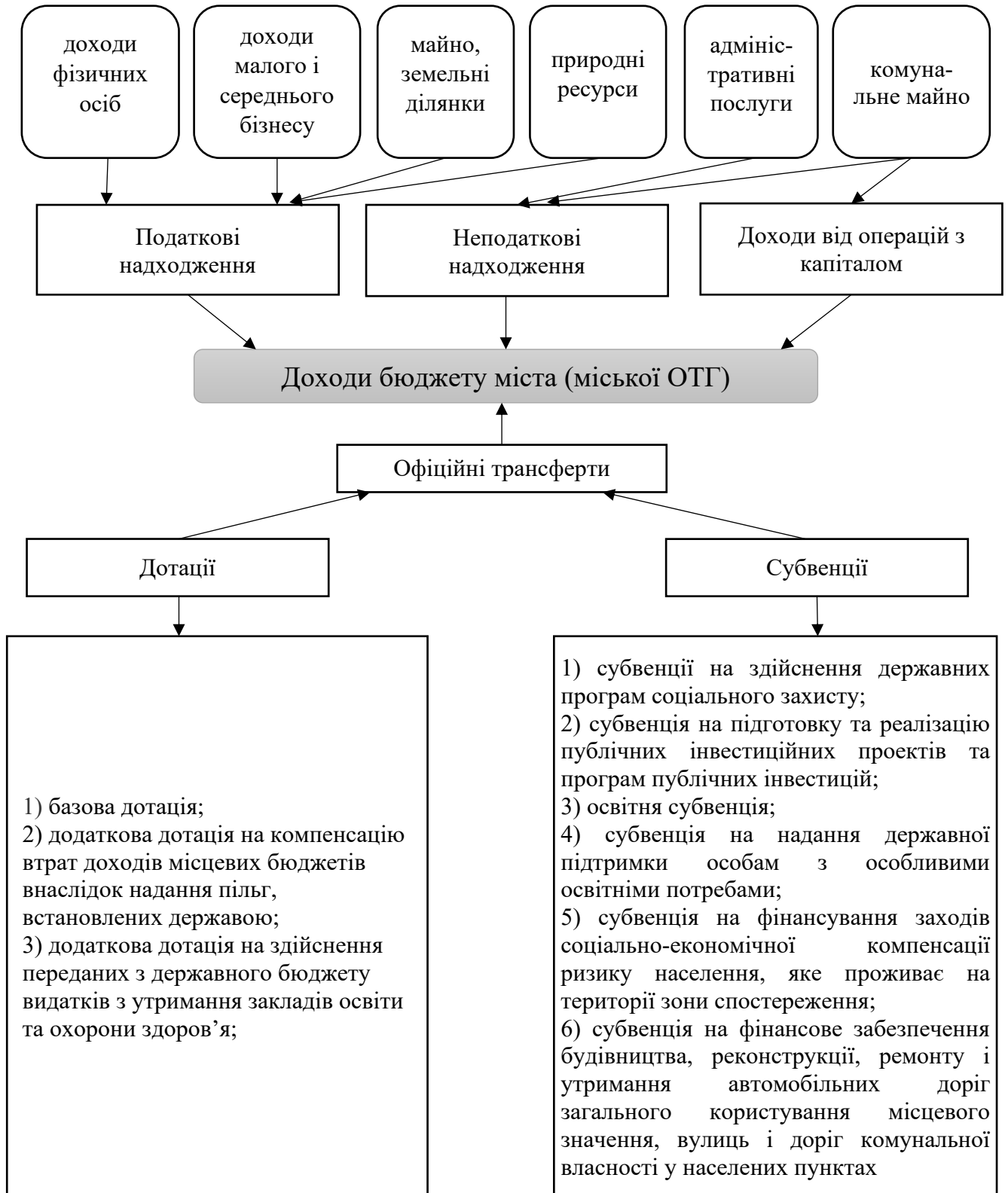

Рис. 1.3. Модель доходів бюджету міста (міської ОТГ)

Джерело: побудовано за положеннями Бюджетного кодексу України[2]

Особливостями бюджетної системи України та бюджетного менеджменту є постійне конкурування між різними ланками бюджету за податковими надходженнями як основою доходів. Розвиток фінансового забезпечення міст можна умовно розділити на декілька періодів, а саме до реформи децентралізації, коли існували міста з різним статусом, а також після децентралізації, коли міста набули статусу міських об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Проведемо ретроспективний аналіз формування доходів міст з 2010 року, тобто року прийняття Бюджетного кодексу України [2]. У табл. 1.1 наведено розвиток податкової складової бюджету міст та у 2010 році до бюджетів міст зараховували лише частково податок на доходи фізичних осіб, проте з впровадженням децентралізації надано додаткові податкові надходження: з 2014 року – податок на прибуток комунальних підприємств, місцеві податки та акцизний податок з роздрібною торгівлі підакцизними товарами (алкогольними та тютюновими виробами).

Таблиця 1.1

Податкові надходження загального фонду бюджетів міст

№ п/п	Податок	2010	2015	2020	2025
1	2	3	4	5	6
1.	ПДФО	75% для міст обласного значення, 25% для міст районного значення	60%	60%	60%
2.	Акцизний податок з роздрібною торгівлі підакцизних товарів		100%	100%	100%
3.	Податок на прибуток комунальних підприємств		100%	100%	100%
4.	Податок на майно		100%	100%	100%
5.	Єдиний податок		100%	100%	100%
6.	Збір за місце для паркування транспортних засобів			100%	100%
7.	Туристичний збір			100%	100%
8.	Акцизний податок з виробленого в Україні та з ввезеного на митну територію України пального				13,44%
9.	Рентна плата				

Продовж. табл. 1.1

1	2	3	4	5	6
10.	за спеціальне використання лісових ресурсів			37%	
11.	за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату			2%	3%
12.	за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення			5%	5%
13.	за користування надрами для видобування бурштину			30%	30%
14.	Додатково до бюджету м. Києва та м. Севастополя				
15.	Податок на прибуток підприємств		10%	10%	10%
16.	Податок на доходи фізичних осіб		40% / 100%	40% / 100%	40% / 100%
17.	Рентна плата (раніше – збір)				
18.	за спеціальне використання лісових ресурсів	50%	50%		37%
19.	за спеціальне використання води	50%	50%	45%	45%
20.	за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення	50%	25%	25%	25%
21.	плата за використання інших природних ресурсів	100%	100%	100%	100%

Джерело: побудовано за положеннями Бюджетного кодексу України[2]

За розширенням децентралізації з 2020 року до доходів бюджетів міст додано збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір, частково рентні плати (за спеціальне використання лісових ресурсів; за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату; за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення; за користування надрами для видобування бурштину). За останніми змінами до доходів бюджетів міст додано частково акцизний податок з виробленого в Україні та з ввезеного на митну територію України пального.

За даними табл. 1.1 видно, що м. Київ та м. Севастополь мають інші, відмінні доходи бюджету, що відповідає їх спеціальному статусу та перелік доходів бюджетів даних міст ширший від міст районного чи обласного значення.

Формування доходів бюджету міста відбувається відповідно до положень

ст. 64 Бюджетного кодексу України [2] та не може йому суперечити. До доходів загального фонду бюджетів міських територіальних громад станом на 2025 рік, окрім податкових надходжень належать:

1) державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;

2) 10 % орендної плати за земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності, передані в оренду відповідно до статті 120¹ Земельного кодексу України;

3) плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується до відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

4) надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є міські ради;

5) рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;

6) плата за розміщення тимчасово вільних коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування (крім коштів, отриманих закладами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);

7) орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди місцевими радами, яка зараховується до відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

8) кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;

9) частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, в порядку, визначеному відповідними місцевими радами;

10) плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;

11) адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами міських рад, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

12) адміністративний збір за проведення державної реєстрації відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», що здійснюється виконавчими органами міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

13) плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації відповідно до Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань", а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що

здійснюється виконавчими органами міських рад, яка зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

14) 70 % плати за надання адміністративних послуг уповноваженими органами Міністерства внутрішніх справ України відповідно до законів України «Про дорожній рух» і «Про перевезення небезпечних вантажів»;

15) штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;

16) адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва, обігу та зберігання спирту етилового, спиртових дистилатів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального, що зараховуються за місцем вчинення порушення;

17) 10 % надходжень від адміністративних штрафів за адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, що зараховуються за місцем фіксації правопорушення за допомогою відповідних технічних засобів - приладів контролю;

18) адміністративні штрафи та інші штрафні санкції, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

19) адміністративні штрафи, що накладаються органами електротранспорту (тролейбус, трамвай), уповноваженими законом розглядати справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням правил користування електротранспортом;

20) штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

21) кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівлі/спрощеної закупівлі як забезпечення їх тендерної пропозиції/пропозиції учасника спрощеної закупівлі, які не підлягають

поверненню таким учасникам, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

22) кошти, отримані від переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі під час укладення договору про закупівлю як забезпечення виконання такого договору, які не підлягають поверненню учаснику, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

23) 80 % коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів місцевого самоврядування, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 % коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

24) частина розміру плати за видачу ліцензії на провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей, яку встановлює Кабінет Міністрів України, яка сплачується ліцензіатами до бюджетів місцевого самоврядування за місцем розташування відповідного пункту розповсюдження державної лотереї;

25) 50% плати за ліцензії на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор у гральних закладах казино і за ліцензії на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор у залах гральних автоматів, що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням відповідного закладу;

26) інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів місцевого самоврядування відповідно до законодавства.

До надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів належать:

1) надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів (дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є комунальна власність, плата за надання місцевих гарантій; кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту, отримані відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»; 5 % коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у

власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України), що розподіляються між місцевими бюджетами адміністративно-територіальних одиниць, на території яких знаходиться відповідна ділянка надр; концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності; одноразова фіксована плата, визначена концесійним договором, та кошти, що надійшли у результаті реалізації забезпечення конкурсної пропозиції відповідно до умов концесійного конкурсу (якщо вони не повертаються учаснику), щодо об'єктів комунальної власності; кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності, включаючи кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них; капітальні трансферти (субвенції) з інших бюджетів; кошти від повернення кредитів, наданих з відповідного бюджету, та відсотки, сплачені за користування ними; місцеві запозичення тощо;

2) 75% коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва;

3) реєстраційний внесок щодо об'єктів комунальної власності, що сплачується відповідно до Закону України "Про концесію";

4) 50% грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності,

4) 25% екологічного податку,

5) власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;

6) цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;

7) надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами;

8) субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів;

9) повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними;

10) надходження в рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;

11) інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.

Інструменти міжбюджетного вирівнювання також застосовуються під час формування фінансового забезпечення місцевого самоврядування з поділом на горизонтальне та вертикальне вирівнювання. Бойко С. В., Шірінян Л. В. у дослідженні «Горизонтальне вирівнювання обласних бюджетів у системі міжбюджетного фінансового забезпечення регіонів України» (2018) досліджували горизонтальне вирівнювання, що базується на дотаціях та вказали на його неефективність порівняно з інструментами вертикального вирівнювання [25].

Отже, сучасна система формування доходів бюджету міста сформована за наслідками проведення децентралізації через об'єднання громад та формування регіональних фінансових центрів з 2015 року, яка позитивно оцінена вченими і практиками та полягала у одночасному підвищенні відповідальності органів місцевого самоврядування за соціально-економічний розвиток та передання джерел фінансування: «було розширено джерела формування дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок передачі окремих доходів з державного бюджету. У результаті цих заходів було залучено приблизно 40% нових ресурсів для розвитку місцевого самоврядування країни» [52]. Про надання додаткових джерел фінансових ресурсів як основну ознаку децентралізації зауважують Бондарук Т. Г. [27], Сивульська Н. М., Веселюк М. В. [64] або формування фінансової автономії місцевих бюджетів зазначають Войтенко А. Б., Якобчук В. П., Мосієнко О. В., Плотнікова М. Ф. [31], Марценюк О., Гуменна О., Деньдобра Т. [52], Бондаренко Н. В., Холявіцька К. С., Лиманюк В. В. [26, с. 80].

1.3 Напрями фінансового забезпечення місцевого самоврядування

Фінансове забезпечення міст передбачає здійснення сукупності видатків для задоволення суспільних потреб, які мають публічний (загальнодержавний) характер та місцевий характер і однаково спрямовані на якісні послуги для населення та суб'єктів господарювання. До видатків, що здійснюються з бюджетів міських територіальних громад, належать видатки на:

1) освіту: а) дошкільну освіту; б) загальну середню освіту: ліцеї (засновником яких є міська рада), початкові школи, гімназії; міжшкільні ресурсні центри; заклади спеціалізованої освіти: мистецькі, спортивні, військові (військово-морські, військово-спортивні), наукові ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою; дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (якщо не менше 70 % кількості учнів дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів припадає на територію відповідної територіальної громади), інклюзивно-ресурсні центри; в) фахову передвищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців на умовах регіонального замовлення у закладах фахової передвищої освіти комунальної власності, засновником яких є міська рада); г) інші державні освітні програми; г) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах вищої освіти комунальної власності, засновником яких є міська рада); г¹) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення); е) професійну (професійно-технічну) освіту з бюджетів міських територіальних громад з адміністративним центром у місті - обласному центрі (на оплату послуг з підготовки кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти державної та/або комунальної власності, які розташовані на території зазначених територіальних громад);

2) охорону здоров'я: оплату комунальних послуг та енергоносіїв комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам, для забезпечення надання медичних послуг за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення; місцеві програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам, місцеві програми надання населенню медичних послуг понад обсяг, передбачений програмою державних гарантій медичного обслуговування населення; місцеві програми громадського здоров'я;

3) соціальний захист та соціальне забезпечення: а) державні програми соціального забезпечення: притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (якщо не менше 70 % кількості дітей, які перебувають у цих закладах, припадає на територію відповідної територіальної громади), малі групові будинки; територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); центри соціальної реабілітації дітей з інвалідністю; центри професійної реабілітації осіб з інвалідністю, дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї; компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги; б) державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян; в) міські програми і заходи щодо реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі утримання та програми центрів соціальних служб;

4) державні культурно-освітні та театральні-видовищні програми (міські палаци і будинки культури, клуби, центри дозвілля, інші клубні заклади, бібліотеки, театри, музеї, виставки, центри культурних послуг, мистецькі школи, студії, інші заклади культури, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус академічних, національних), зоопарки комунальної власності;

5) фізичну культуру і спорт: утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів, заходи з фізичної культури і спорту та фінансова підтримка місцевих осередків всеукраїнських громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості і спортивних споруд місцевого значення.

До видатків місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, в тому числі бюджету міста належать видатки на:

1) місцеву пожежну охорону;

1⁻¹) муніципальні формування з охорони громадського порядку;

2) органи місцевого самоврядування;

3) соціальний захист та соціальне забезпечення: а) програми місцевого значення стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі на підтримку діяльності молодіжних центрів, інших суб'єктів молодіжної роботи, заходи та проекти у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності; б) місцеві програми соціального захисту окремих категорій населення; в) програми соціального захисту малозабезпеченої категорії учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти; г) центри обліку та заклади соціального захисту для бездомних осіб, центри соціальної адаптації осіб, звільнених з установ виконання покарань; г) компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян; д) компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги; е) надання фінансової підтримки громадським об'єднанням ветеранів на виконання програм (проектів, заходів) відповідного адміністративно-територіального рівня;

5) місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів;

6) культурно-мистецькі програми місцевого значення;

7) програми підтримки кінематографії та сфери медіа;

8) місцеві програми з розвитку фізичної культури і спорту, включаючи заходи із залучення населення до фізичної активності та занять спортом;

9) типове проектування, реставрацію та охорону пам'яток архітектури;

10) транспорт, дорожнє господарство: а) регулювання цін (тарифів) на перевезення пасажирів у пасажирському транспорті за рішенням місцевого органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування відповідно до наданих повноважень; б) експлуатацію дорожньої системи місцевого значення (у тому числі роботи, що проводяться спеціалізованими монтажньо-експлуатаційними підрозділами); в) будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах, а також капітальний та поточний ремонт вулиць і доріг населених пунктів та інших доріг, які є складовими автомобільних доріг державного значення (як співфінансування на договірних засадах);

11) заходи з організації рятування на водах;

12) обслуговування місцевого боргу;

13) програми природоохоронних заходів місцевого значення, заходи програм у сфері житлово-комунального господарства з будівництва та реконструкції водопровідних та каналізаційних очисних споруд, доочищення питної води, модернізації систем теплопостачання, заміни природного газу альтернативними видами палива, модернізації та ремонту ліфтового господарства, реконструкції та ремонту житлових будинків, оснащення житлового фонду будинковими засобами обліку енергоносіїв та споживання води, капітального ремонту, реконструкції, будівництва мереж зовнішнього освітлення вулиць, капітального ремонту гуртожитків, що передаються у власність територіальних громад, впровадження енергозберігаючих технологій;

14) управління комунальним майном;

15) регулювання земельних відносин;

16) заходи у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в межах повноважень, встановлених законом;

17) заходи та роботи з територіальної оборони та мобілізаційної підготовки місцевого значення;

18) проведення місцевих виборів і місцевих референдумів;

19) членські внески до асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань;

20) підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад та посадових осіб місцевого самоврядування;

21) реалізацію програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;

22) програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій

23) пільги з послуг зв'язку, інші передбачені законодавством пільги, що надаються ветеранам війни; особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; вдовам (вдівцям) та батькам померлих (загиблих) осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; постраждалим учасникам Революції Гідності; особам, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною; вдовам (вдівцям) та батькам померлих (загиблих) осіб, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною; ветеранам праці; жертвам нацистських переслідувань; ветеранам військової служби; ветеранам органів внутрішніх справ; ветеранам Національної поліції; ветеранам податкової міліції; ветеранам державної пожежної охорони; ветеранам Державної кримінально-виконавчої служби; ветеранам служби цивільного захисту; ветеранам Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; вдовам (вдівцям) померлих (загиблих) ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції, ветеранів податкової міліції, ветеранів державної пожежної охорони, ветеранів Державної кримінально-виконавчої служби, ветеранів служби цивільного захисту та ветеранів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; особам, звільненим з військової служби, які стали особами з інвалідністю під час проходження військової служби; особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю та особам, які

супроводжують осіб з інвалідністю I групи або дітей з інвалідністю (не більше одного супроводжуючого); реабілітованим громадянам, які стали особами з інвалідністю внаслідок репресій або є пенсіонерами; громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; дружинам (чоловікам) та опікунам (на час опікунства) дітей померлих громадян, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою; багатодітним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу та прийомним сім'ям, в яких не менше року проживають відповідно троє або більше дітей, а також сім'ям (крім багатодітних сімей), в яких не менше року проживають троє і більше дітей, враховуючи тих, над якими встановлено опіку чи піклування;

24) місцеві програми підтримки здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти на умовах регіонального замовлення у відповідних закладах освіти;

25) місцеві програми підтримки автомобільних підприємств санітарного транспорту;

26) інші програми, пов'язані з виконанням власних повноважень, затверджені, відповідною місцевою радою.

Фінансове забезпечення міст передбачає здійснення сукупності видатків для задоволення суспільних потреб, які мають публічний (загальнодержавний) характер та місцевий характер і однаково спрямовані на якісні послуги для населення та суб'єктів господарювання. З бюджетів міст відбувається фінансування освіти, охорони здоров'я, органів місцевого самоврядування, муніципальних формувань з охорони громадського порядку, програм розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів, обслуговування місцевого боргу та управління комунальним майном.

Висновки до розділу 1

Бюджет міста слід вважати історичною категорією, яка виокремила у бюджетній системі як окрема ланка, що входить до складу бюджетів самоврядування та реалізується як економічна категорія, фонд фінансових ресурсів, план формування та використання фінансових ресурсів міста. та політичний компроміс політичних сил щодо формування та використання централізованого фонду грошових коштів. Призначення та функції бюджету міста повинні бути розподільча та контрольна, проте додатковими функціями є регулююча, соціальна, повоєнного відновлення та забезпечення обороноздатності країни.

В основі формування фінансового забезпечення міст перебуває механізм перерозподілу фінансових потоків на рівні міст, що реалізується через перерозподіл доходів фізичних осіб та прибутків підприємства, результати діяльності комунальних підприємств та доходи від комунального майна, а також перерозподіл фінансових потоків за ріннями бюджетної системи (міжбюджетні трансферти). Особливостями бюджетної системи України та бюджетного менеджменту є постійне конкурування між різними ланками бюджету за податковими надходженнями як основою доходів.

Фінансове забезпечення міст передбачає здійснення сукупності видатків для задоволення суспільних потреб, які мають публічний (загальнодержавний) характер та місцевий характер і однаково спрямовані на якісні послуги для населення та суб'єктів господарювання. З бюджетів міст відбувається фінансування освіти, охорони здоров'я, органів місцевого самоврядування, муніципальних формувань з охорони громадського порядку, програм розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів, обслуговування місцевого боргу та управління комунальним майном.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ БЮДЖЕТУ МІСТА НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕЯСЛАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

2.1 Аналіз децентралізації бюджетної системи України

Формування бюджетів міст (міських територіальних громад) відповідає вимогам децентралізації, тобто передання права отримувати доходи та передання обов'язків щодо надання публічних послуг міським адміністраціям. Для оцінки ефективності децентралізації варто провести аналіз основних показників за методичними підходами бюджетної статистики за працями [23, с. 69; 54, с. 196; 60, с. 215; 64]:

- децентралізовані доходи як доходи місцевих бюджетів,
- децентралізовані видатки як видатки місцевих бюджетів,
- частка децентралізованих доходів у доходах зведеного бюджету,
- частка децентралізованих видатків у видатках зведеного бюджету,
- коефіцієнт зростання доходів місцевих бюджетів, коефіцієнт зростання видатків місцевих бюджетів тощо.

Окремої уваги вимагає проблематика нерівномірного соціально-економічного розвитку регіонів та викривлення показників соціально-економічного розвитку в межах країни. Бюджетна система формується відповідно до адміністративно-територіального поділу та зміни у організації адміністративно-територіального поділу мають вплив на склад бюджетної системи України. Чисельність бюджетів у бюджетній системі України у 2021-2023 роках наведена на рис. 2.1 вказує, що загалом формується близько 2000 бюджетів, проте частина з них не має відносин з державним бюджетом через анексію частини території та повномасштабне вторгнення. Також варто відмітити, що на непідконтрольних територіях України не проведено адміністративну реформу та не утворено територіальні громади.

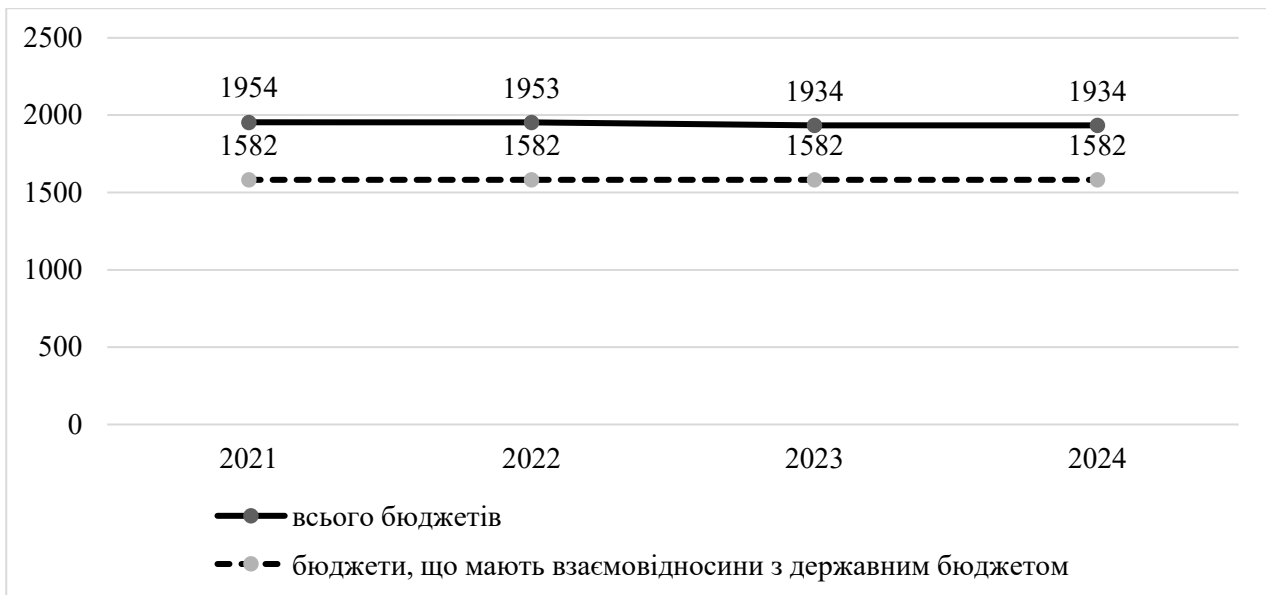

Рис. 2.1. Чисельність бюджетів у бюджетній системі України у 2021-2023 роках

Джерело: дані Міністерства фінансів України

У 2023-2024 роках чисельність бюджетів стабілізувалася та становила 1934 бюджети, в тому числі незмінно формувався державний бюджет як основний фінансовий план держави, формувалися, обласні бюджети, бюджет м. Києва як бюджет міста республіканського значення, 1469 бюджетів ОТГ, 136 районних бюджетів, всі інші бюджети фактично не склалися та не фінансувалися.

Таблиця 2.1

Склад бюджетної системи України у 2021-2023 роках

	2021		2022		2023		2024	
	всього	з них мають відносини з ДБ	всього	з них мають відносини з ДБ	всього	з них мають відносини з ДБ	всього	з них мають відносини з ДБ
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Державний бюджет	1		1		1		1	
Місцеві бюджети:								
обласні бюджети, бюджет АРК	25	24	25	24	25	24	25	24

Продовж. табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
бюджети міст республіканського та обласного значення	13	1	13	1	1	1	1	1
районні бюджети	136	119	136	119	136	119	136	119
бюджети територіальних громад	1469	1438	1469	1438	1469	1438	1469	1438
бюджети районів у містах обласного значення	35		35		28		28	
бюджети міст районного значення	6		6		6		6	
бюджети селищ міського типу	39		39		39		39	
бюджети сілрад (сіл)	229		229		229		229	

Примітки: ДБ – державний бюджет

Джерело: дані Міністерства фінансів України

Формування бюджетної системи відбувалося в складних умовах відмінного соціально-економічного розвитку, коли ВВП на душу населення суттєво відрізнявся через різні рівні економічної активності, наявність природних ресурсів, історичних та культурних об'єктів та інших умов. Вчені пояснюють відмінності через «наявність різних фіскальних дисбалансів, спричинених дією природно-кліматичних, історичних, географічних, соціально-демографічних, економічних та багатьох інших чинників» [28, с. 282].

Об'єктивна необхідність бюджетного вирівнювання в Україні протягом останніх 10 років, «зумовлена також значною диференціацією в рівнях соціально-економічного розвитку її регіонів, концентрацією податкової бази і відповідних джерел податкових надходжень у м. Києві, Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій областях та ряді інших; зміщенням фінансового потенціалу з розвинених промислових регіонів у фінансові центри (у міста Київ, Харків, Донецьк, Дніпропетровськ), нерівномірністю в розміщенні закладів соціально-культурної сфери по території країни та споживачів конкретних

послуг» [28, с. 282]. Про нерівномірність регіонального розвитку вказує також Мороз С. [54, с. 192-193].

За останній звітний рік за регіональними показниками економічного розвитку (2021 р.) економічний та фінансовий потенціал формував м. Київ з найвищим рівнем ВВП на особу та його частка у ВВП становила 23,4%. До регіонів з високим рівнем потенціалу належали Дніпропетровська обл. (10,7%), Донецька обл. (5,2%), Запорізька обл. (4,2%), Київська обл. (5,3%), Львівська обл. (5,4%), Одеська обл. (5,0%), Полтавська обл. (4,9%), Харківська обл. (5,9%) та ін.

За даними про доходи місцевих бюджетів у 2021 році можна визначити максимальні розміри зведених обласних бюджетів, наприклад понад 20 000 млн грн, Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Львівська, Одеська, Полтавська, Харківська, м.Київ. За результатами сформованої системи показників проведемо аналіз рівня децентралізації бюджетної системи України.

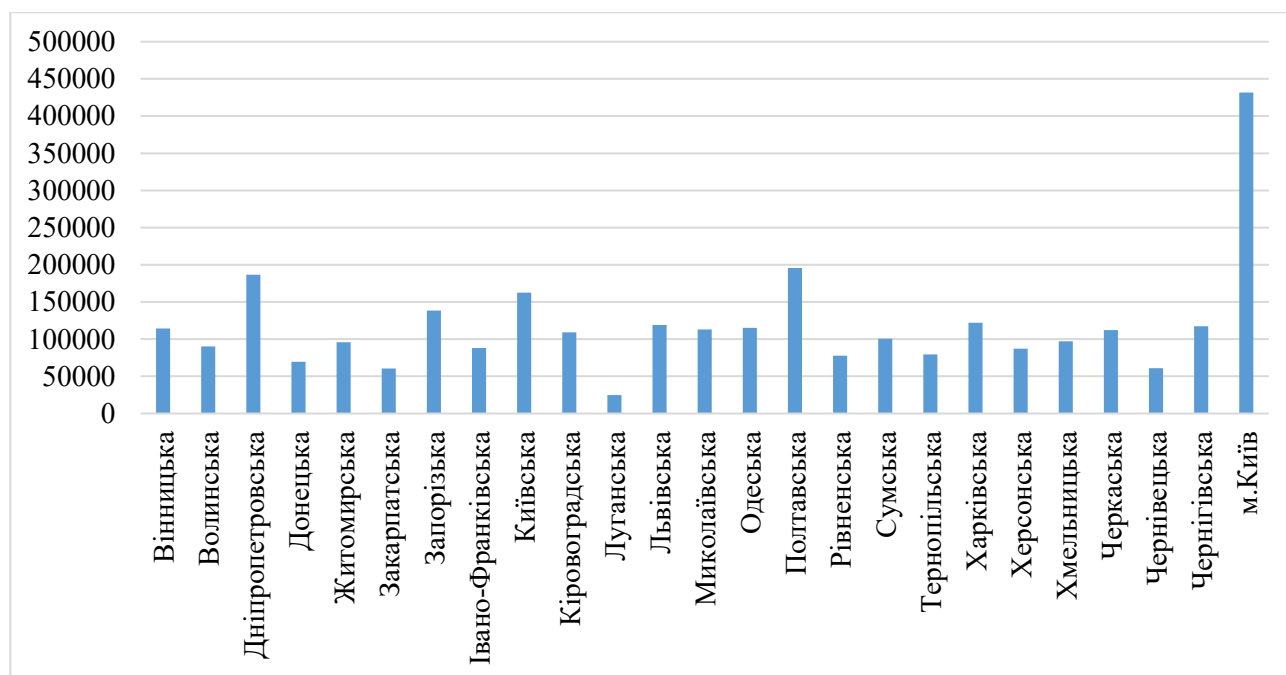

Рис. 2.2. Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу у 2021 році, грн

Джерело: дані Міністерства фінансів України

За показниками динаміки децентралізованих доходів (рис. 2.3, табл. 2.2) видно, що доходи зменшилися у 2022 році під впливом запровадженого воєнного стану та втрати контролю над частиною території та зменшення доходів через зменшення бази податкових надходжень, скорочення попиту на адміністративні послуги від населення і бізнесу.

Зменшення доходів місцевих бюджетів у 2022 році на 25 602,1 млн грн відбувалося переважно через зменшення доходів бюджетів у Харківській обл. (- 13 269,8 млн грн), Донецькій обл. (-11 698,1 млн грн), Херсонській обл. (- 6 059,3 млн грн), Луганській обл. (- 4 986,3 млн грн), Дніпропетровській обл. (- 3 121,6 млн грн), м. Київ (-2 921,7 млн грн). Перелік регіонів добре корелює з воєнними діями та зменшенням економічної активності, рухом населення тощо.

Доходи місцевих бюджетів у 2022 році загалом зменшилися на 4,4% проти збільшення доходів державного бюджету на 37,8%, проте цьому є пояснення «трансфери від міжнародних організацій і зарубіжних країн» [40, с. 375]. Саме за рахунок зарахування до державного бюджету трансфертів і відбулося викривлення структурних показників.

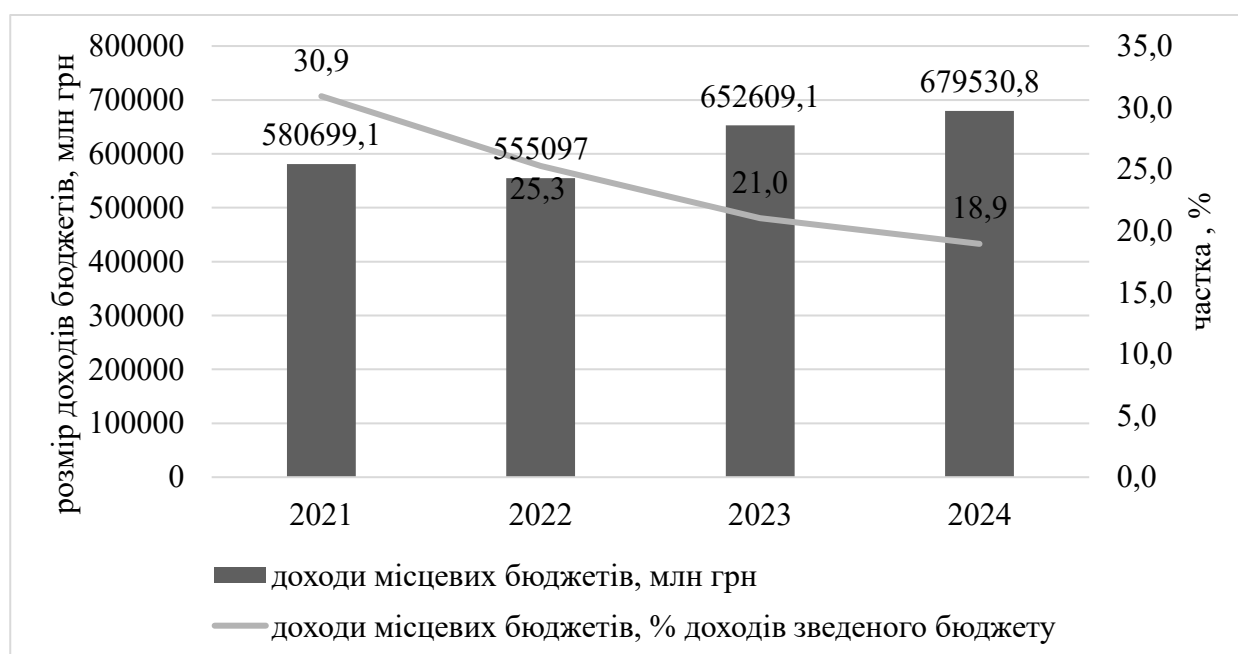

Рис. 2.2. Доходи місцевих бюджетів України у 2021-2024 роках

Джерело: дані Міністерства фінансів України

Таблиця 2.2

Доходи Зведеного бюджету України за рівнями, млн грн

	Доходи, млн грн				Абсол. відхилення, млн грн				Відносне. відхилення, %			
	2021	2022	2023	2024	2022- 2021	2023- 2022	2024- 2023	2024- 2021	2022- 2021	2023- 2022	2024- 2023	2024- 2021
Державний бюджет	1296852,9	1787395,6	2619979	3122713,3	490543	832583	502734	1825860	37,8	46,6	19,2	140,8
області												
Вінницька	20943,2	21921	25878,2	26481,3	978	3957	603	5538,1	4,7	18,1	2,3	26,4
Волинська	13998,9	14633,9	17227,1	17543,6	635	2593	317	3544,7	4,5	17,7	1,8	25,3
Дніпропетровська	61741,4	58619,8	68543,9	71319,9	-3122	9924	2776	9578,5	-5,1	16,9	4,0	15,5
Донецька	32856,3	21158,2	23199,5	23007,3	-11698	2041	-192	-9849	-35,6	9,6	-0,8	-30,0
Житомирська	16947,8	18166,6	22699,2	20191,9	1219	4533	-2507	3244,1	7,2	25,0	-11,0	19,1
Закарпатська	15511,5	16369,6	19410,1	19393,9	858	3041	-16	3882,4	5,5	18,6	-0,1	25,0
Запорізька	25712	19818	23018,2	25579,6	-5894	3200	2561	-132,4	-22,9	16,1	11,1	-0,5
Івано-Франківська	17124,8	17624,7	20176,6	20640,3	500	2552	464	3515,5	2,9	14,5	2,3	20,5
Київська	33500,9	31743	43576,5	46098,2	-1758	11834	2522	12597,3	-5,2	37,3	5,8	37,6
Кіровоградська	13697,1	13087,3	15665,2	15490,1	-610	2578	-175	1793	-4,5	19,7	-1,1	13,1
Луганська	11321,7	6335,4	5824,5	5323,7	-4986	-511	-501	-5998	-44,0	-8,1	-8,6	-53,0
Львівська	35845,9	41155,1	47505	48595,3	5309	6350	1090	12749,4	14,8	15,4	2,3	35,6
Миколаївська	15478,1	16221,1	18992,7	20034,6	743	2772	1042	4556,5	4,8	17,1	5,5	29,4
Одеська	34340,5	34572,3	40870,4	41578,6	232	6298	708	7238,1	0,7	18,2	1,7	21,1
Полтавська	25189,8	25050,7	28190,4	27760,3	-139	3140	-430	2570,5	-0,6	12,5	-1,5	10,2
Рівненська	16075	15625,5	18868	19013,9	-450	3243	146	2938,9	-2,8	20,8	0,8	18,3
Сумська	14703,1	14001	16325,4	16259,1	-702	2324	-66	1556	-4,8	16,6	-0,4	10,6
Тернопільська	13881	12822,6	15049,8	14852	-1058	2227	-198	971	-7,6	17,4	-1,3	7,0
Харківська	45646,7	32376,9	42364,3	45533,6	-13270	9987	3169	-113,1	-29,1	30,8	7,5	-0,2
Херсонська	14135,7	8076,4	11056,7	11152	-6059	2980	95	-2983,7	-42,9	36,9	0,9	-21,1
Хмельницька	17940,1	17763,9	20479,7	20638,3	-176	2716	159	2698,2	-1,0	15,3	0,8	15,0
Черкаська	16600,5	16570,4	21271,3	20408,1	-30	4701	-863	3807,6	-0,2	28,4	-4,1	22,9
Чернівецька	10410,2	10743,2	13128,1	13501	333	2385	373	3090,8	3,2	22,2	2,8	29,7
Чернігівська	13644,4	13592,9	16931	16988,8	-52	3338	58	3344,4	-0,4	24,6	0,3	24,5
м.Київ	71255,1	68333,4	80170,8	101677,6	-2922	11837	21507	30422,5	-4,1	17,3	26,8	42,7

Джерело: дані Міністерства фінансів України

У 2023 році відбувалося збільшення номінальних доходів з темпом приросту 17,6%, проте частка у доходах зведеного бюджету зменшилася до 21,0%. Основна причина – це збільшення доходів державного бюджету з темпом приросту на 46,6%. Доходи місцевих бюджетів збільшилися на 97512,1 млн грн та забезпечили це зростання всі області, окрім Луганської обл. Темпи приросту доходів бюджетів понад 20% забезпечили Житомирська, Київська, Рівненська, Харківська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська обл.

У 2024 році продовжилося збільшення номінального розміру місцевих доходів на 4,1%, проте частка у доходах зведеного бюджету зменшилася до 18,9%. Причиною скорочення частки доходів місцевих бюджетів є новації з перерозподілу надходжень ПДФО. На думку Левандівського О. Т., Баланюк І. Ф. та інших [49], Ватаманюк-Зелінська У. З., Олійник О. І., Зелінський М.-П. Б. [29], Тимошенко М. В. [69], Сивульська Н. М., Веселюк М. В. [64], Наконечна Ю. Л., Демиденко Л. М. [55, с. 125], місцеві бюджети втратили частину надходжень через реформування ПДФО грошового забезпечення військовослужбовців. «Ключовою новацією бюджету-2024 є переспрямування частини податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення військовослужбовців (прогноз – 96,3 млрд грн) із місцевих бюджетів до держбюджету» [49]. Максимальні темпи нарощення доходів забезпечили м. Київ, Львівська, Київська, Чернівецька, Миколаївська, Вінницька, Волинська обл., однак Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська, Херсонська обл. зменшили доходи зведеного обласного бюджету.

За результатами аналізу рівня децентралізації доходів можна зробити узагальнення про формування до воєнного стану близько третини доходів, проте у 2024 році цей показник зменшився до 18,9%, тобто фактичні дані суперечать оголошеній політиці децентралізації, проте така ситуація більше провокована воєнним станом та диспропорціями у формуванні доходів. Зменшення частки доходів місцевих бюджетів за підсумками 2024 року, Квасній Л., Квасній З., Даниленко Ю. коментують як «перші кроки до згорання реформи фінансової децентралізації в Україні» [41, с. 79].

Для розуміння фінансової спроможності місцевих бюджетів та рівня їх податкового потенціалу відносно загальнодержавного визначають індекс податкоспроможності. За ст. 98 Бюджетного кодексу України [2], «індекс податкоспроможності відповідного обласного бюджету є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності такого бюджету порівняно з аналогічним середнім показником по всіх обласних бюджетах України у розрахунку на одну людину. Якщо значення індексу:

- в межах 0,9-1,1 – вирівнювання не здійснюється;
- менше 0,9 – надається базова дотація відповідному обласному бюджету в обсязі 80 відсотків суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9;
- більше 1,1 – передається реверсна дотація з відповідного обласного бюджету в обсязі 50 відсотків суми, що перевищує значення такого індексу 1,1» [2]. На період 2024 року тимчасово реверсна дотація не передбачена та не реалізовувалася у бюджетній системі України.

За показниками горизонтального вирівнювання можна визначити регіони за фіскальним потенціалом за залежністю від офіційних трансфертів. У табл. 2.3 визначено варіювання чисельності регіонів з базовою дотацією, тобто надходженнями від державного бюджету, у 2021 році залежними були 20 областей, у 2022 році залежними були 18 областей, у 2023 році залежними були 17 областей, у 2024 році залежними були 18 областей. У 2021 році основними залежними регіонами були Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Тернопільська обл., мінімальною була залежність у Донецькій, Львівській, Миколаївській, Одеській, Харківській обл. та регіонами з реверсною дотацією були Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Полтавська обл., тобто провідні промислові регіонали та столичний регіон. За період 2022-2024 років з урахуванням воєнного стану, втрати контролю над частиною території та демографічними змінами найбільшу залежність мали Донецька, Закарпатська, Івано-Франківська, Херсонська, Чернівецька, Запорізька обл. Фінансову

залежність від державного бюджету у 2024 році не мали Волинська, Дніпропетровська, Київська, Львівська, Одеська, Полтавська обл.

Таблиця 2.3

Горизонтальне вирівнювання обласних бюджетів України, млн грн

області	2021		2022		2023		2024	
	вид	сума	вид	сума	вид	сума	вид	сума
Вінницька	Б	39,6	Б	21,5	Б	43,3	Б	63,4
Волинська	Б	121,4	Б	112,6	Б	20,1		
Дніпропетровська	Р	954,9	Р	773,1	Р	772,7		
Донецька	Б	19,8	Б	42,3	Р	47,4	Б	38,3
Житомирська	Б	57,3	Б	49,7	Б	29,0	Б	65,2
Закарпатська	Б	272,6	Б	278,1	Б	184,8	Б	322,9
Запорізька	Р	51,2	Р	38,5		н/д	Б	167,4
Івано-Франківська	Б	258,3	Б	226,6	Б	165,0	Б	289,0
Київська	Р	209,2	Р	249,5	Р	122,1		
Кіровоградська	Б	55,7	Б	40,5	Б	31,6	Б	33,2
Луганська	Б	202,0	Б	187,4	Б	76,2	Б	135,9
Львівська	Б	9,0			Р	252,0		
Миколаївська	Б	2,4	Б	3,5	Р	1,4	Б	75,8
Одеська	Б	18,8			Б	31,3		
Полтавська	Р	184,4	Р	156,0	Р	184,5		
Рівненська	Б	157,2	Б	125,9	Б	70,5	Б	52,7
Сумська	Б	19,5	Б	0,7	Б	30,3	Б	36,4
Тернопільська	Б	180,6	Б	19,7	Б	159,0	Б	105,6
Харківська	Б	43,8	Б	6,5	Б	167,1	Б	96,1
Херсонська	Б	131,7	Б	121,3	Б	477,6	Б	429,3
Хмельницька	Б	81,8	Б	49,5	Б	61,4	Б	99,6
Черкаська	Б	54,8	Б	31,9	Б	34,4	Б	11,4
Чернівецька	Б	247,8	Б	241,2	Б	252,5	Б	291,9
Чернігівська	Б	63,9	Б	26,5	Б	42,3	Б	26,7

Примітки: Б – базова дотація, Р – реверсна дотація, «-» – відсутність горизонтального вирівнювання

Джерело: дані Міністерства фінансів України

Стан формування видатків та їх фактичного фінансування (рис. 2.4, табл. 2.4) вказує на подібну тенденцію відносно доходів. Видатки місцевих бюджетів зменшилися на 15,0% у 2022 році та збільшувалися на 33,6% у 2023 році та збільшувалися на 3,9% у 2024 році.

Збільшення навіть останніми роками видатків місцевих бюджетів відбувалося в умовах диспропорцій та зміни пріоритетів публічних потреб (оборона, соціальний захист, громадський порядок і безпека), що призвело зменшення частки видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного бюджету.

Таблиця 2.4

Видатки Зведеного бюджету України за рівнями, млн грн

	Видатки, млн грн				Абсол. відхилення, млн грн				Відносне. відхилення, %			
	2021	2022	2023	2024	2022- 2021	2023- 2022	2024- 2023	2024- 2021	2022- 2021	2023- 2022	2024- 2023	2024- 2021
Державний бюджет	1 490 259	2 705 423	4 014 418	4 486 683	1215164	1308995	472265	2996424	81,5	48,4	11,8	201,1
області												
Вінницька	20880,4	19416,7	26375,5	26809,7	-1464	6959	434	5929,3	-7,0	35,8	1,6	28,4
Волинська	13915,7	12655,6	17784,6	18206,1	-1260	5129	422	4290,4	-9,1	40,5	2,4	30,8
Дніпропетровська	59974,7	51063,3	70541,6	70249,9	-8911	19478	-292	10275,2	-14,9	38,1	-0,4	17,1
Донецька	33374,3	15358,1	18632,1	22690,1	-18016	3274	4058	-10684,2	-54,0	21,3	21,8	-32,0
Житомирська	16317,1	14829,6	22663,9	21460,8	-1488	7834	-1203	5143,7	-9,1	52,8	-5,3	31,5
Закарпатська	14988,2	15454,2	19875,4	19323,5	466	4421	-552	4335,3	3,1	28,6	-2,8	28,9
Запорізька	25019,7	18722	19720,2	25243,2	-6298	998	5523	223,5	-25,2	5,3	28,0	0,9
Івано-Франківська	16777,3	16696,1	20731,7	20605,4	-81	4036	-126	3828,1	-0,5	24,2	-0,6	22,8
Київська	32308,1	28234,8	42372	45638,3	-4073	14137	3266	13330,2	-12,6	50,1	7,7	41,3
Кіровоградська	13442,5	11793,8	15607,9	16109	-1649	3814	501	2666,5	-12,3	32,3	3,2	19,8
Луганська	11356,5	4075,4	2795,3	3517,4	-7281	-1280	722	-7839,1	-64,1	-31,4	25,8	-69,0
Львівська	35744,3	35048,4	50907,1	47600,6	-696	15859	-3307	11856,3	-1,9	45,2	-6,5	33,2
Миколаївська	15252,1	13161,6	19529,6	20479,9	-2091	6368	950	5227,8	-13,7	48,4	4,9	34,3
Одеська	34392,1	28098,7	39475,9	42441,3	-6293	11377	2965	8049,2	-18,3	40,5	7,5	23,4
Полтавська	23842,9	23331,6	28683,6	28527,1	-511	5352	-157	4684,2	-2,1	22,9	-0,5	19,6
Рівненська	15647	14852,8	19103,8	19256,5	-794	4251	153	3609,5	-5,1	28,6	0,8	23,1
Сумська	14177,6	14421,1	16980,7	16224,9	244	2560	-756	2047,3	1,7	17,7	-4,5	14,4
Тернопільська	13392,9	12106,3	15038,8	15196,5	-1287	2933	158	1803,6	-9,6	24,2	1,0	13,5
Харківська	45538	29455,3	40251	43846,5	-16083	10796	3596	-1691,5	-35,3	36,7	8,9	-3,7
Херсонська	13864,2	6945,8	8824,7	9420,5	-6918	1879	596	-4443,7	-49,9	27,1	6,8	-32,1
Хмельницька	17585,1	15354,7	21428,7	20876,8	-2230	6074	-552	3291,7	-12,7	39,6	-2,6	18,7
Черкаська	15897,8	15100,1	20851,3	21076,4	-798	5751	225	5178,6	-5,0	38,1	1,1	32,6
Чернівецька	10637,9	13071,8	13071,8	13263,4	2434	0	192	2625,5	22,9	0,0	1,5	24,7
Чернігівська	13357,9	11832,4	16417,3	17058,4	-1526	4585	641	3700,5	-11,4	38,7	3,9	27,7
м.Київ	69447,7	59595,3	89972,2	96210,6	-9852	30377	6238	26762,9	-14,2	51,0	6,9	38,5

Джерело: дані Міністерства фінансів України

У 2022 році зменшилися видатки майже всіх місцевих бюджетів на винятком Закарпатської, Сумської та Чернівецької обл., проте зменшення максимально адаптовано до втрати контролю за територією у Донецькій, Запорізькій, Луганській, Харківській та Херсонській обл. Збільшення видатків відбувалося відповідно до потреб регіонів та найбільший приріст видатків визначено для Київської, Житомирської, Волинської, Закарпатської, Львівської, Черкаської обл. За результатами аналізу рівня децентралізації видатків можна зробити узагальнення про формування до воєнного стану близько третини видатків, проте у 2024 році цей показник зменшився до 13,59%, тобто фактичні дані суперечать оголошеній політиці децентралізації.

Рис. 2.4. Видатки місцевих бюджетів України у 2021-2024 роках

Джерело: дані Міністерства фінансів України

Таким чином, децентралізація за доходами та видатками в Україні відсутня, оскільки доходи та видатки є централізованими і зосереджуються у Державному бюджеті України, до негативних тенденцій розвитку системи місцевих бюджетів є зменшення їхньої частки у показниках Зведеного бюджету України. Основними причинами зменшення частки доходів є зосередження у

державному бюджеті основних бюджетоутворюючих податків (ПДВ, акцизний податок, податок на прибуток, частина податку на доходи фізичних осіб, військовий збір) та зарахування до державного бюджету офіційних трансфертів від міжнародних партнерів та гуманітарних організацій, що стали основою доходів бюджету від час воєнного стану.

2.2. Аналіз формування доходів бюджету міста та їх достатності

Формування доходів міста проаналізуємо за даними Переяславської МТГ, що належить до Київської обл. та формується разом з іншими бюджетами міст Київщини. Альтернативними аналітичними дослідженнями формування доходів та здійснення видатків з бюджетів міст присутні у науковому доробку вчених:

- Вінницької МТГ (Сивульська Н. М., Веселюк М. В. [64]),
- Ірпінської МТГ (Бедринець М. Д., Угрюмова К. О., Колеснік К. О. [19]),
- Криворізької МТГ (Короленко Р. В., Ухова І. М. [44]),
- Луцької МТГ (Нечипоренко А. В. та Качула А. Г. [56]),
- Львівської МТГ (Ватаманюк-Зелінська У. З., Чепіль Ю. Б., Дунець І. А. [30]),
- Сумської МТГ (Рябушка Л.Б., Пахненко О.М., Куліш О.В. [61]),
- Тернопільської МТГ (Жмурко Н. В. та Лотоцька Ю. В. [38]; Коваль С.Л. та Сидор І. П. [42]),
- Харківської МТГ (; Чечетова Н. Ф., Чечетова-Терашвілі Т. М., Лелюк Н. Є. [76], Шелест О. та Бабічев А. [77] та інші [67]),
- Хмельницької МТГ (Ткачук Н. М. [72]).

Дослідження про бюджети міст Київської області та бюджету Переяславської МТГ не знайдено. За показниками доходів бюджетів міських ОТГ Київщини можна сформувати табл. 2.5, яка об'єднує всі міські бюджети та дає змогу міста поділити за бюджетним потенціалом.

Доходи бюджетів міських ТГ Київської області

Міська громада	Площа, км ²	Доходи, млн грн			
		2021	2022	2023	2024
Березанська	210,3	241,9	308,4	385,1	299,4
Білоцерківська	394,7	2291,7	2732,6	3129,6	2896,3
Богуславська	493,1	264,4	219,4	308,3	311,1
Бориспільська	527,7	1109,2	1150,2	1274,9	1465,2
Боярська	208	719,5	681,9	875,2	1032,8
Броварська	122,9	1882,6	1675	2102,5	2634,5
Бучанська	261	1181,1	849,6	1484,2	1420,9
Васильківська	356,7	590,5	617,6	791,2	746,2
Вишгородська	95,6	832,6	771,1	914,6	1010,9
Вишнева	17,7	1048,6	1202,7	1740,6	1449,9
Ірпінська	117,3	893,4	901,9	1462,3	1845,1
Кагарлицька	671,9	267,6	280,8	358,5	392,5
Миронівська	798,3	497,8	542,6	682,3	909,6
Обухівська	397,1	709,6	700,5	806,7	1121,8
Переяславська	261,1	368	377,2	415,4	479,9
Ржищівська	430,1	140,1	201,7	250,9	192,5
Сквирська	873,6	326,5	315,4	404,1	448
Славутицька	19,4	473,7	387,7	410,2	488
Таращанська	757,4	253,4	253,8	311,9	379,2
Тетіївська	757,2	326	295,6	368,1	410
Узинська	408,9	183	179,9	217	247,7
Українська	206,8	444,5	335,9	525,9	415,1
Фастівська	336,5	654,7	599,6	730,3	813,5
Яготинська	792,2	387,5	381,8	451,5	491,7

Джерело: дані Міністерства фінансів України

Результати поділу бюджетів міських ОТГ Київської області за бюджетним потенціалом (доходами бюджету):

1) бюджети міст з найвищим бюджетним потенціалом та найвищими доходами (понад 2500 млн грн для 2024 року): Білоцерківська МТГ та Броварська МТГ,

2) бюджети міст з середнім бюджетним потенціалом (від 1400 млн грн до 2500 млн грн для 2024 року): Ірпінська, Вишнева, Бучанська, Бориспільська МТГ,

3) бюджети міст з низьким бюджетним потенціалом (від 700 млн грн до 1200 млн грн для 2024 року): Боярська, Фастівська, Васильківська, Миронівська, Обухівська, Вишгородська МТГ,

4) бюджети міст з найнижчим бюджетним потенціалом (до 500 млн грн для 2024 року): Березанська, Богуславська, Кагарлицька, Переяславська, Ржищівська, Сквирська, Славутицька, Таращанська, Тетіївська, Узинська, Українська, Яготинська МТГ.

Таким чином, бюджет Переяславської МТГ належить до бюджетів з найменшим бюджетним потенціалом у межах Київської обл. Потенційно на формування бюджетного потенціалу впливає соціально-економічний потенціал, наявність території, чисельність населення, кількість суб'єктів господарювання, рівень зайнятості, проте більшість з наведених даних не оприлюднюється в умовах воєнного стану з питань інформаційної безпеки. Оприлюдненим показником є площа та проведемо оцінку взаємозалежності території та доходів бюджетів МТГ. Взаємозв'язок доходів бюджетів міських ТГ Київської обл. та площі громади зображений на рис. 2.5 вказує, що відсутній прямий та сильний зв'язок між показниками, тобто Переяславської МТГ не має переваг формування доходів бюджету від площі.

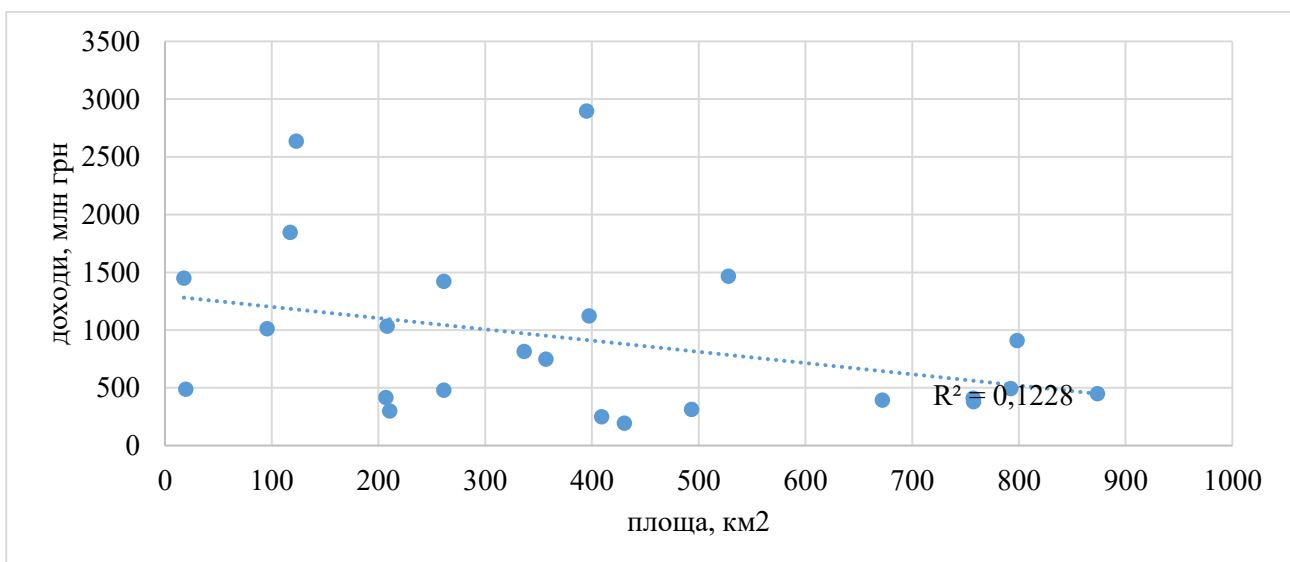

Рис. 2.5. Взаємозв'язок доходів бюджетів міських ТГ Київської обл. та площі громади

Джерело: дані Міністерства фінансів України

Підставою для такого висновку є значення коефіцієнта детермінації – 0,12. Рівень взаємозв'язку міг бути вищим, проте з всієї сукупності вирізняються Броварська та Білоцерківська, Ірпінська, Вишнева, Бориспільська міські громади.

Іншим показником, що може впливати на формування доходів на підставі соціально-економічного розвитку є наближеність до центрів економічного та соціального розвитку, політичного центру – столиці, м. Київ (рис. 2.6).

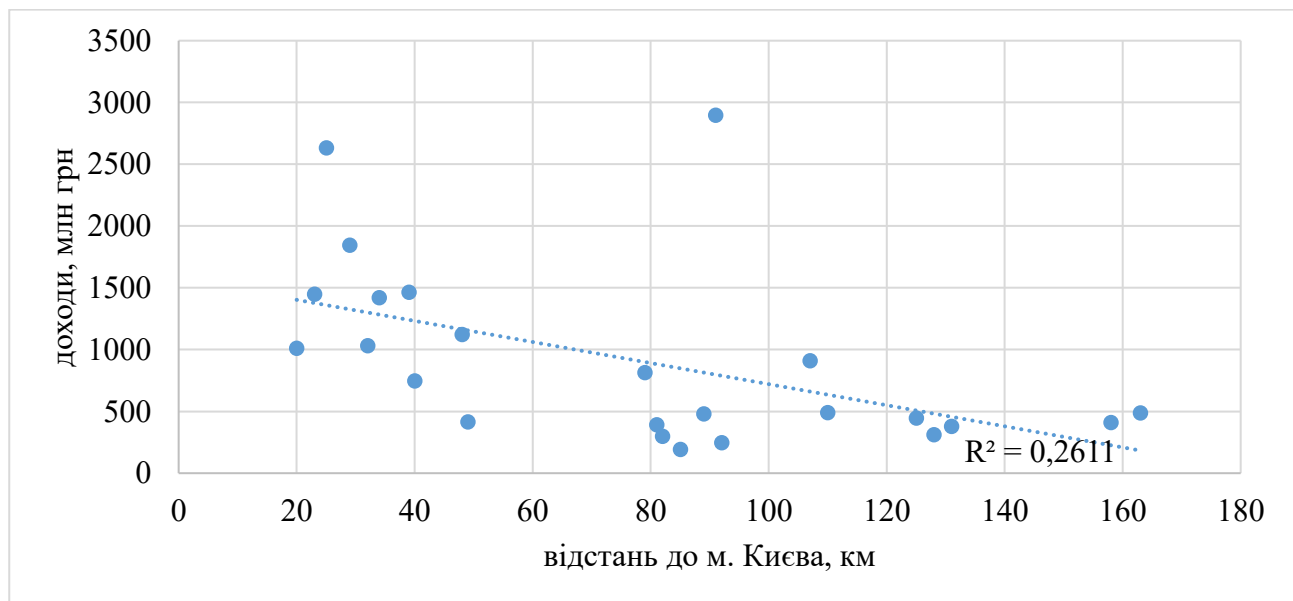

Рис. 2.6. Взаємозв'язок доходів бюджетів міських ТГ Київської обл. та наближеності до м. Київ

Джерело: дані Міністерства фінансів України

Відсутній прямий та сильний зв'язок між показниками, тому що коефіцієнт детермінації 0,26, тобто Переяславської МТГ не має загроз від віддаленості від столиці. Рівень взаємозв'язку міг бути вищим, проте з всієї сукупності вирізняються Броварська та Білоцерківська, Ірпінська МТГ.

Склад доходів бюджету Переяславської МТГ визначається ст. 64 Бюджетного кодексу [2] як для бюджету ОТГ та формується відповідно до економіко-соціального розвитку регіону (табл. 2.6 та 2.7).

Аналіз динаміки доходів бюджету Переяславської МТГ

	Доходи, млн грн				Абсол. відхилення, млн грн				Відносне. відхилення, %			
	2021	2022	2023	2024	2022- 2021	2023- 2022	2024- 2023	2024- 2021	2022- 2021	2023- 2022	2024- 2023	2024- 2021
РАЗОМ	368	377,2	415,4	479,9	9,2	38,2	64,5	111,9	2,5	10,1	15,5	30,4
Податкові надходження	230,5	282,5	303,6	325,3	52	21,1	21,7	94,8	22,6	7,5	7,1	41,1
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	161,7	218,7	217,9	209,6	57	-0,8	-8,3	47,9	35,3	-0,4	-3,8	29,6
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	0,2	0,4	0,1	0,3	0,2	-0,3	0,2	0,1	100,0	-75,0	200,0	50,0
Внутрішні податки на товари та послуги	20,2	12,9	22,2	29,2	-7,3	9,3	7	9	-36,1	72,1	31,5	44,6
Місцеві податки	18	50,2	63	85,8	32,2	12,8	22,8	67,8	178,9	25,5	36,2	376,7
Інші податки та збори	0,3	0,2	0,2	0,2	-0,1	0	0	-0,1	-33,3	0,0	0,0	-33,3
Неподаткові надходження	9,8	10,2	11,2	17,8	0,4	1,0	6,6	8	4,1	9,8	58,9	81,6
Доходи від власності та підприємницької діяльності	0,2	0,1	0,2	0,1	-0,1	0,1	-0,1	-0,1	-50,0	100,0	-50,0	-50,0
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	4,9	4,2	5	9,2	-0,7	0,8	4,2	4,3	-14,3	19,0	84,0	87,8
Інші неподаткові надходження	0,6	0,6	1,7	1,7	0	1,1	0	1,1	0,0	183,3	0,0	183,3
Власні надходження бюджетних установ	4	5,1	4,2	6,6	1,1	-0,9	2,4	2,6	27,5	-17,6	57,1	65,0
Доходи від операцій з капіталом	0	0	5,6	1,1	0	5,6	-4,5	1,1	-	-	-80,4	-
Офіційні трансферти	126,6	83,8	94	133,8	-42,8	10,2	39,8	7,2	-33,8	12,2	42,3	5,7
Цільові фонди	0,9	0,5	0,7	1,7	-0,4	0,2	1	0,8	-44,4	40,0	142,9	88,9

Джерело: дані Міністерства фінансів України

Сукупні доходи бюджету Переяславської МТГ збільшилися на 30% у 2024 році проти 2021 року та відмічена інтенсивність зростання щороку 2,5% у 2022 році, 10,1% у 2023 році та 15,5% у 2024 році. Про бюджетний потенціал бюджету Переяславської МТГ можна робити висновок через порівняння зі темпами збільшення бюджетів інших міст. Якщо за основі взяти приріст доходів бюджету Переяславської МТГ у розмірі 30,4% за досліджуваний період, то він поступається приросту доходів бюджету Ірпінської (+106,5%, показник даної громади відрізняються високою динамікою через зарахування трансфертів від міжнародних організацій для відбудови міста через руйнування у перші місяці воєнного стану), Миронівської (+82,7%), Обухівської (+58,1%), Таращанської (+49,6%), Кагарлицької (+46,7%), Боярської (+43,5%), Броварської (+39,9%), Вишневої (+38,3%) та 4 інших МТГ. Інші 11 МТГ області мали темпи приросту доходів, менші від Переяславської МТГ.

Зростання доходів відбувалося переважно за рахунок збільшення податкових надходжень та неподаткових надходжень, інші групи доходів мали різну динаміку. Зростання доходів бюджету Переяславської МТГ у 2022 році у розмірі 9,2 млн грн забезпечувалося переважно через збільшення надходжень податків у розмірі 52 млн грн через податки з доходів фізичних осіб та місцеві податки з переважанням перших. Акцизне оподаткування у перший рік воєнного стану зменшилося і втратило фіскальний потенціал через обмеження на продаж алкогольних напоїв. Майже на половину зменшилися трансферти з бюджету у 2022 році, що буде досліджено у наступних таблицях. Незважаючи на воєнний стан та податкові пільги, що були запроваджені у перші місяці воєнного стану податкові надходження до бюджету збільшилися на 22,6%.

Порівняння з показниками інших міських громад Київщини показує, про високий рівень диференціації: у Ірпінській та Бучанській МТГ податкові надходження зменшувалися на 16,2% та 27,5%, відповідно; інші МТГ збільшували податкові надходження, в тому числі через внутрішнє переміщення населення та бізнесу на прикладі Ржищівської (+91,8%), Білоцерківської (+66,1%), Березанської (+52,4%), Вишневої (+33,9%) та ін. Тому збільшення

фіскального потенціалу Переяславської МТГ у 2022 році можна вважати прийнятним.

Зростання доходів бюджету Переяславської МТГ у 2023 році у розмірі 38,2 млн грн забезпечувалося переважно податковими надходженнями у розмірі 21,1 млн грн через акцизне оподаткування роздрібною торгівлі алкоголем та збільшення надходження місцевих податків з переважанням другого. У 2023 році активізувалися доходи від операцій з капіталом та збільшилися трансферти. У 2023 році тенденції були аналогічними та варто відмітити про зменшення фіскального потенціалу ПДФО. Лише у 2024 році стан формування доходів бюджету Переяславської МТГ змінився максимальним збільшенням у розмірі 15,5% або 111,9 млн грн за рахунок збільшення податкових надходжень на 94,58 млн грн з фіскальним потенціалом податку на доходи фізичних осіб та місцевих податків.

Аналіз структури доходів бюджету Переяславської МТГ є важливим етапом дослідження не лише вагомості кожної з груп доходів, а дослідженням фінансової незалежності бюджету.

З табл. 2.7 можна зробити висновок про структуру доходів бюджету та наявність структурних змін:

1) збільшення частки податкових надходжень на 5,1 в.п. у досліджуваному періоді та формування податків як основи фінансової незалежності місцевого самоврядування. Для Переяславської МТГ податкові надходження забезпечували 63-73% всіх доходів. За даними Міністерства фінансів України можна сформувати групи МТГ за часткою податків у доходах у 2024 році: високий рівень: Українська (79,3%), Миронівська (77,4%), Вишнева (85,1%) МТГ; середній рівень: 13 МТГ, в тому числі Переяславська МТГ; низький рівень: Ржищівська (57,1%), Тетіївська (57,6%), Богуславська (60,1%), Узинська (60,4%), Славутинська (62,0%); найнижчий рівень: Ірпінська (49,2%), Бучанська (52,6%), Таращанська (52,9%),

Аналіз структури доходів бюджету Переяславської МТГ, %

	Частка у доходах, %				Абсол. відхилення			
	2021	2022	2023	2024	2022-2021	2023-2022	2024-2023	2024-2021
Податкові надходження	62,6	74,9	73,1	67,8	12,3	-1,8	-5,3	5,1
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	43,9	58,0	52,5	43,7	14,0	-5,5	-8,8	-0,3
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	-0,1	0,0	0,0
Внутрішні податки на товари та послуги	5,5	3,4	5,3	6,1	-2,1	1,9	0,7	0,6
Місцеві податки	4,9	13,3	15,2	17,9	8,4	1,9	2,7	13,0
Інші податки та збори	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Неподаткові надходження	2,7	2,7	2,7	3,7	0,0	0,0	1,0	1,0
Доходи від власності та підприємницької діяльності	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	1,3	1,1	1,2	1,9	-0,2	0,1	0,7	0,6
Інші неподаткові надходження	0,2	0,2	0,4	0,4	0,0	0,3	-0,1	0,2
Власні надходження бюджетних установ	1,1	1,4	1,0	1,4	0,3	-0,3	0,4	0,3
Доходи від операцій з капіталом	0,0	0,0	1,3	0,2	0,0	1,3	-1,1	0,2
Офіційні трансферти	34,4	22,2	22,6	27,9	-12,2	0,4	5,3	-6,5
Цільові фонди	0,2	0,1	0,2	0,4	-0,1	0,0	0,2	0,1

Джерело: дані Міністерства фінансів України

2) найвищий податковий потенціал сформували податок на доходи фізичних осіб та місцеві податки. На ПДФО припадало більше половини всіх доходів бюджету, тобто оподаткування доходів фізичних осіб має найвищий фіскальний потенціал та доходи бюджету безпосередньо залежать від рівня зайнятості у громаді, середнього рівня оплати праці та оподаткованого доходу. Іншим джерелом з потужним фіскальним потенціалом є місцеві податки, а саме податок на майно і єдиний податок. У 2021 році надходження місцевих податків поділялися наступним чином: податок на майно – 29,09%, єдиний податок –

70,71%, туристичний податок – 0,19%. У 2022 році поділ був наступним: податок на майно – 32,20%, єдиний податок – 67,59%, туристичний податок – 0,21%. У 2023 році поділ був наступним: податок на майно – 39,28%, єдиний податок – 60,57%, туристичний податок – 0,15%. У 2024 році поділ був наступним: податок на майно – 29,15%, єдиний податок – 70,74%, туристичний податок – 0,10%. Динаміка показників вказує на усталення структурних показників після коливань 2022-2023 року та більше потенціалу має єдиний податок як плата від малого та середнього бізнесу податків.

3) офіційні трансферти є другою за фіскальною ефективністю групою доходів, що забезпечувала від 22% до 34% доходів. За результатами 2024 року частка офіційних трансфертів становила 27,9%, тобто більше четвертої частини доходів отримано від державного бюджету. Про вагомість всіх офіційних трансфертів можна робити висновок через частку їх у доходах бюджету. За результатами 2024 року сформовано групи:

- низький рівень залежності (частка трансфертів у доходах до 20%): Вишгородська, Вишнева, Миронівська, Українська МТГ,
- середній рівень залежності (частка трансфертів у доходах від 20% до 30%): Березанська, Білоцерківська, Бориспільська, Боярська, Броварська, Ірпінська, Кагарлицька, Сквирська, Фастівська, Яготинська, в тому числі Переяславська МТГ,
- високий рівень залежності (частка трансфертів у доходах від 30% до 40%): Богуславська, Бучанська, Васильківська, Обухівська, Ржищівська, Славутицька, Тетіївська, Узинська МТГ,
- найвищий рівень залежності (частка трансфертів у доходах понад 40%): Таращанська МТГ.

За сукупними показниками офіційних трансфертів можна визначити наявність у доходах бюджету трансфертів у вигляді дотацій та субвенцій, однак важливим для формування доходів є наявність чи відсутність горизонтального вирівнювання на основі індексу податкоспроможності. Індекс податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності

бюджету місцевого самоврядування порівняно з аналогічним середнім показником по всіх бюджетах місцевого самоврядування в Україні (крім бюджетів міст Києва та Севастополя) у розрахунку на одну людину. За значеннями індексу, що наведені у ст. 99 Бюджетного кодексу[2] приймається рішення про вид дотації, наявність чи відсутність горизонтального вирівнювання. У табл. 2.8 наведено дані про горизонтальне вирівнювання.

Таблиця 2.8

Горизонтальне вирівнювання бюджетів міських ТГ Київської області, млн грн

Міська громада	2021		2022		2023		2024	
	вид	сума	вид	сума	вид	сума	вид	сума
Березанська	-	-	-	-	-	-	-	-
Білоцерківська	-	-	-	-	Р	174,6	-	-
Богуславська	Б	10,6	Б	10,8	Б	27,8	Б	20,4
Бориспільська	Р	39,8	Р	46,6	Р	59,6	-	-
Боярська	Р	74,5	Р	71,6	-	-	-	-
Броварська	Р	56,3	Р	81,2	Р	13,6	-	-
Бучанська	Б	40,2	Б	18,4	Б	71,5	-	-
Васильківська	Р	3,1	Р	0,8	Р	20,6	-	-
Вишгородська	Р	51,2	Р	57,3	Р	102,4	-	-
Вишнева	Р	82,0	Р	89,6	Р	44,4	-	-
Ірпінська	Б	4,0	-	-	Б	71,1	-	-
Кагарлицька	Б	0,2	-	-	Б	12,7	-	-
Миронівська	Р	46,9	Р	51,1	Р	72,6	-	-
Обухівська	Р	45,5	Р	62,1	Р	68,8	-	-
Переяславська	Р	1,7	Р	4,9	Р	11,5	-	-
Ржищівська	Б	3,3	Б	6,5	Б	0,09	Б	17,0
Сквирська	Б	1,8	-	-	Б	19,5	-	-
Славутицька	Р	55,2	Р	51,6	Р	56,5	-	-
Таращанська	Б	6,1	Б	4,0	Б	24,2	Б	9,2
Тетіївська	Б	9,5	Б	9,0	Б	37,3	Б	4,4
Узинська	Б	12,2	Б	18,1	Б	31,6	Б	22,0
Українська	Р	12,7	Р	16,9	Р	18,8	-	-
Фастівська	-	-	-	-	Б	4,1	-	-
Яготинська	Р	3,6	Р	3,9	-	-	-	-

Примітки: Б – базова дотація, Р – реверсна дотація, «-» – відсутність горизонтального вирівнювання

Джерело: дані Міністерства фінансів України

Більшість МТГ мають високий рівень податкоспроможності, до запровадження воєнного стану лише 9 МТГ мали низький рівень податкоспроможності та базову дотацію, 3 МТГ мали середній рівень

податкоспроможності та не застосовували горизонтальне вирівнювання, 12 МТГ, в тому числі Переяславська МТГ мали низький рівень податкоспроможності та перераховували до державного бюджету реверсну дотацію. Воєнний стан загалом позитивно вплинув на рівень податкоспроможності та підвищився у 2022 році для Ірпінської, Кагарлицької, Сквирської МТГ, які припинили отримувати базову дотацію, зменшився розмір базової дотації для Бучанської, Таращанської, Тетіївської МТГ. У 2023 році позитивні зміни були визначені для Білоцерківської МТГ через перерахування реверсної дотації, суттєве підвищення рівня податкоспроможності для Васильківської, Вишгородської, Переяславської МТГ, погіршився рівень податкоспроможності для Боярської, Бучанської, Богуславської, Броварської, Узинської, Тетіївської, Таращанської МТГ, застосування базової дотації для Ірпінської, Кагарлицької, Фастівської та Сквирської МТГ.

У 2024 році згідно з Законом України від 09.11.2023 № 3460-ІХ припинено перерахування реверсної дотації до державного бюджету, тому МТГ з високим рівнем податкоспроможності отримали переваги у розпорядженні власними коштами. Серед громад Київської області, які отримували базову дотацію залишилися лише п'ять МТГ: Богуславська, Ржищівська, Таращанська, Тетіївська, Узинська. Умовою відсутності реверсної дотації було «ці кошти спрямовували на відновлення зруйнованої житлової, соціальної та критичної інфраструктури, підтримку Збройних Сил України та покриття інших важливих видатків» [41, с. 80].

Аналіз динаміки офіційних трансфертів Переяславської МТГ представлені у додатку А. З всіх можливих трансфертів до бюджету Переяславської МТГ зараховувалися різні трансферти з державного бюджету, проте склад трансфертів змінювався і до трансфертів, що постійно надходили до бюджету була освітня субвенція, субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами. Всі інші трансферти надходили не на постійній основі. Максимальні надходження до бюджету Переяславської МТГ забезпечувала освітня субвенція: 2021 рік – 86,1% всіх офіційних трансфертів,

2022 рік – 97,1%, 2023 рік – 87,9%, 2024 рік – 70,0%. У 2024 році додатково перераховані кошти на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення.

4) неподаткові надходження та доходи від операцій з капіталом для доходів бюджету Переяславської МТГ не мають суттєвого потенціалу, що вказує на недостатню ефективність використання комунального майна, його реалізації тощо.

Для фінансування соціально-економічного розвитку альтернативним до доходів є місцевий борг, що має інвестиційний потенціал. За даними Міністерства фінансів України серед МТГ Київщини місцеві запозичення здійснювали Броварська МТГ (липень 2021 року, жовтень 2024 року), Ірпінська МТГ (грудень 2021 року), Вишнева МТГ (грудень 2021 року). Для Переяславської МТГ потенціал місцевого боргу не використано. Проблематика місцевого боргу досліджена вченими [80] та вказує на можливість використання боргових операцій для формування додаткового фінансування капітальних видатків. Можливості залучення боргового фінансування повинні враховувати і можливості фінансування такого боргу, вчасної сплати боргу та відсотків за ним. Як відомо, борг негативно впливає на структуру видатків та створює структурні асиметрії видатків [22] та відволікає кошти від фінансування інших публічних потреб.

Отже, для Переяславської МТГ притаманними є основні тенденції формування доходів бюджетів Київської області. Найбільші надходження формуються від податкових надходжень, а саме ПДФО та єдиного податку та офіційних трансфертів (субвенцій) за умови високого рівня податкостроможності та горизонтального вирівнювання через реверсну дотацію. Неподаткові надходження та доходи від операцій з капіталом є мінімальними для формування доходів бюджету Переяславської МТГ.

2.3 Аналіз динаміки і структури видатків бюджету міста

Склад і структура видатків бюджету Переяславської МТГ визначається відповідно до положень Бюджетного кодексу України [2] та Наказу Міністерства фінансів України від 14.01.2011 № 911.

Видатки бюджету Переяславської МТГ збільшилися на 18,2% за 2021-2024 роки через збільшення видатків переважно у 2023 році через підвищення фінансування програм соціального захисту та соціального забезпечення, в тому числі ВПО та фінансування різних місцевих програм соціального захисту малозабезпечених, непрацевдатних тощо. Діапазон приросту видатків становить від -1,1% до 96,1% (рис. 2.7). Якщо взяти за основу темп приросту видатків Переяславської МТГ, можна сформувати групи МТГ з нижчими темпами приросту видатків (Славутицька МТГ (зменшення видатків на 1,1%) та Українська МТГ (збільшення видатків на 0,5%), всі інші МТГ мали вищі темпи приросту. Це можна вважати проблемою бюджетного менеджменту, оскільки громада не наростила видатки відповідно до регіональних темпів.

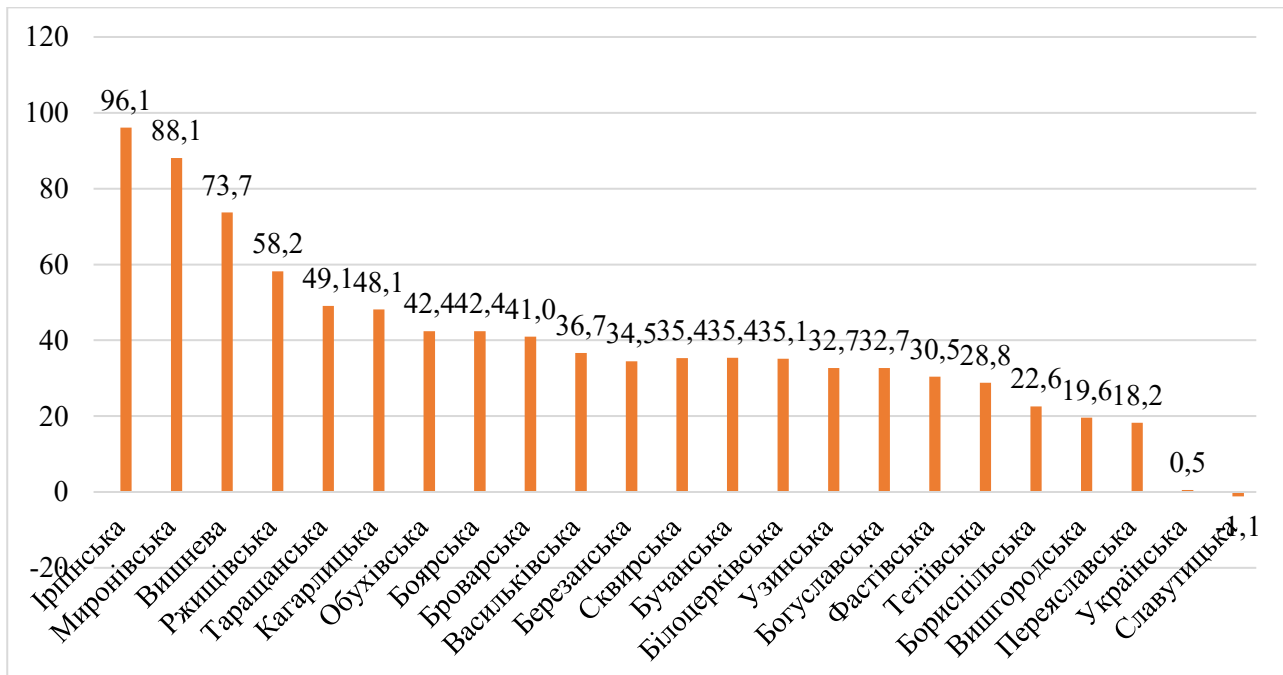

Рис. 2.7. Темп приросту видатків бюджетів МТГ Київської обл.

Джерело: дані Міністерства фінансів України

Результати поділу бюджетів міських ОТГ Київської області за видатками бюджету корелює з поділом за доходами:

1) бюджети міст з найвищими видатками (понад 2500 млн грн для 2024 року): Білоцерківська МТГ та Броварська МТГ,

2) бюджети міст з середнім рівнем видатків (від 1400 млн грн до 2500 млн грн для 2024 року): Ірпінська, Вишнева, Бучанська, Бориспільська МТГ,

3) бюджети міст з низькими видатками (від 700 млн грн до 1200 млн грн для 2024 року): Боярська, Фастівська, Васильківська, Миронівська, Обухівська, Вишгородська МТГ,

4) бюджети міст з найнижчими видатками (до 500 млн грн для 2024 року): Березанська, Богуславська, Кагарлицька, Ржищівська, Сквирська, Славутицька, Таращанська, Тетіївська, Узинська, Українська, Яготинська в тому числі Переяславська, МТГ.

Першою ознакою складу і структури видатків є функціональна класифікація на основі 10 ознак (табл. 2.9 та 2.10):

1. Загальнодержавні функції збільшили фінансування майже на половину через фінансування діяльності органів місцевого самоврядування та інших загальних функцій місцевого самоврядування. Частка видатків на фінансування діяльності органів місцевого самоврядування збільшилася з 12,5% у 2021 році (до оголошення воєнного стану в Україні) до 15-16% у наступних роках. Для фінансування такої групи видатків затверджені бюджетні програми: «Керівництво і управління у відповідній сфері у містах (місті Києві), селищах, селах, територіальних громадах», «Інша діяльність у сфері державного управління».

2. Громадський порядок, безпека та судова влада фінансуються переважно з державного бюджету та з бюджету Переяславської МТГ фінансується лише протипожежний захист та рятування та інша діяльність у сфері громадського порядку, безпеки та судової влади.

Таблиця 2.9

Аналіз динаміки видатків бюджету Переяславської МТГ за функціональною класифікацією

	Видатки, млн грн				Абсол. відхилення, млн грн				Відносне. відхилення, %			
	2021	2022	2023	2024	2022- 2021	2023- 2022	2024- 2023	2024- 2021	2022- 2021	2023- 2022	2024- 2023	2024- 2021
Видатки всього	398,8	339,7	452,7	471,5	-59,1	113	18,8	72,7	-14,8	33,3	4,2	18,2
Загальнодержавні функції	49,9	51,1	74,4	74,5	1,2	23,3	0,1	24,6	2,4	45,6	0,1	49,3
Громадський порядок, безпека та судова влада	0	30	0,5	0,4	30	-29,5	-0,1	0,4	-	-98,3	-20,0	-
Економічна діяльність	48	21	36,2	12,1	-27	15,2	-24,1	-35,9	-56,3	72,4	-66,6	-74,8
Охорона навколишнього природного середовища	0,2	0	0,5	0	-0,2	0,5	-0,5	-0,2	-100,0	-	-100,0	-100,0
Житлово-комунальне господарство	24	31,8	63,3	45,7	7,8	31,5	-17,6	21,7	32,5	99,1	-27,8	90,4
Охорона здоров'я	22,5	17,6	17,8	22,6	-4,9	0,2	4,8	0,1	-21,8	1,1	27,0	0,4
Духовний та фізичний розвиток	20	20,7	23,2	29	0,7	2,5	5,8	9	3,5	12,1	25,0	45,0
Освіта	193,9	186,1	214,5	232,3	-7,8	28,4	17,8	38,4	-4,0	15,3	8,3	19,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	10,9	8,1	21,8	54,4	-2,8	13,7	32,6	43,5	-25,7	169,1	149,5	399,1

Джерело: дані Міністерства фінансів України

3. Для фінансування такої групи видатків затверджені дві бюджетні програми: Заходи із запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха та заходи та роботи з мобілізаційної підготовки місцевого значення. Економічна діяльність фінансується за напрямками підтримки економіки, окремих її галузей з бюджету.

За даними виконання бюджету підтримка здійснювалася за напрямками: 1) сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство, 2) інша промисловість та будівництво, 3) інша економічна діяльність. На підтримку економіки у бюджеті Переяславської МТГ виділялося максимально 48 млн грн у 2021 році, що становило 12% всіх видатків та у наступних роках така підтримка зменшувалася.

Таблиця 2.10

Аналіз структури видатків бюджету Переяславської МТГ, %

	Видатки, %				Абсол. відхилення, в.п.			
	2021	2022	2023	2024	2022-2021	2023-2022	2024-2023	2024-2021
Загальнодержавні функції	12,5	15,0	16,4	15,8	2,5	1,4	-0,6	3,3
Громадський порядок, безпека та судова влада	0,0	8,8	0,1	0,1	8,8	-8,7	0,0	0,1
Економічна діяльність	12,0	6,2	8,0	2,6	-5,9	1,8	-5,4	-9,5
Охорона навколишнього природного середовища	0,1	0,0	0,1	0,0	-0,1	0,1	-0,1	-0,1
Житлово-комунальне господарство	6,0	9,4	14,0	9,7	3,3	4,6	-4,3	3,7
Охорона здоров'я	5,6	5,2	3,9	4,8	-0,5	-1,2	0,9	-0,8
Духовний та фізичний розвиток	5,0	6,1	5,1	6,2	1,1	-1,0	1,0	1,1
Освіта	48,6	54,8	47,4	49,3	6,2	-7,4	1,9	0,6
Соціальний захист та соціальне забезпечення	2,7	2,4	4,8	11,5	-0,3	2,4	6,7	8,8

Джерело: дані Міністерства фінансів України

3. Охорона навколишнього природного середовища фінансується на мінімальному рівні з місцевого бюджету та фінансування було відсутнє у 2022 та 2024 роках. Для фінансування такої групи видатків затверджена одна бюджетна програма – «Природоохоронні заходи за рахунок цільових фондів».

4. Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) передбачає підтримку комунального господарства та фінансову підтримку комунальним підприємствам. Максимальними були видатки на ЖКГ у 2023 році у розмірі 63,3 млн грн. Для фінансування такої групи видатків затверджені дві бюджетні програми: «Організація благоустрою населених пунктів» та «Інша діяльність щодо забезпечення житлом громадян».

5. Охорона здоров'я фінансувалася на рівні близько 5% видатків бюджету та кошти спрямовувалися за виконання кількох бюджетних програм за напрямками у сфері охорони здоров'я. Для фінансування такої групи видатків затверджені бюджетні програми: «Багатопрофільна стаціонарна медична допомога населенню», «Первинна медична допомога населенню, що надається центрами первинної медичної (медико-санітарної) допомоги», «Інші програми та заходи у сфері охорони здоров'я».

6. Духовний та фізичний розвиток фінансувався на рівні близько 5-6% видатків бюджету та витрачався на бюджетні програми з фізичної культури і спорту, культури та мистецтва. Для фінансування такої групи видатків затверджені бюджетні програми: «Забезпечення діяльності бібліотек», «Забезпечення діяльності палаців і будинків культури, клубів, центрів дозвілля та інших клубних закладів», «Забезпечення діяльності інших закладів в галузі культури і мистецтва», «Інші заходи в галузі культури і мистецтва», «Проведення навчально-тренувальних зборів і змагань з олімпійських видів спорту», «Проведення навчально-тренувальних зборів і змагань з неолімпійських видів спорту», «Утримання та навчально-тренувальна робота комунальних дитячо-юнацьких спортивних шкіл», «Утримання та фінансова підтримка спортивних споруд».

7. Освіта є основним напрямом витрачання бюджетних коштів для Переяславської МТГ. На освітні потреби спрямовувалося близько половини бюджету, а у 2022 році – 54,58%. З бюджету Переяславської МТГ фінансувалася дошкільна освіта, загальна середня освіта, позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми, інші заклади та заходи у сфері освіти. В основі фінансування освіти покладено право кожної дитини на безкоштовну освіту та в МТГ сформована мережа освітніх закладів, проте навантаження на мережу закладів освіти збільшилося через внутрішнє переміщення населення та формування прошарку ВПО..

8. Соціальний захист та соціальне забезпечення входить до інструментів реалізації соціальної функції держави та місцевого самоврядування для мінімізації соціальних ризиків на території громади. З бюджету громади фінансують соціальний захист на випадок непрацездатності, ветеранів війни та праці, сім'ї, дітей та молоді, інших категорій населення та допомогу у вирішенні житлового питання.

Отже, основними за функціональною класифікацією для бюджету Переяславської МТГ є видатки на освіту, управління, соціальний захист та соціальне забезпечення, ЖКГ. За економічною класифікацією видатки поділяються на дві групи.

Аналіз динаміки видатків бюджету Переяславської МТГ за економічною класифікацією (табл. 2.11 та 2.12) вказують, що збільшення видатків бюджету відбувалося через збільшення поточних видатків у кожному з років та збільшення капітальних видатків у 2023 році.

Аналіз структури видатків бюджету Переяславської МТГ за економічною класифікацією вказує про орієнтацію бюджету за забезпечення поточної діяльності та мінімальні капітальні вкладення. При цьому частка поточних видатків продовжує збільшуватися, а частка капітальних видатків зменшується.

Поточні видатки збільшилися на 31,3% та капітальні видатки збільшилися на 7,3%, що становило 97,3 млн грн проти 4,3 млн грн.

Таблиця 2.11

Аналіз динаміки видатків бюджету Переяславської МТГ за економічною класифікацією

	Видатки, млн грн				Абсол. відхилення, млн грн				Відносне. відхилення, %			
	2021	2022	2023	2024	2022-2021	2023-2022	2024-2023	2024-2021	2022-2021	2023-2022	2024-2023	2024-2021
Видатки всього	398,8	339,7	452,7	471,5	-59,1	113	18,8	72,7	-14,8	33,3	4,2	18,2
Поточні видатки	310,7	315,8	374,4	408,0	5,1	58,6	33,6	97,3	1,6	18,6	9,0	31,3
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	213,3	214,6	212,1	252,5	1,3	-2,5	40,4	39,2	0,6	-1,2	19,0	18,4
Використання товарів і послуг	42,7	37,1	59,1	58,5	-5,6	22	-0,6	15,8	-13,1	59,3	-1,0	37,0
Поточні трансферти	48,3	59,0	95,7	79,5	10,7	36,7	-16,2	31,2	22,2	62,2	-16,9	64,6
Соціальне забезпечення	6,2	4,8	7,3	17,0	-1,4	2,5	9,7	10,8	-22,6	52,1	132,9	174,2
Інші поточні видатки	0,1			0,2	-0,1	0	0,2	0,1	-100,0	0,0	0,0	100,0
Капітальні видатки	59,1	23,9	78,3	63,4	-35,2	54,4	-14,9	4,3	-59,6	227,6	-19,0	7,3
Придбання основного капіталу	18,0	12,1	54,5	15,4	-5,9	42,4	-39,1	-2,6	-32,8	350,4	-71,7	-14,4
Капітальні трансферти	41,0	11,7	23,7	48,0	-29,3	12	24,3	7	-71,5	102,6	102,5	17,1
Нерозподілені видатки	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0

Джерело: дані Міністерства фінансів України

Серед всіх видатків Переяславської МТГ близько 80% видатків припадало на поточні видатки, а у поточні видатки становили 93% всіх видатків, серед яких варто відмітити високу частку видатків за трьома групами: оплата праці і нарахування на заробітну плату, використання товарів і послуг (предмети, матеріали, обладнання та інвентар, медикаменти та перев'язувальні матеріали, продукти харчування, оплата послуг, видатки на відрядження, видатки та заходи спеціального призначення, оплата комунальних послуг та енергоносіїв), поточні трансферти.

Таблиця 2.12

Аналіз структури видатків бюджету Переяславської МТГ за економічною класифікацією, %

	Видатки, %				Абсол. відхилення, в.п.			
	2021	2022	2023	2024	2022-2021	2023-2022	2024-2023	2024-2021
Видатки всього								
Поточні видатки	77,9	93,0	82,7	86,5	15,1	-10,3	3,8	8,6
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	53,5	63,2	46,9	53,6	9,7	-16,3	6,7	0,1
Використання товарів і послуг	10,7	10,9	13,1	12,4	0,2	2,1	-0,6	1,7
Поточні трансферти	12,1	17,4	21,1	16,9	5,3	3,8	-4,3	4,7
Соціальне забезпечення	1,6	1,4	1,6	3,6	-0,1	0,2	2,0	2,1
Інші поточні видатки	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Капітальні видатки	14,8	7,0	17,3	13,4	-7,8	10,3	-3,8	-1,4
Придбання основного капіталу	4,5	3,6	12,0	3,3	-1,0	8,5	-8,8	-1,2
Капітальні трансферти	10,3	3,4	5,2	10,2	-6,8	1,8	4,9	-0,1
Нерозподілені видатки	0,0	0,0	0,0	0,0	0	0	0	0

Джерело: дані Міністерства фінансів України

Нами визначено, що основними за функціональною класифікацією для бюджету Переяславської МТГ є видатки на освіту, управління, соціальний захист та соціальне забезпечення, ЖКГ. За економічною класифікацією переважають поточні видатки, що спрямовуються на оплату праці, використання товарів і послуг, поточні трансферти.

Висновки до розділу 2

Децентралізація за доходами та видатками в Україні відсутня, оскільки доходи та видатки є централізованими і зосереджуються у Державному бюджеті України, до негативних тенденцій розвитку системи місцевих бюджетів є зменшення їхньої частки у показниках Зведеного бюджету України. Основними причинами зменшення частки доходів є зосередження у державному бюджеті основних бюджетоутворюючих податків (ПДВ, акцизний податок, податок на прибуток, частина податку на доходи фізичних осіб, військовий збір) та зарахування до державного бюджету офіційних трансфертів від міжнародних партнерів та гуманітарних організацій, що стали основою доходів бюджету під час воєнного стану.

Бюджет Переяславської МТГ належить до бюджетів з найменшим бюджетним потенціалом у межах Київської обл. Сукупні доходи бюджету Переяславської МТГ збільшилися на 30% у 2024 році проти 2021 року та відмічена інтенсивність зростання щороку 2,5% у 2022 році, 10,1% у 2023 році та 15,5% у 2024 році. Для Переяславської МТГ притаманними є основні тенденції формування доходів бюджетів Київської області. Найбільші надходження формуються від податкових надходжень, а саме ПДФО та єдиного податку та офіційних трансфертів (субвенцій) за умови високого рівня податкостроможності та горизонтального вирівнювання через реверсну дотацію. Неподаткові надходження та доходи від операцій з капіталом є мінімальними для формування доходів бюджету Переяславської МТГ.

Видатки бюджету Переяславської МТГ збільшилися на 18,2% за 2021-2024 роки через збільшення видатків переважно у 2023 році через підвищення фінансування програм соціального захисту та соціального забезпечення, в тому числі ВПО та фінансування різних місцевих програм соціального захисту малозабезпечених, непрацевдатних тощо. Основними за функціональною класифікацією для бюджету Переяславської МТГ є видатки на освіту, управління, соціальний захист та соціальне забезпечення, ЖКГ. За економічною класифікацією переважають поточні видатки, що спрямовуються на оплату праці, використання товарів і послуг, поточні трансферти.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТ

3.1 Зарубіжний досвід бюджетування місцевого самоврядування

Зарубіжний досвід бюджетування місцевого самоврядування є корисним для розбудови місцевого самоврядування в Україні та виконання вимог Угоди про асоціацію з ЄС, а також виконання вимог за іншими міжнародними угодами. Іноземний досвід для покращення фінансового забезпечення місцевого розвитку досліджували Демченко О.П. [36], Канєва Т., Дрепін А. [39], Карпенко М. Ю. [40], Левандівський О. Т, Баланюк. І. Ф. та інші [49]. Методологічна модель бюджетного процесу ЄС досліджували Свірко С.В., Довгалюк В.В., Тростенюк Т.М. та інші [63], що актуально в умовах євроінтеграції та подальшої уніфікації бюджетних технологій.

Важливою подією було прийняття Європейської хартії місцевого самоврядування [1], яка задекларувала прагнення країн Європи до розбудови місцевого самоврядування, в тому числі формування системи фінансового забезпечення. Україна ратифікувала до Європейської хартії ... Законом № 452/97-ВР від 15.07.1997 [1]. Загалом еволюційно сформувалися три моделі місцевого самоврядування з національними особливостями. Англосаксонська модель має високий рівень автономії місцевого самоврядування, в тому числі фіскальна автономія та розширена система доходів місцевих бюджетів; континентальна модель передбачає поєднання державно і місцевого самоврядування за обмеженої фіскальної автономії, змішана модель має найменші повноваження місцевого самоврядування.

По-перше, визначення вимагає рівень фінансового забезпечення органів місцевої влади. За показниками частки доходів можна визначити, що у країнах-членах ЄС місцеве самоврядування має вищий рівень забезпечення та вищу

частку ВВП, що перерозподіляється через місцеві бюджети. На рис. 3.1 наведено динаміку частки ВВП, що перерозподіляється у ЄС порівняно до України.

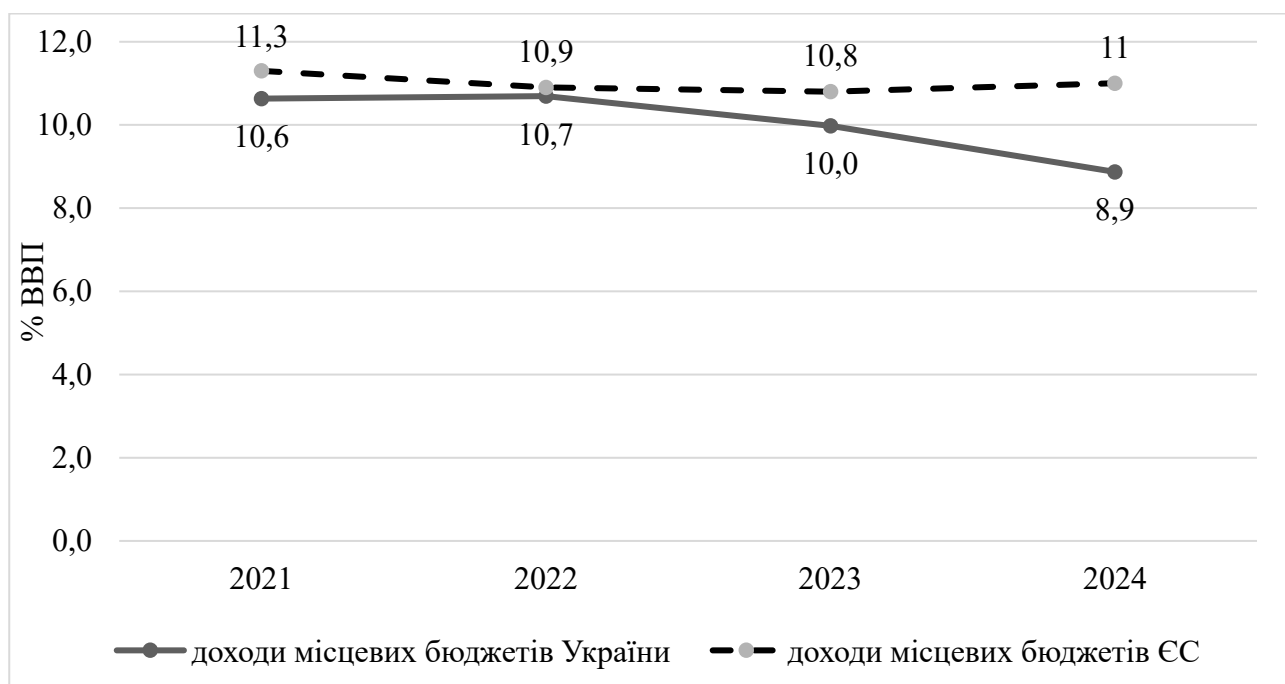

Рис. 3.1. Доходи місцевих бюджетів України та ЄС у ВВП у 2021-2024 роках

Джерело: дані Міністерства фінансів України, Євростату

Основні висновки за рис. 3.1: частка доходів місцевого самоврядування у ЄС більша від України, тобто місцеве самоврядування має більший фіскальний потенціал, але частка зменшується у 2022-2023 роках під впливом зміни пріоритетів бюджетної політики; з 2023 року формується значний розрив між показниками ЄС та України. Розрив між показниками частки бюджетів місцевого самоврядування відносно ВВП ЄС та України: 2021 рік – 0,7 в.п. на користь ЄС, 2022 рік – 0,2 в.п., 2023 рік – 0,8 в.п., 2024 рік – 2,1 в.п. За порівняними даними негативним слід вважати збільшення розриву між показниками, коли Україна обрала курс євроінтеграції.

ЄС за рівнем перерозподілу ВВП має суттєві відхилення, що відповідає національним політикам та пріоритетам. Високі значення частки доходів місцевого самоврядування мають Фінляндія (середнє значення – 22,0%), Швеція

(25,0%), Данія (31,7%), що об'єднують країни з скандинавською фінансовою моделлю. До країн з рівнем перерозподілу ВВП через доходи місцевих бюджетів на рівні вище середнього (близько 11%) належать Норвегія (14,3%), Італія (14,2%), Польща (14,0%), Нідерланди та Ісландія (13,0%), Чехія (12,9%), Хорватія (12,7%), Латвія (11,0%). Інші країни-члени ЄС в кількості 19 мають нижчий рівень фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

Таблиця 3.1

Доходи місцевих бюджетів у країнах-членах ЄС у 2021-2024 роках

	Доходи, % ВВП				Абсол. відхилення, в.п.			
	2021	2022	2023	2024	2022-2021	2023-2022	2024-2023	2024-2021
Бельгія	7,0	6,8	7,0	7,0	-0,2	0,2	0,0	0,0
Болгарія	8,2	7,5	7,7	7,8	-0,7	0,2	0,1	-0,4
Чехія	13,0	12,9	12,9	12,8	-0,1	0,0	-0,1	-0,2
Данія	33,4	30,2	31,6	31,4	-3,2	1,4	-0,2	-2,0
Німеччина	8,9	8,8	8,6	9,0	-0,1	-0,2	0,4	0,1
Естонія	9,8	9,4	10,0	10,0	-0,4	0,6	0,0	0,2
Ірландія	2,0	1,9	2,1	2,0	-0,1	0,2	-0,1	0,0
Греція	3,8	3,8	3,9	4,0	0,0	0,1	0,1	0,2
Іспанія	6,7	6,5	6,4	6,5	-0,2	-0,1	0,1	-0,2
Франція	11,1	11,1	10,8	10,7	0,0	-0,3	-0,1	-0,4
Хорватія	12,9	12,5	13,2	12,1	-0,4	0,7	-1,1	-0,8
Італія	14,5	13,9	14,0	14,4	-0,6	0,1	0,4	-0,1
Кіпр	1,9	1,7	1,7	1,7	-0,2	0,0	0,0	-0,2
Латвія	11,0	11,0	10,4	11,4	0,0	-0,6	1,0	0,4
Литва	9,3	9,1	9,3	9,9	-0,2	0,2	0,6	0,6
Люксембург	4,8	4,9	5,1	5,5	0,1	0,2	0,4	0,7
Угорщина	6,1	5,7	5,8	5,3	-0,4	0,1	-0,5	-0,8
Мальта	0,4	0,4	0,4	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Нідерланди	13,2	12,8	13,0	12,8	-0,4	0,2	-0,2	-0,4
Австрія	9,0	9,0	8,7	8,9	0,0	-0,3	0,2	-0,1
Польща	14,6	13,2	13,1	15,0	-1,4	-0,1	1,9	0,4
Португалія	6,6	6,4	6,3	6,7	-0,2	-0,1	0,4	0,1
Румунія	9,3	8,8	9,1	8,9	-0,5	0,3	-0,2	-0,4
Словенія	9,1	8,9	9,0	8,4	-0,2	0,1	-0,6	-0,7
Словаччина	7,5	7,6	8,6	7,9	0,1	1,0	-0,7	0,4
Фінляндія	21,7	21,2	22,3	22,8	-0,5	1,1	0,5	1,1
Швеція	25,7	24,7	24,5	24,9	-1,0	-0,2	0,4	-0,8
Ісландія	13,3	12,5	12,9	13,4	-0,8	0,4	0,5	0,1
Норвегія	15,9	11,7	14,5	15,2	-4,2	2,8	0,7	-0,7
Швейцарія	7,2	7,1	7,3	7,3	-0,1	0,2	0,0	0,1

Джерело: дані Міністерства фінансів України, Євростату

За даними табл. 3.1 можна визначити, що більшість країн скорочують рівень доходів місцевого самоврядування відносно ВВП, виняток становить країни, які збільшили показник на 0,1 в.п. (Німеччина, Португалія, Швейцарія, Ісландія), 0,2 в.п. (Естонія, Греція), 0,4 в.п. (Латвія, Польща, Словаччина), 0,6 в.п. (Литва), 0,7 в.п. (Люксембург). Максимальне збільшення демонструє Фінляндія - +1,1 в.п.

Формування доходів місцевих бюджетів, подібно до української бюджетної класифікації може відбуватися з податкових та неподаткових надходжень, в тому числі податки можуть бути загальнодержавними з визначенням частки, яка залишається у місцевих бюджетах, може бути місцева надбавка до загальнодержавного податку або місцеві податки. «В окремих країнах кількість місцевих податків є великою, наприклад, у Франції їх понад 50, в Італії – понад 70, в Бельгії – понад 100» [49].

Для розуміння рівня доходів місцевих бюджетів, їх відношення відповідно до доходів центрального (державного) бюджету (рис. 3.2) можна визначити майже однакові розміри доходів, тобто максимальну рівність фіскального потенціалу місцевих та центрального бюджету: Данія, Фінляндія, Швеція, тобто це країни з високим рівнем абсолютних та відносних рівнів фінансування місцевого самоврядування. Для Німеччини, Франція, Польща, Італія та Швейцарія – перебільшення доходів центрального бюджету до 2 разів, досвід таких країн корисний для України навіть з позиції територіальної наближеності. Перебільшення доходів центрального бюджету до 3 разів мають Хорватія, Латвія, Литва, Нідерланди, Ісландія, Румунія, Чехія. Всі інші країни мають високі рівні дисбалансів фіскального потенціалу місцевих та центрального бюджетів.

По-друге, визначення вимагає рівень видатків на соціально-економічний розвиток.

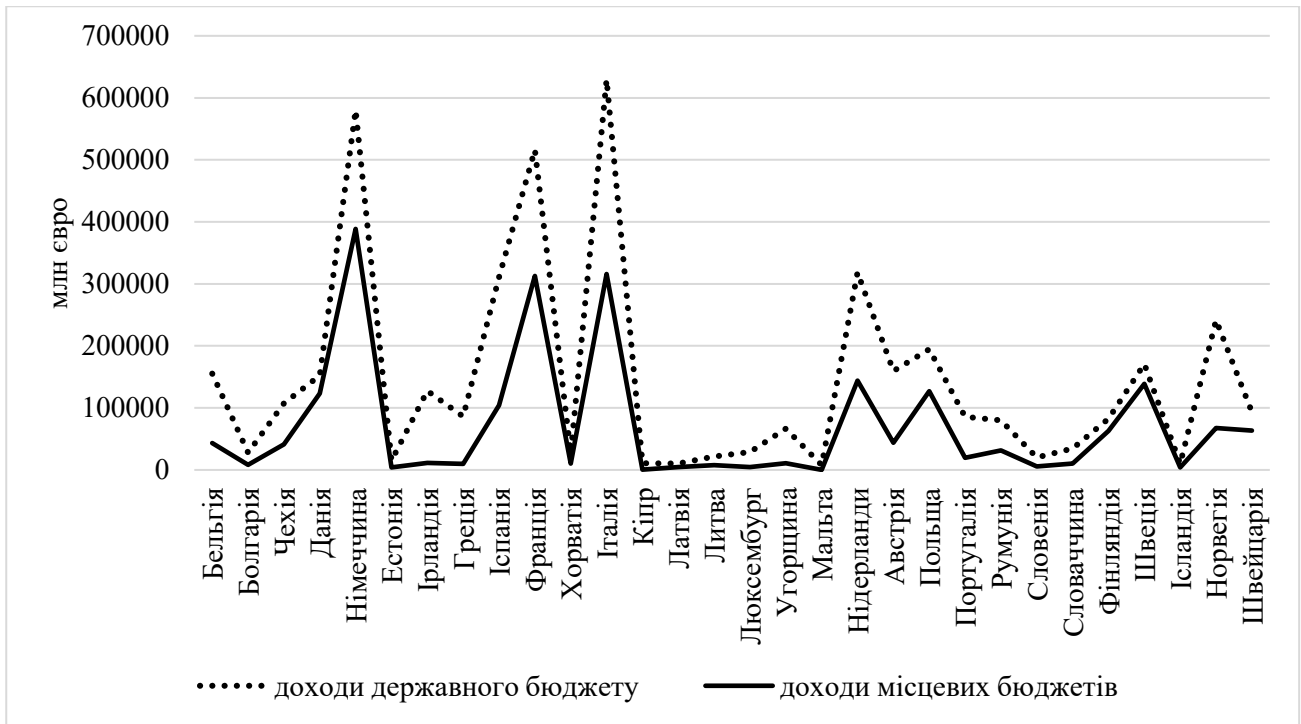

Рис. 3.2. Доходи центрального та місцевих бюджетів країн-членів ЄС у 2024 році

Джерело: дані Євростату

Видатки місцевого самоврядування за відносними показниками перевищують рівень українських показників та подібно до доходів прослідковується розрив у 2024 році (рис. 3.3).

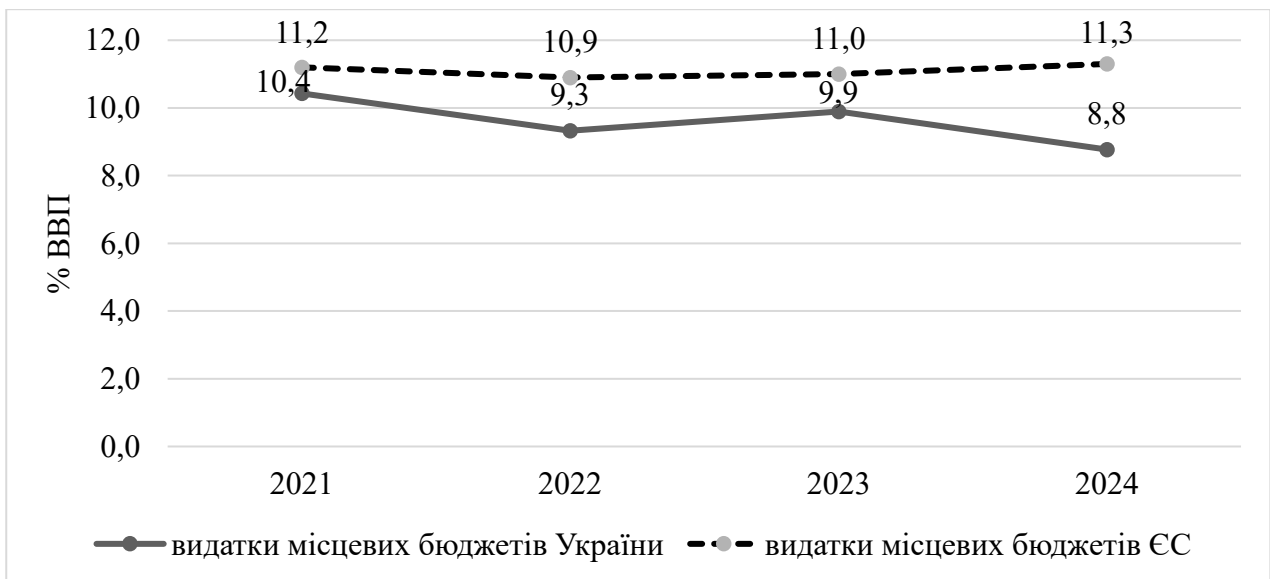

Рис. 3.3. Видатки місцевих бюджетів України та ЄС у ВВП у 2021-2024 роках

Джерело: дані Міністерства фінансів України, Євростату

Наш суб'єктивний висновок полягає у тому, що в Україні відбувається централізація видатків через фінансування з державного бюджету потреб оборони, громадського порядку, безпеки та соціального захисту через наслідки війни, то у країнах-ЄС відбувається збільшене фінансування місцевого самоврядування для розвитку місцевої фінансової ініціативи, збільшення фінансування місцевих програм підтримки економічного та екологічного розвитку. Високі частки видатків місцевих бюджетів відносно ВВП має Данія (31,2%), Фінляндія (23,7%), Швеція (25,8%), що корелює з тенденціями формування місцевих доходів. Частка видатків місцевих бюджетів понад 10% ВВП має місце у практиці Ісландія, Норвегія, Чехія, Естонія, Франція, Хорватія, Італія, Латвія, Нідерланди, Польща. Інші країни мають частку видатків, меншу 10% ВВП, в тому числі мінімальні значення має Ірландія (2,4%), Кіпр (1,7%), Мальта (0,45%), що визначається не скільки фіскальними дисбалансами як адміністративно-територіальним устроєм. За показниками динаміки у 2021-2024 роках можна визначити 18 країн-членів ЄС, які збільшили частку видатків з місцевих бюджетів (Бельгія, Болгарія, Німеччина, Ірландія Франція, Італія, Латвія, Литва, Люксембург та ін.), 3 країни-члени ЄС не змінили рівня частки видатків з місцевих бюджетів у ВВП (Чехія, Кіпр ,Мальта), 9 країн-членів ЄС, які зменшили частку видатків з місцевих бюджетів (Данія, Естонія, Греція, Іспанія, Хорватія, Угорщина, Словенія, Словаччина, Швейцарія).

Серед можливих джерел доходів місцевих бюджетів основою повинні стати місцеві податки та збори, що формуються, адмініструються на місцевому рівні та не залежать від політики державної влади. Ст. 9 Європейської хартії місцевого самоврядування вказує, що «принаймні частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати» [1]. «Як свідчить досвід економічно розвинених країн, частка власних доходів у бюджетах органів самоврядування повинна становити принаймні 40%», такі оптимістичні дані наводить Нечипоренко А. В., Качула А. Г. [56, с. 109]. Місцеві податки у

більшості країн формуються з майнових податків, рідше – податків з малого бізнесу та індивідуальної діяльності, тризму тощо. Майнові податки за іноземним досвідом класифікують таким чином:

- 1) періодичні податки на майно (*recurrent taxes on property*);
- 2) податки на фінансові трансакції;
- 3) податки на багатство;
- 4) неперіодичні чи разові податки на майно (*non-recurrent taxes on property*);
- 5) податки на спадщину, дарування, зміну власника майна тощо [40, с. 60].

Податки на майно класично належать до місцевих податків через кращі можливості адміністрування даного податку, контроль за станом нерухомості тощо. Найчастіше за податком на нерухомість оподатковують землю і квартири, будинки, комерційну нерухомість, проте відмінність полягає у виборі бази оподаткування: площа чи ринкова вартість. «В чотирьох країнах ЄС базою оподаткування виступає площа, зокрема у: Чехії – як земельних ділянок, так і нерухомості; у Польщі – всіх об'єктів нерухомості; у Румунії – земельних ділянок; у Словаччині – всіх типів нерухомості» [40, с. 61], «у Болгарії – вартість майна, яка оцінюється уповноваженими представниками влади; у Литві – середня вартість нерухомості на ринку; у Латвії – кадастрова вартість об'єктів нерухомості; у Румунії – податкова вартість майна» [40, с. 62]. В Україні для оподаткування нерухомості використовується площа, а для землі – вартість.

На прикладі Польщі розглянемо податок на майно або місцеве оподаткування майна (рис. 3.4), який складається з податку на купівлю нерухомості, що сплачується покупцем у розмірі 2% від вартості нерухомості (для України такий податок відсутній, проте за угодою купівлі-продаж нерухомості сплачується державне мито у розмірі 1% покупцем та 1% продавцем, що у кінцевому розрахунку є аналогічним), податок на нерухомість подібний до українського податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та оподатковується на основі прощі, проте фіскальний інтерес маємо до податку на оренду, що відсутній в українській практиці. Для застосування даного

податку використовується прогресивна шкала оподаткування 12% або 32%, що відповідає вартості угоди на оренду.

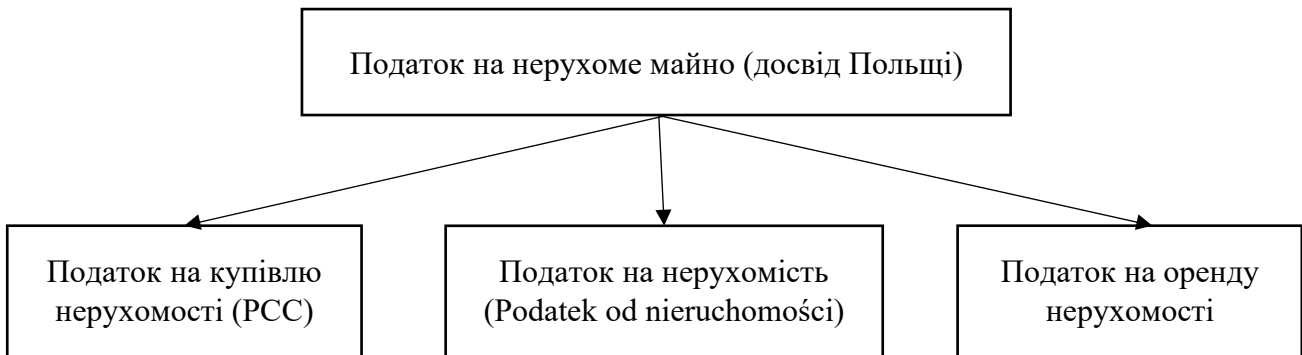

Рис. 3.4. Склад податку на майно у Польщі

Джерело: побудовано автором

Перспективою для українського місцевого оподаткування є оподаткування оренди, особливо виведення оренди житлової нерухомості з «тіні» та встановлення прозорих умов оренди зі сплатою податків.

3.2. Напрямки зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування

Зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування доцільно розглядати у контексті пріоритетів соціально-економічного розвитку окремих територій, проте для інших територій місцеве самоврядування повинно стати учасниками повоєнного відновлення та вимагає більшого акумулювання фінансових ресурсів. Місцеві органи влади, в тому числі виконавчі комітети МТГ несуть посилену відповідальність перед громадою міста та суб'єктами господарювання, в тому числі через компенсацію зруйнованого чи пошкодженого майна тощо.

Напрями рекомендацій щодо зміцнення фінансової бази міст (місцевого самоврядування) переважно у контексті покращення оподаткування (Левандівський О. Т, Баланюк. І. Ф. та інші [49]), системного підходу (Квасній

Л., Квасній З., Даниленко, Ю. [41], Тимошенко М. В. [69], Матвійчук Д. Ю. [53], Таукешева Т. Д. та Даудова Г. В. [67, с. 103]).

Перспективи формування доходів бюджетів міст необхідно розглядати під впливом інституційних змін на наступні бюджетні роки згідно Бюджетної декларації на 2026-2028 роки [3], Національної стратегії доходів до 2030 року [11], Прогнозу бюджету Переяславської міської територіальної громади на 2026-2028 роки (рішення Переяславської МТГ №109 сесії від 23.10.2025 р.), інших програм місцевого та регіонального розвитку. У частині формування фінансової бази соціально-економічного розвитку необхідно сформувати систему доходів місцевих бюджетів, щоб бюджети були максимально фінансово самостійними та не мали залежності від державного бюджету.

Формування доходів та видатків місцевих бюджетів має високий рівень невизначеності через воєнний стан та інші політичні, соціальні, екологічні ризики. «В умовах воєнного стану фінансова політика територіальних громад повинна бути гнучкою, адаптивною та орієнтованою на швидке реагування на кризові ситуації» [41, с. с. 77]. Погоджуємося з думкою вчених та рекомендуємо для Переяславської МТГ розробляти систему прогнозу бюджетних показників, проте звертати увагу на макроекономічну та фіскальну ситуацію в країні, за необхідності швидко вносити зміни до бюджетних показників для забезпечення публічних потреб громади, недопущення кризового стану, в тому числі стану спричиненого через воєнний стан та воєнні дії на території країни.

На рис. 3.5 наведено прогнозні показники доходів бюджету, які визначені у рішенні Переяславської МТГ 109 сесії від 23.10.2025 р. вказують на збільшення у 2026 році на 12,67%, у 2027 році збільшення на 8,34%, у 2028 році збільшення на 6,08%. Прогнозування доходів бюджету Переяславської МТГ за допомогою економіко-математичних моделей дає можливість спрогнозувати абсолютний приріст доходів у розмірі 324,97 млн грн. Порівняння двох прогнозних значень вказує, що прогноз за допомогою економіко-математичних моделей є більш оптимістичним та дає більші показники. Різні методи та сценарії прогнозування показників місцевих бюджетів застосовують Крупка М. І., Коваленко В. М.,

Глечко В. І., Щербина О. А. [46] з використанням функцію FORECAST.ETS в Microsoft Excel або штучного інтелекту ШІ (Котух Є. В., Коробчинський М. та ін. [45]), нами застосований спрощений підхід через функцію «ЛІНІЯ ТРЕНДУ».

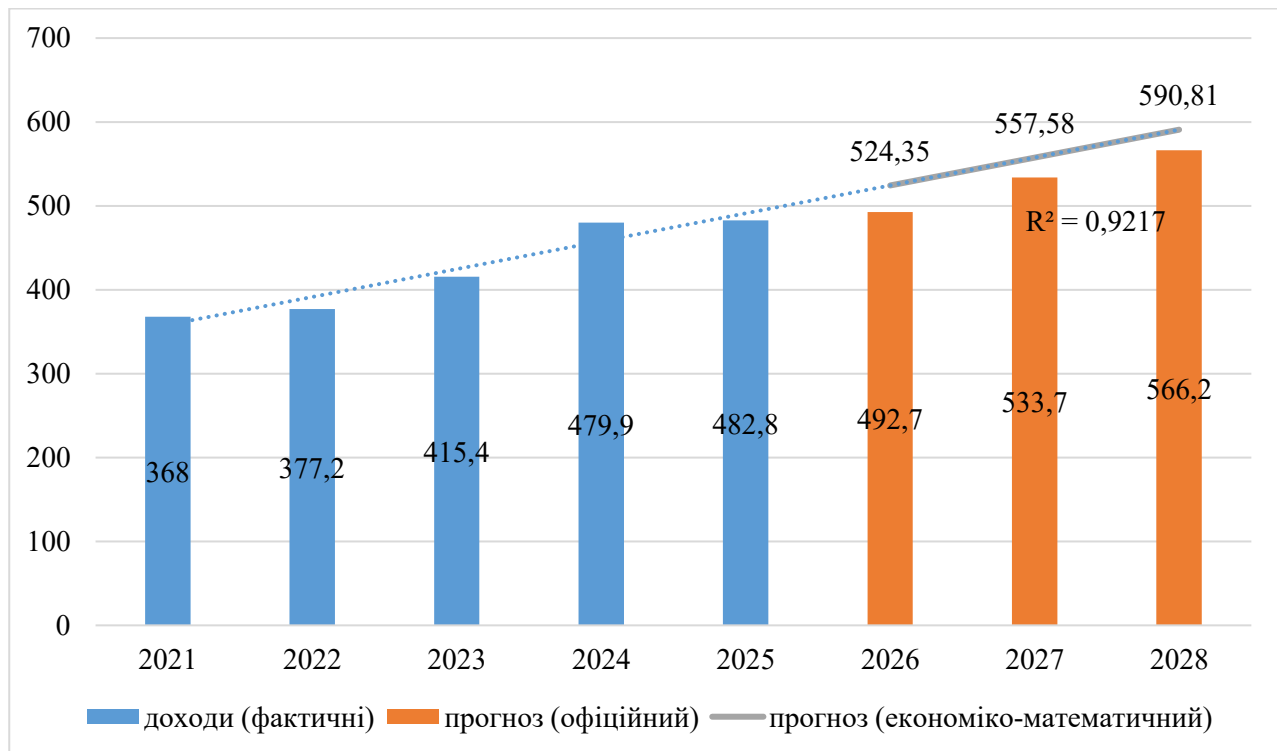

Рис. 3.5. Прогнозування доходів Переяславської МТГ на 2026-2027 роки

Джерело: дані Міністерства фінансів України, Бюджетна декларація на 2026-2028 роки [3], власні розрахунки

На рис. 3.6 наведено прогнозні показники видатків бюджету, які визначені у рішенні Переяславської МТГ 109 сесії від 23.10.2025 р. вказують на можливе зменшення видатків у 2026 році на 3,4%, проте на 2027 рік заплановане збільшення видатків на 8,3%, на 2028 рік заплановане збільшення видатків на 6,1%. Прогнозування видатків бюджету Переяславської МТГ за допомогою економіко-математичних моделей дає можливість спрогнозувати абсолютний приріст у розмірі 328,3 млн грн. Порівняння двох прогнозних значень вказує, що прогноз за допомогою економіко-математичних моделей є більш оптимістичним та дає більші показники, аналогічна тенденція відповідно до доходів.

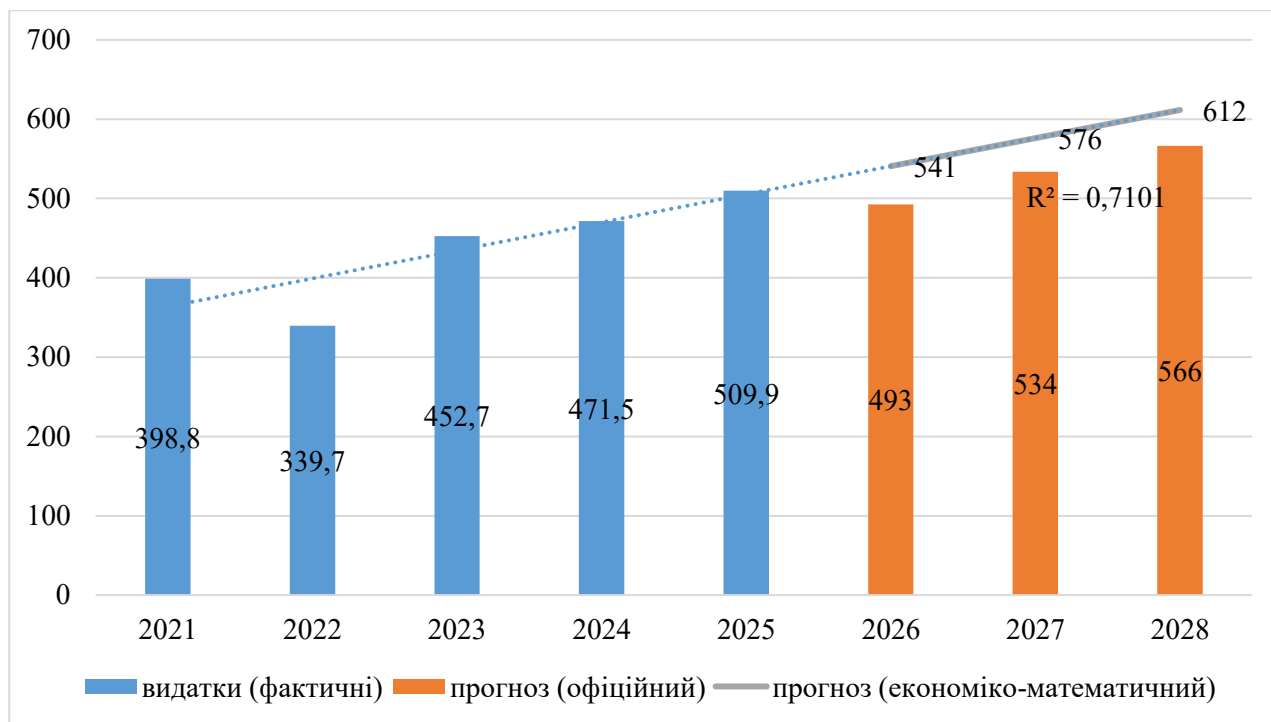

Рис. 3.6. Прогнозування видатків Переяславської МТГ на 2026-2027 роки

Джерело: дані Міністерства фінансів України, Бюджетна декларація на 2026-2028 роки [3], власні розрахунки

Для збільшення фінансування соціально-економічного розвитку міста необхідно визначити додаткові джерела доходів бюджету. Оскільки, доходи бюджету формуються з 4 груп, то всі групи доходів потрібно збільшувати та обґрунтовувати можливості і резерви. Таку вимогу Тимошенко М. В. називає «диференціація доходів бюджету» [69] та фінансовий ризик формується за обмеженістю одним чи кількома надходженнями. Основою доходів бюджету МТГ є податки, які досліджено у п. 3.3, однак потенціал мають неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та трансферти.

За групою «Неподаткові надходження» доходів бюджету МТГ сформовано наступні рекомендації: формування прибутковості комунальних підприємств (Переяславське ВУКГ, Виробниче управління житлово-комунального господарства, Переяславський міський ринок, Переяслав-Хмельницьктепломережа) та перерахування частини їх прибутку до бюджету, розширення переліку адміністративних послуг, збільшення доходів від оренди та збільшення власних надходжень бюджетних установ. Сивульська Н. М.,

Веселюк М. В. вважають, що «нерозкритими резервами доходів бюджету є неподаткові надходження в частині здавання в оренду комунального майна» [64], тому для виконавчого комітету Переяславської МТГ рекомендовано переглянути потенціал неподаткових надходжень та з використанням публічного і прозорого механізмів надавати майно в оренду.

За групою «Доходи від операцій з капіталом» доходів бюджету МТГ рекомендовано переглянути склад комунального майна та реалізувати майно, яке не має публічної корисності і не використовується для задоволення потреб громади міста. Реалізація комунального майна повинна відбуватися з дотриманням вимог публічності, прозорості та конкретності.

За групою «Офіційні трансферти» доходів бюджету МТГ сформовано наступні рекомендації:

- продовжити практику 2024 році щодо відсутності реверсних дотацій та формування додаткових доходів у бюджетах з регіонів з високим рівнем податкоспроможності. Дана рекомендація актуальна для Переяславської МТГ, яка перераховувала реверсну дотацію до державного бюджету до 2024 року та у 2024 році мала можливість залишити ці кошти у власному бюджеті. Для бюджетів, що мають низький рівень податкоспроможності рекомендовано використовувати потенціал горизонтального вирівнювання, проте його варто удосконалити з урахуванням науковообґрунтованих рекомендацій від Бойко С. В., Шірінян Л. В. [25] та асиметрії інформації про соціально-економічний розвиток, демографічні показники тощо,

- залучення офіційних трансфертів від іноземних держав та міжнародних організацій, участь у програмах міжнародного співробітництва.

Зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування можливе через позики на користь соціально-економічного розвитку. До 2024 року Переяславська МТГ уникала від боргових операцій, коли інші міські ради активно залучали кредити від НЕФКО для впровадження енергоефективних технологій, «зелених» технологій тощо, кредити державних банків та Міністерства фінансів України [80]. На наступні періоди рекомендовано

розробляти можливості боргових операцій для боргового фінансування на пільгових і прийнятних умовах та участь у програмах публічних інвестицій, що реалізуються через екосистему DREAM. Інтерактивна карта публічних інвестиційних проєктів станом на 01.11.2025 р. (рис. 3.7) вказує на наявність одного інвестиційного проєкту (DREAM-UA-200824-BBD67500) за участю Переяславської МТГ (ініціатор – Відділ капітального будівництва та житлово-комунального господарства Переяславської міської ради), що поданий у серпні 2024 року для придбання медичного обладнання на суму 8 196 144 грн, проте проєкт не обраний для фінансування та фінансування не відбулося.

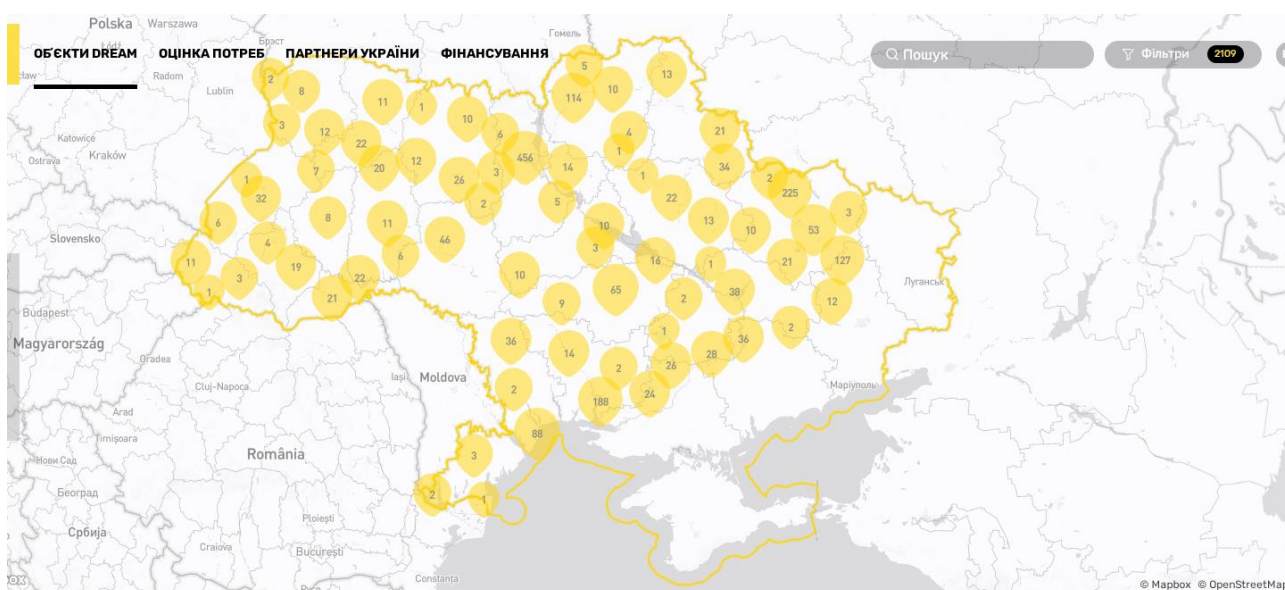

Рис. 3.7. Інтерактивна карта публічних інвестиційних проєктів станом на 01.11.2025 р.

Джерело: дані DREAM

Для наступних періодів рекомендовано переглядати інвестиційні потреби Переяславської МТГ та запропонувати до фінансування нові проєкти. Матвійчук Д. Ю. рекомендує постійно моніторити стан фіскальної стійкості та не допускати надмірного навантаження на місцевий бюджет [53] для оптимізації боргової політики міської влади. Інші рекомендації використання боргових операцій для фінансування фінансових потреб громади присутні у працях Юшко С.В. [79] та інших.

Збільшення фінансового забезпечення повинно корелювати з оптимізацією фінансування потреб громади, які змінені з 2022 року згідно постанови КМУ від 11.03.2022 №252 [10]. Для виконання вимог воєнного стану та мінімізації негативного впливу на соціально-економічний розвиток міста рекомендовано видатки на забезпечення обороноздатності та підтримку сил безпеки, ліквідацію наслідків бойових дій щодо майна фізичних та юридичних осіб, відновлення критичної інфраструктури, посилення захисту об'єктів критичної інфраструктури, фінансова підтримка ЗСУ. Для фінансування таких видатків у складі бюджету Переяславської МТГ рекомендовано створювати резервний фонд у максимально допустимому розмірі – 1% загального фонду та дотримуватися наявності мінімального залишку на казначейському рахунку.

Для збереження соціально-економічної стабільності в місті та доступу до якісних соціальних послуг рекомендовано здійснювати оптимізація видатків бюджетів [37, с. 135; 42, с. 100], проте вчені не вказують оптимальні пропорції. На нашу думку, пропорції оптимізації видатків бюджету повинні бути індивідуальними для кожного міста відповідно до публічних та місцевих потреб, соціального та політичного стану в країні з високим рівнем прозорості та публічності [32, с. 365, 43, с. 149], електронного документообігу [59] та цифровізації [43], «використання інформаційно-комунікаційних технологій для автоматизації бюджетного процесу» [43, с. 149], оцінки ефективності витрат [32, с. 365]:

- фінансування доплат до базової оплати праці соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист) для формування конкурентного рівня оплати праці та збереження кадрового потенціалу,
- фінансування енергозберігаючих технологій для комунального майна та інших об'єктів критичної інфраструктури, розбудову енергетичної інфраструктури на основі відновлювальної та альтернативної енергетики,
  - капітальний ремонт чи облаштування укриттів,
  - капітальний ремонт, ремонт об'єктів соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист), перегляд складу та достатності об'єктів соціальної

сфери з урахуванням демографічних змін та більшості чисельності населення за рахунок ВПО,

- запровадження місцевих програм охорони здоров'я, особливо для осіб з низьким рівнем доходів, додаткове забезпечення фармацевтичними препаратами та засобами медичного обладнання,

- запровадження місцевих програм дошкільної освіти, загальної середньої освіти з високим рівнем інклюзії, «людиноцентризму й гендерної орієнтованості» [70],

- запровадження місцевих екологічних програм для забезпечення високої якості навколишнього середовища (повітря, води тощо) та стимулювання запровадження екологічних практик суб'єктами господарювання та приватними домогосподарствами, впровадження «зелених» стандартів та інновацій;

- запровадження місцевих програм додаткового соціального захисту для ВПО, що забезпечити внутрішнє переміщення осіб до громади,

- запровадження місцевих програм з розвитку приватного бізнесу з працевлаштуванням найманих працівників, індивідуальної підприємницької діяльності, «створення умов для релокації підприємств із територій, які постраждали від активних бойових дій та їх розміщення на вільних виробничих площах» [42, с. 101] через наданням грантів, фінансової допомоги, державно-приватне партнерство [66] тощо. Саме завдяки таким програмам частина ВПО буде обирати Переяславську МТГ для відновлення власного бізнесу чи відкриття нового, що створить додатковий податковий потенціал і додаткові фінансові ресурси для соціально-економічного розвитку регіону. Альтернативний варіантом вчені вважають програми з розвитку інвестиційних хабів та індустріальних парків [41, с. 84], проте такі проєкти вимагають спільного фінансування від Переяславської МТГ, Київської обласної адміністрації, Уряду України та міжнародних партнерів,

- розробка та впровадження інвестиційних, екологічних, інфраструктурних та інших програм у співпраці з сусідніми громадами на умовах співфінансування.

Для підвищення ефективності фінансування соціально-економічного розвитку міста доцільно дотримуватися принципів ефективності та економічності, прозорості та публічності, здійснення публічних закупівельна з високим рівнем ефективності, щоб кожна гривня доходів бюджету Переяславської МТГ витрачалася з максимальною ефективністю для громади міста. Керуючись рекомендаціями Войтенко А. Б., Якобчук В. П., Мосієнко О.В., Плотнікова М. Ф. для визначення оптимального фінансування соціально-економічного розвитку Переяславської МТГ здійснювати максимальне «залучення громадськості до бюджетного процесу» [31; 43, с. 149] та через діалог громади міста та представників місцевого самоврядування, виконавчого комітету визначати місцеві потреби для їх ідентифікування та задоволення. До даного діалогу варто долучати інших учасників «бізнес-спільноти, інституцій громадянського суспільства та інституційних партнерів» [18, с. 100].

3.3. Шляхи оптимізації податкової політики та збільшення податкових надходжень бюджету міста

Продовжуючи дотримання принципу диференціації доходів вважаємо за доцільно обґрунтування кількох альтернативних напрямів оптимізації податкової політики та збільшення податкових надходжень бюджету міста. За групою «Податкові надходження» доходів бюджету МТГ сформовано наступні рекомендації:

– посилення податкового потенціалу платків, які зараховуються до бюджету Переяславської МТГ (ПДФО, акцизний податок, податок на майно, єдиний податок та ін.),

– розширення податкової бази бюджету міста за рахунок нових податків чи перерозподільних процесів у бюджетній системі та «детінізацію економіки» [41, с. 84],

– посилення податкового контролю, «створення умов, що запобігають ухиленню від сплати податків» [49] через посилення прозорості та відкритості даних, а також максимальна цифровізація цифрового простору, посилення обміну інформації між податковими органами та іншими державними інституціями.

На основі пропозицій можна визначити сукупність рекомендацій з оптимізації оподаткування та сукупність напрямів адаптації до змін у податковій системі на основі прогнозних показників, нормативних актів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Напрями оптимізації податкової політики на місцевому рівні

№ п/п	Податок	2025	Бюджетна декларація на 2026-2028 роки [3], Національна стратегія доходів до 2030 року [11]	Рекомендації
1	2	3	4	5
1	ПДФО	60%	Запровадження прогресивної шкали	Збільшення частки до 75%
2	Акцизний податок з роздрібною торгівлі підакцизних товарів	100%	Підвищення ставок податку, запровадження акцизного податку на газовані солодкі напої	Запровадження акцизного податку з роздрібною торгівлі газованими солодкими напоями
3	Податок на прибуток комунальних підприємств	100%		
4	Податок на прибуток підприємств			10%
5	Податок на майно	100%		Підвищення якості адміністрування, співпраця з іншими органами влади
	нерухоме майно			
	земельний податок			
	транспортний податок			Індексування ставки податку відповідно до мінімальної зарплати

1	2	3	4	5
6	Єдиний податок	100%	Реформування спрощеної системи, зменшення підстав для єдиного податку	
7	Збір за місяць для паркування транспортних засобів	100%		Підвищення якості адміністрування
8	Туристичний збір	100%		

Джерело: Бюджетна декларація на 2026-2028 роки [3], Національна стратегія доходів до 2030 року [11], власні рекомендації

Посилення податкового потенціалу ПДФО є однією з найдискусійніших тем фіскальних досліджень через невідповідність нормативів розподілу ПДФО для бюджету м. Києва та інших міст. На думку Ватаманюк-Зелінської У. З., Олійник О. І., Зелінського М.-П. Б. «перегляду умов адміністрування і розподілу ПДФО за рівнями місцевих бюджетів» [29], це підтверджує визначену нами проблему та вимагає пошуку вірних змін. Проблематика столичного регіону полягає у формуванні дисбалансів між бюджетом зарахування податків та фактичним проживанням населення. Так, більшість осіб працездатного віку з районів, наближених до м. Києва працюють в столиці та податки роботодавці сплачують у столиці, цим самим наповнюється бюджет м. Києва, проте фактично особи проживають у наближених населених пунктах та публічні послуги отримують за місцем проживання. На прояві такого нерівномірного зарахування ПДФО наголошують Кужда Т. І., Луциків І. В., Галушак О. Я. [47, с. 184], Наконечна Ю. Л., Демиденко Л. М. [55, с. 123, 125]. Не винятком є Переяславська МТГ, частина населення працює в м. Київ та потреба фінансування публічних послуг (дошкільна та середня шкільна освіта, послуги з охорони здоров'я, благоустрій, соціальний захист та публічне адміністрування) зберігається за місцевим фактичного проживання. Для зменшення дисбалансів регіонального розвитку та удосконалення механізмів перерозподілу коштів рекомендовано збільшити частку надходжень ПДФО у доходах місцевих бюджетів Київської обл. та з боку місцевих органів влади створювати додаткові умови для

працевлаштування місцевого населення у Переяславській МТГ для сплати податків за місцем споживання публічних послуг через підтримку інвестиційної привабливості бізнесу, підтримки створення додаткових робочих місць. У частині збільшення потенціалу ПДФО також варто відмітити можливе збільшення надходжень у разі підвищення прозорості оплати праці та уникнення практики мінімізації податків і ухилення від сплати податків. Окремо уваги вимагає потенціал ПДФО через «коштів, що надходять на банківські рахунки платників податків» [3] згідно доступу Державної податкової служби до інформації про надходження на банківські рахунки.

Повертаючись до дискусії про зарахування ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців, Бюджетна декларація на 2026-2028 роки [3] передбачає 75% коштів на спрямування до державного бюджету, у 2027-2028 роках планується повернути до загального фонду місцевих бюджетів. на нашу думку, проблематику ПДФО варто розглядати глибше та повернути кошти місцевим бюджетам у 2026 році.

Потенціал збільшення доходів місцевого бюджету визначено від місцевих податків. На необхідності покращання фіскальної ефективності місцевих податків і зборів наполягають вчені: Єрмоєнко А.О. [37, с. 135], Сивульська Н.М., Веселюк М. В. [64].

Податок на майно об'єднує три податків: податок на нерухоме майно, транспортний платок та земельний податок. За кожним з податків є фіскальний потенціал, який полягає у збільшенні надходжень через створення належного адміністрування. За податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки важливим є створення інформаційної цілісної системи майнових прав, що реалізовувалося через обов'язок фізичних та юридичних осіб провести оцифрування прав власності, що набутих до 2013 року. Саме проблематика інформаційного забезпечення визначення податкових обов'язків за податком на майно було основним недоліком адміністрування та причиною не нарахування окремим особам податкових зобов'язань. Для вищої ефективності оподаткування майна доцільно провести інвентаризацію органами виконавчого

комітету Переяславської МТГ всього нерухомого майна. «Посилення координації місцевого самоврядування та органів контролю у сфері наповнення реєстрів бази оподаткування» [40, с. 381], таку рекомендації щодо майнового оподаткування від Карпенко М., Марценюк О., Гуменна О., Деньдобра Т. [52]. Для максимізації фіскального потенціалу податку на майно після створення ефективної інформаційної бази у довгостроковому періоді доцільно перейти до оподаткування майна на основі його ринкової вартості. Сивульська Н. М., Веселюк М. В. вважають, що саме вартість має стати базою для нарахування податку [64], проте поки не будуть сформовані повні реєстри та автоматизований, об'єктивний, прозорий та зрозумілий для всіх учасників процесу оподаткування і податкового адміністрування порядок визначення ринкової вартості майна податок рекомендовано нараховувати на основі площі.

За транспортним податком фіскальний потенціал обмежений не лише обмеженим переліком транспортних засобів, а й ставкою податку. Погоджуємося з думкою Теслюк Н.П., Назаренко Я. Я., Наконечна С. А., що транспортний податок майже не виконує фіскальну функцію та вимагає реформування у напрямі «долучення до об'єктів оподаткування інших транспортних засобів, таких як мотоцикли, катери, яхти, гелікоптери» [68]. Також вчені пропонують здійснювати індексацію ставки транспортного податку. « Альтернативним варіантом визначення ставки податку може бути розрахунок у кратних розмірах мінімальної заробітної плати. Наприклад, у 2015 р. ставка транспортного податку була еквівалента 20,5 мінімальних заробітних плат проти 5,3 мінімальних заробітних плат у 2020 р.» [68]. Для продовження дискусії визначимо ставку транспортного податку відносно мінімальної заробітної плати у 2021 р. – 4,2 рази, 2022 – 3,8 рази, 2023 р. – 3,7 рази, 2024 – 3,5 рази, 2025 р. – 3,1 рази. Якщо взяти за основу розмір мінімальної заробітної плати з проєкту закону «Про Державний бюджет України на 2026 рік» та Бюджетної декларації на 2026-2028 роки [3], то відношення ставки транспортного податку і мінімальної заробітної плати становитиме:

2,9 рази у 2026 році за мінімальної заробітної плати 8688 грн,

2,7 рази у 2026 році за мінімальної заробітної плати 9374 грн,

2,5 рази у 2026 році за мінімальної заробітної плати 10059 грн.

Наполягаємо, що ставку транспортного податку необхідно індексувати відповідно розміру мінімальної заробітної плати. Якщо на момент запровадження транспортного податку його розмір становив 20,5 розмірів мінімальної заробітної плати, то рекомендовано запровадити таку ставку та зафіксувати у ст. 267 Податкового кодексу України [5]. Тоді ставка транспортного податку рекомендовано у такому розмірі:

$$ТП = 20,5 * МЗП \quad (3.1)$$

де ТП – ставка транспортного податку, МЗП – мінімальна заробітна плата станом на 1 січня;

$$ТП_{2026} = 20,5 * 8\,688 = 178\,104 \text{ грн} \quad (3.2)$$

$$ТП_{2027} = 20,5 * 9\,374 = 192\,167 \text{ грн} \quad (3.3)$$

$$ТП_{2028} = 20,5 * 10\,059 = 206\,210 \text{ грн} \quad (3.4)$$

Розширення податкової бази бюджету міста можливе за рахунок нових податків чи змін у існуючих. Так, у Бюджетній декларації на 2026-2028 роки визначено перспективу «запровадження акцизного податку на підсолоджені цукром напої» [3], на нашу думку, даний податок варто додати у частину податкових надходжень разом з акцизним податком з роздрібною торгівлі підакцизними товарами. Для Переяславської МТГ через акцизний податок формувалася близько 5% доходів бюджету, тому розширення податкової бази акцизного податку матиме позитивний вплив на формування фінансової бази. На 2026-2028 роки передбачено «поступове наближення ставок акцизного податку на тютюнові вироби та пальне до рівня, передбаченого директивами ЄС» [3], що

приведе до збільшення номінального розміру акцизного податку та відповідно, акцизного податку з роздрібного продажу.

Інші податки також мають фіскальний потенціал через збільшення економічної активності, наприклад, можливо збільшити надходження єдиного податку до бюджету за рахунок підвищення кількості платників єдиного податку та збільшення їх доходів (для платників третьої групи). Від інших платників єдиного податку очікується збільшення податкових надходжень через збільшення основи ставки податку: збільшення прожиткового мінімуму для платників єдиного податку першої групи і мінімальної заробітної плати для платників другої групи. За даними рис. 3.8 можна зробити висновок про збільшення номінальної ставки єдиного податку для першої та другої групи, тому для посиленого фіскального ефекту варто збільшувати економічну активність та реєструвати нових платників податків.

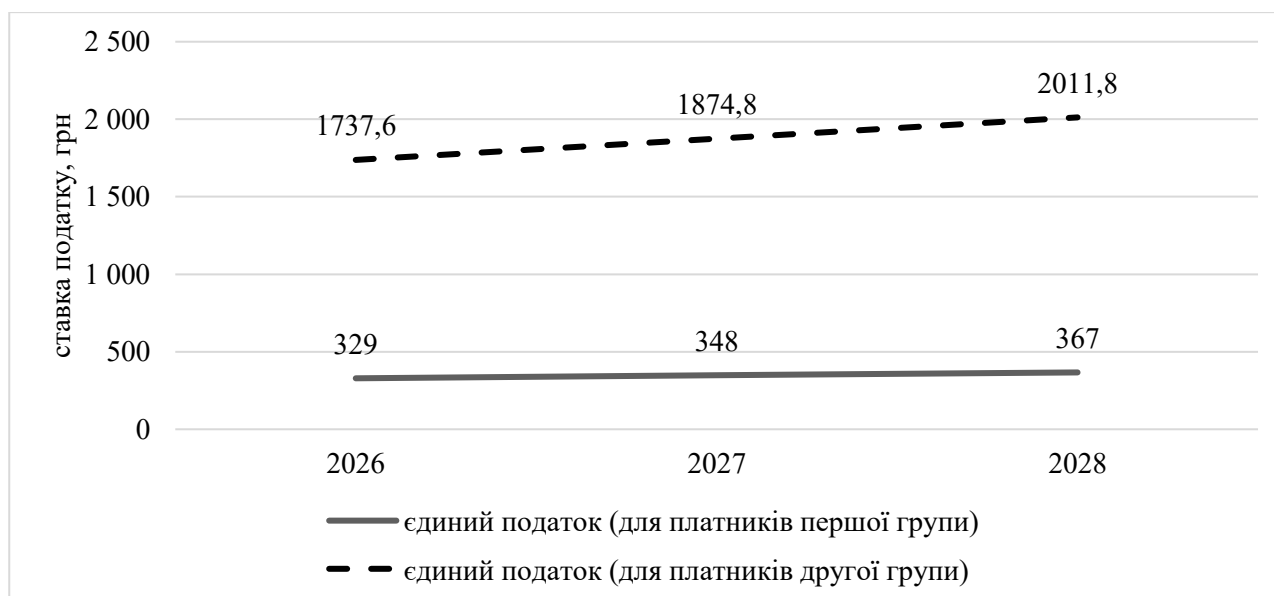

Рис. 3.8. Прогнозування ставки єдиного податку для справляння до бюджету Переяславської МТГ на 2026-2027 роки

Джерело: Бюджетна декларація на 2026-2028 роки [3], власні розрахунки

Розширення податкової бази бюджету міста можливе за рахунок податку на прибуток, оскільки для бюджету міста Києва діє норма з відрахування 10% сплаченого податку на прибуток, тому дану норму рекомендуємо поширити на

всі бюджети ОТГ, що буде відповідати принципам соціальної справедливості та підвищить взаємозв'язок між розміром сплачених податків від суб'єктів господарювання та соціально-економічним розвиток. На території Переяславської МТГ функціонують підприємства з високим рівнем прибутковості, які потенційно можуть наповнювати бюджет: ТОВ «Костал Україна», ПАТ «Завод Точмаш», ТОВ «Переяслав-Молпродукт», ТОВ «Миза», ТОВ «Доміле», ТОВ «Завод металовиробів «Вертикаль», ТОВ «Обрій-Текс», ПП «Швейсервіс», ПрАТ «Астра Люкс», ТОВ «Енерго-промислова група «Югенергопромтранс», ТОВ «Бетон центр» та ін.

Для формування додаткового фіскального потенціалу для України та Переяславської МТГ доцільно врахувати положення Національної стратегії доходів до 2030 року [11], за якою:

– реформування спрощеної системи, звузивши сферу її застосування шляхом виключення юридичних осіб. Такий захід буде мати негативний вплив на доходи бюджету Переяславської МТГ через зменшення платників єдиного податку та зменшення надходжень єдиного податку до бюджету, в той час як надходження податку на прибуток не передбачено до бюджету МТГ, але рекомендовано нами;

– «відновити прогресивну шкалу ставок ПДФО» [11], що може призвести до збільшення доходів бюджету і одночасно підвищить ризик мінімізації доходів через уникнення від оподаткування, зменшення сум оподаткованого доходу фізичних осіб;

– «підвищити акцизи на паливо, алкогольні напої та тютюнові вироби до мінімальних ставок ЄС» [11]. Такий захід буде мати позитивний вплив на доходи бюджету Переяславської МТГ через збільшення надходжень за нееластичного споживання алкогольних напоїв та тютюнопаління.

Отже, для забезпечення фінансової спроможності бюджетів міст, в тому числі Переяславської МТГ рекомендовано збільшити частку ПДФО, що залишається у місцевих бюджетах, додати до підакцизних товарів газовані солодкі напої та справляти акцизний податок з роздрібною торгівлі, індексування

ставки транспортного податку відповідно до мінімальної зарплати, підвищити якість адміністрування податку на майно у частині нерухомості і земельних ділянок через співпрацю з іншими органами влади та запровадити зарахування не менше 10% податку на прибуток підприємств, що сплачений у Переяславській МТГ.

Висновки до розділу 3

Зарубіжний досвід бюджетування місцевого самоврядування є корисним для розбудови місцевого самоврядування в Україні та виконання вимог Угоди про асоціацію з ЄС, а також виконання вимог за іншими міжнародними угодами. Частка доходів та видатків місцевого самоврядування у ЄС більша від України, тобто місцеве самоврядування має більший фіскальний потенціал, але частка зменшується у 2022-2023 роках під впливом зміни пріоритетів бюджетної політики; з 2023 року формується значний розрив між показниками ЄС та України. Високі значення частки доходів місцевого самоврядування мають Фінляндія, Швеція, Данія, що об'єднують країни з скандинавською фінансовою моделлю. До країн з рівнем перерозподілу ВВП через доходи місцевих бюджетів на рівні вище середнього належать Норвегія, Італія, Польща, Нідерланди та Ісландія, Чехія, Хорватія, Латвія. Інші країни-члени ЄС в кількості 19 мають нижчий рівень фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Серед можливих джерел доходів місцевих бюджетів основою повинні стати місцеві податки та збори, що формуються, амністуються на місцевому рівні та не залежать від політики державної влади.

Для збільшення фінансування соціально-економічного розвитку міста необхідно визначити додаткові джерела доходів бюджету. Оскільки, доходи бюджету формуються з 4 груп, то всі групи доходів потрібно збільшувати та обґрунтовувати можливості і резерви, в тому числі Переяславської МТГ рекомендовано збільшити частку ПДФО, що залишається у місцевих бюджетах,

додати до підакцизних товарів газовані солодкі напої та справляти акцизний податок з роздрібною торгівлі, індексування ставки транспортного податку відповідно до мінімальної зарплати, підвищити якість адміністрування податку на майно у частині нерухомості і земельних ділянок через співпрацю з іншими органами влади та запровадити зарахування не менше 10% податку на прибуток підприємств, що сплачений у Переяславській МТГ.

Для збереження соціально-економічної стабільності в місті та доступу до якісних соціальних послуг рекомендовано здійснювати оптимізація видатків бюджетів: фінансування енергозберігаючих технологій для комунального майна та інших об'єктів критичної інфраструктури, розбудову енергетичної інфраструктури на основі відновлювальної та альтернативної енергетики, капітальний ремонт чи облаштування укріплень, об'єктів соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист), перегляд складу та достатності об'єктів соціальної сфери з урахуванням демографічних змін та більшості чисельності населення за рахунок ВПО, запровадження місцевих програм охорони здоров'я, особливо для осіб з низьким рівнем доходів, додаткове забезпечення фармацевтичними препаратами та засобами медичного обладнання, запровадження місцевих програм з розвитку приватного бізнесу з працевлаштуванням найманих працівників, індивідуальної підприємницької діяльності, розробка та впровадження інвестиційних, екологічних, інфраструктурних та інших програм у співпраці з сусідніми громадами на умовах співфінансування.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена розв'язанню теоретичних та практичних проблем фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку території за рахунок бюджету міста. Основні висновки і рекомендації:

1. Узагальнено сутність та призначення бюджету міста на основі визначення сутності понять «бюджет» та «місцевий бюджет». Бюджет міста слід вважати історичною категорією, яка виокремилася у бюджетній системі як окрема ланка, що входить до складу бюджетів самоврядування та реалізується як економічна категорія, фонд фінансових ресурсів, план формування та використання фінансових ресурсів міста. та політичний компроміс політичних сил щодо формування та використання централізованого фонду грошових коштів. Призначення та функції бюджету міста повинні бути розподільча та контрольна, проте додатковими функціями є регулююча, соціальна, повоєнного відновлення та забезпечення обороноздатності країни.

2. Досліджено формування фінансового забезпечення бюджету міста, в якого перебуває механізм перерозподілу фінансових потоків на рівні міст, що реалізується через перерозподіл доходів фізичних осіб та прибутків підприємства, результати діяльності комунальних підприємств та доходи від комунального майна, а також перерозподіл фінансових потоків за ріннями бюджетної системи (міжбюджетні трансферти).

3. Визначено порядок фінансування соціально-економічного розвитку та фінансове забезпечення міст передбачає здійснення сукупності видатків для задоволення суспільних потреб, які мають публічний (загальнодержавний) характер та місцевий характер і однаково спрямовані на якісні послуги для населення та суб'єктів господарювання. З бюджетів міст відбувається фінансування освіти, охорони здоров'я, органів місцевого самоврядування, муніципальних формувань з охорони громадського порядку, програм розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів, обслуговування місцевого боргу та управління комунальним майном.

4. Проаналізовано децентралізацію за доходами та видатками в Україні, зроблено висновок про погіршення децентралізації, оскільки доходи та видатки є централізованими і зосереджуються у Державному бюджеті України, до негативних тенденцій розвитку системи місцевих бюджетів є зменшення їхньої частки у показниках Зведеного бюджету України. Основними причинами зменшення частки доходів є зосередження у державному бюджеті основних бюджетоутворюючих податків (ПДВ, акцизний податок, податок на прибуток, частина податку на доходи фізичних осіб, військовий збір) та зарахування до державного бюджету офіційних трансфертів від міжнародних партнерів та гуманітарних організацій, що стали основою доходів бюджету під час воєнного стану.

5. Проаналізовано формування доходів бюджету Переяславської МТГ, інших МТГ Київської обл. та їх достатності. Бюджет Переяславської МТГ належить до бюджетів з найменшим бюджетним потенціалом у межах Київської обл. Сукупні доходи бюджету Переяславської МТГ збільшилися на 30% у 2024 році проти 2021 року та відмічена інтенсивність зростання щороку 2,5% у 2022 році, 10,1% у 2023 році та 15,5% у 2024 році. Для Переяславської МТГ притаманними є основні тенденції формування доходів бюджетів Київської області. Найбільші надходження формуються від податкових надходжень, а саме ПДФО та єдиного податку та офіційних трансфертів (субвенцій) за умови високого рівня податкостроможності та горизонтального вирівнювання через реверсну дотацію. Неподаткові надходження та доходи від операцій з капіталом є мінімальними для формування доходів бюджету Переяславської МТГ

6. Видатки бюджету Переяславської МТГ збільшилися на 18,2% за 2021-2024 роки через збільшення видатків переважно у 2023 році через підвищення фінансування програм соціального захисту та соціального забезпечення, в тому числі ВПО та фінансування різних місцевих програм соціального захисту малозабезпечених, непрацевдатних тощо. Основними за функціональною класифікацією для бюджету Переяславської МТГ є видатки на освіту, управління, соціальний захист та соціальне забезпечення, ЖКГ. За економічною

класифікацією переважають поточні видатки, що спрямовуються на оплату праці, використання товарів і послуг, поточні трансферти.

7. Узагальнено зарубіжний досвід бюджетування місцевого самоврядування, що корисний для розбудови місцевого самоврядування в Україні та виконання вимог Угоди про асоціацію з ЄС, а також виконання вимог за іншими міжнародними угодами. Частка доходів та видатків місцевого самоврядування у ЄС більша від України, тобто місцеве самоврядування має більший фіскальний потенціал, але частка зменшується у 2022-2023 роках під впливом зміни пріоритетів бюджетної політики; з 2023 року формується значний розрив між показниками ЄС та України. Високі значення частки доходів місцевого самоврядування мають Фінляндія, Швеція, Данія, що об'єднують країни з скандинавською фінансовою моделлю. До країн з рівнем перерозподілу ВВП через доходи місцевих бюджетів на рівні вище середнього належать Норвегія, Італія, Польща, Нідерланди та Ісландія, Чехія, Хорватія, Латвія. Інші країни-члени ЄС в кількості 19 мають нижчий рівень фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Серед можливих джерел доходів місцевих бюджетів основою повинні стати місцеві податки та збори, що формуються, амністуються на місцевому рівні та не залежать від політики державної влади.

8. Обґрунтовано напрямки зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування на основі системного підходу. Для збільшення фінансування соціально-економічного розвитку міста необхідно визначити додаткові джерела доходів бюджету. Оскільки, доходи бюджету формуються з 4 груп, то всі групи доходів потрібно збільшувати та обґрунтовувати можливості і резерви, в тому числі Переяславської МТГ рекомендовано збільшити частку ПДФО, що залишається у місцевих бюджетах, додати до підакцизних товарів газовані солодкі напої та справляти акцизний податок з роздрібною торгівлі, індексування ставки транспортного податку відповідно до мінімальної зарплати, підвищити якість адміністрування податку на майно у частині нерухомості і земельних ділянок через співпрацю з іншими органами влади та запровадити зарахування

не менше 10% податку на прибуток підприємств, що сплачений у Переяславській МТГ.

9. Для збереження соціально-економічної стабільності в місті та доступу до якісних соціальних послуг рекомендовано здійснювати оптимізація видатків бюджетів: фінансування енергозберігаючих технологій для комунального майна та інших об'єктів критичної інфраструктури, розбудову енергетичної інфраструктури на основі відновлювальної та альтернативної енергетики, капітальний ремонт чи облаштування укриттів, об'єктів соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист), перегляд складу та достатності об'єктів соціальної сфери з урахуванням демографічних змін та більшості чисельності населення за рахунок ВПО, запровадження місцевих програм охорони здоров'я, особливо для осіб з низьким рівнем доходів, додаткове забезпечення фармацевтичними препаратами та засобами медичного обладнання, запровадження місцевих програм з розвитку приватного бізнесу з працевлаштуванням найманих працівників, індивідуальної підприємницької діяльності, розробка та впровадження інвестиційних, екологічних, інфраструктурних та інших програм у співпраці з сусідніми громадами на умовах співфінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 15.04.2025)
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 15.04.2025)
3. Бюджетна декларація на 2026-2028 роки, схвалено постановою Кабінету Міністрів України від 27.06.2025 р. № 774. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/774-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.04.2025)
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України №280/97-ВР від 21.05.1997р.(зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2025)
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.04.2025)
6. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15.12.2020 № 1082-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text> (дата звернення: 17.04.2025)
7. Про Державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 № 1928-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text> (дата звернення: 17.04.2025)
8. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022 №2953 –IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20> (дата звернення: 17.04.2025)
9. Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023 №3460–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (дата звернення: 17.04.2025)
10. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період во-єнного стану», було визначено основні підходи до управління місцевими бюджетами, спрямовані на адаптацію до нових викликів: Постанова Кабінету

Міністрів України від 11.03.2022 №252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF> (дата звернення: 18.04.2025)

11. Національна стратегія доходів до 2030 року від 27 грудня 2023 р. № 1218-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.04.2025)

12. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. №308-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2025)

13. Про затвердження Основних підходів до впровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів: Наказ Міністерства фінансів України від 02.08.2010 р №805 зі змінами від 02.12.2014р. №1194. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2025)

14. Про умови оплати праці працівників закладів соціального захисту дітей, закладів соціального обслуговування, закладів соціальної підтримки сімей, дітей та молоді і центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: Наказ Міністерства соціальної політики України №526 від 18.05.2015р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2025)

15. Про бюджет Переяславської міської територіальної громади на 2024 рік: Рішення Переяславської міської ради від 21.12.2023р. №02-68- V III. URL: https://phm.gov.ua/?page_id=2079 (дата звернення: 15.04.2025)

16. Ананьєва Є. А. Правове значення бюджету об'єднаної територіальної громади в системі місцевих бюджетів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 292-295

17. Бармак М., Шкільнюк Н. Джерела формування прибутків муніципальних бюджетів міст Волині другої половини XIX – початку XX ст. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія*. 2017. Вип. 1(1). С. 29-35.

18. Батажок С. Г. Бюджетні інструменти фінансування як основа місцевого економічного розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2024. № 2. С. 99-107.

19. Бедринець М. Д., Угрюмова К. О., Колеснік К. О. Оцінка впливу бюджетної децентралізації та податкових надходжень міста Ірпеня. *Бізнес Інформ*. 2021. № 12. С. 244-249.

20. Бойко С. В. Бюджетна система: конспект лекцій для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» денної та заочної форм здобуття освіти. К.: НУХТ, 2024. 111 с.

21. Бойко С. В. Українська наукова школа державних фінансів: історична ретроспектива та сучасні реалії : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". К., 2013. 19 с.

22. Бойко С. В., Гошовська В. В., Масалітіна В. В. Боргове навантаження на державний бюджет: довгострокові тренди та структурні асиметрії видатків. *Проблеми економіки*. 2020. № 1. С. 241-249.

23. Бойко С. В., Дячук Я. С. Безпека місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації в Україні. *Наукові праці НУХТ*. 2019. Том 25, № 2. С. 66-74.

24. Бойко С. В., Федосов В. М., Юхименко П. І. Цитович Микола Мартиніанович – фундатор науки про місцеві фінанси. *Фінанси України*. 2010. № 10. С. 113–124.

25. Бойко С. В., Шірінян Л. В. Горизонтальне вирівнювання обласних бюджетів у системі міжбюджетного фінансового забезпечення регіонів України. *Економічні горизонти*. 2018. № 3(6). С. 65–77.

26. Бондаренко Н. В., Холявіцька К. С., Лиманюк В. В. Доходи та видатки місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2024. Вип. 104(2). С. 74-83.

27. Бондарук Т. Г. Місцеві бюджети у контексті вирішення завдань воєнного часу та забезпечення відновлення економіки територій. *Ефективна економіка*. 2024. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_10_4 (дата звернення: 12.09.2025)

28. Бюджетна система: підручник. / За ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. К. : Центр учбов. літератури ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. 871 [1] с.

29. Ватаманюк-Зелінська У. З., Олійник О. І., Зелінський М.-П. Б. Профіцит бюджетів територіальних громад Львівської області в умовах дії воєнного стану. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2024_4_7(дата звернення: 13.09.2025)

30. Ватаманюк-Зелінська У. З., Чепіль Ю. Б., Дунець І. А.Формування та виконання видаткової частини бюджету Львівської громади в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2023. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_12_21 (дата звернення: 17.09.2025)

31. Войтенко А. Б., Якобчук В. П., Мосієнко О. В., Плотнікова М. Ф.Перспективи становлення місцевих бюджетів громад. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2025. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2025_1_13(дата звернення: 15.09.2025)

32. Гарбінська-Руденко А. В., Гринишин Т. І., Магдалінова А. В. Вплив адміністративної реформи на ефективність використання коштів місцевих бюджетів в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2025. Вип. 89(2). С. 379-384.

33. Гарбінська-Руденко А. В., Демчук М. В. Правове регулювання формування бюджетів об'єднаних територіальних громад як ключових суб'єктів місцевого самоврядування. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 361-365.

34. Гей К. В. Місцеві бюджети: підходи до категорії та розмежування понять. *Право і суспільство*. 2022. №2. С. 180-185.

35. Глущенко О. В., Стеценко Т. В. Кращі європейські практики гендерного бюджетування та можливості їх застосування в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 2. С. 44-50.

36. Демченко О.П. Яковенко К.А. Європейський досвід бюджетної децентралізації та перспективи для України. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/110.pdf (дата звернення: 27.09.2025)

37. Єрмоменко А. О. Місцеві бюджети у системі фінансового забезпечення територіальних громад. *Економічний вісник університету*. 2023. Вип. 57. С. 132-137.

38. Жмурко Н. В., Лотоцька Ю. В. Оцінка формування та використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування на прикладі бюджету міста Тернополя. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 56. С. 114-119.

39. Канєва Т., Дрепін А. Європейський досвід формування місцевих бюджетів. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 2. С. 119–134.

40. Карпенко М. Ю. Формування дохідної частини місцевих бюджетів за умов децентралізації *Бізнес Інформ*. 2024 № 9 с. 373-383.

41. Квасній Л., Квасній З., Даниленко Ю. Фінансова політика територіальних громад України в період воєнного стану. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. № 5(64). С. 77–88.

42. Коваль С. Л., Сидор І. П. Роль місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку територіальної громади в умовах війни та у післявоєнний період. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 6. С. 96-102.

43. Козенко А. О., Кравцова Л. Л. Система бюджетного менеджменту на місцевому рівні в Україні. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки*. 2024. № 3(2). С. 144-150.

44. Короленко Р. В., Ухова І. М. Проблеми формування та функціонування місцевих бюджетів (на прикладі бюджету міста Кривого Рогу). *Modern Economics*. 2018. №8. С. 80-89.

45. Котух Є. В., Коробчинський М. В., Рябокінь М. В., Блюма О. В., Денисюк О. М. Методи та засоби прогнозування руху коштів місцевих бюджетів з використанням штучного інтелекту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2024. № 33(61). С. 47–61.

46. Крупка М. І., Коваленко В. М., Ілечко В. І., Щербина О. А. Діагностика податкових надходжень місцевих бюджетів в умовах децентралізації та воєнного стану в Україні. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки*. 2024. № 10(2). С. 173-184.

47. Кужда Т. І., Луциків І. В., Галушак О. Я. Дослідження стану виконання місцевих бюджетів України в період воєнного часу. *Галицький економічний вісник*. 2024. № 1. С. 178-186.

48. Левандівський О. Т., Баланюк І. Ф., Сас Л. С., Смушак М. В., Гаврик О. Ю. Управлінські підходи в формуванні місцевого бюджету територіальної громади на основі податкових надходжень. *Агросвіт*. 2024. № 6. С. 37-43.

49. Левандівський О. Т., Баланюк І. Ф., Сас Л. С., Смушак М. В., Гаврик О. Ю. Управління податковими надходженнями до бюджету територіальних громад в умовах децентралізації. *Ефективна економіка*. 2024. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_3_10 (дата звернення: 15.09.2025)

50. Лободіна З. М., Ківелюк Я. Р., Чайківський Н. О., Миколайчук В. С. Тенденції та особливості функціонування місцевих бюджетів в умовах війни. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 1. С. 16-21.

51. Малюга Н. М., Суліменко Л. А., Цегельник Н. І. Обліково-контрольні аспекти забезпечення виконання бюджетних програм в об'єднаних територіальних громадах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 10. С. 30-38.

52. Марценюк О., Гуменна О., Деньдобра Т. Перспективи зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад в умовах децентралізації. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 51. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-50>(дата звернення: 12.09.2025)

53. Матвійчук Д. Ю. Фіскальна стійкість місцевих бюджетів в Україні: аналіз та вплив місцевого боргу. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2024. № 1. С. 32-37.

54. Мороз С. Роль інструментів бюджетної політики в усуненні диспропорцій регіонального економічного розвитку. *European scientific journal of economic and financial innovation*. 2025. № 2. С. 191-200.

55. Наконечна Ю. Л., Демиденко Л. М. Джерела формування коштів місцевих бюджетів в Україні в умовах воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки*. 2025. № 3(2). С. 121-128.

56. Нечипоренко А. В., Качула А. Г. Практика формування та виконання місцевих бюджетів України (на прикладі бюджету міста Луцьк). *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 5(2). С. 106-111.

57. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: монографія. К.: НДФІ, 2006. 584 с.

58. Рубай О., Синявська Л., Колодій А. Місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації. *Вісник Львівського національного університету природокористування. Серія : Економіка АПК*. 2024. № 31. С. 99-104.

59. Рябокінь М. В., Блюма О. В., Котух Є. В. Методологічне та програмне забезпечення впровадження електронного документообігу на рівні місцевих бюджетів з використанням ІПК "Місцевий бюджет". *Фінанси України*. 2024. № 5. С. 71-91.

60. Рябушка Л. Б., Журавка О. С., Салов Д. О Роль місцевих бюджетів у відновленні регіонального розвитку. *Бізнес Інформ*. 2024. № 4. С. 214-221.

61. Рябушка Л.Б., Пахненко О.М., Куліш О.В. Фіскальні ризики виконання бюджету міста суми у зв'язку з поширенням COVID-19. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2020. № 3. С. 174-181.

62. Свірко С. В., Бутузов В. М., Довгалоук В. В., Павлюк О. С. Правове регулювання бюджетного процесу в ЄС. *Society and Security*. 2024. № 1. С. 91-98.

63. Свірко С. В., Довгалюк В. В., Тростенюк Т. М. Методологічна модель бюджетного процесу Європейського Союзу. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 1. С. 70-84.

64. Сивульська Н. М., Веселюк М. В. Реформа фінансової децентралізації та її вплив на фінансову спроможність бюджетів територіальних громад. *Ефективна економіка*. 2024. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_6_73 (дата звернення: 12.09.2025)

65. Славкова А. А. Податкові надходження в доходах місцевих бюджетів України та їх фіскальний потенціал. *Бізнес Інформ*. 2024. № 2. С. 210-220.

66. Слободянюк Н., Короленко Р. Теоретико-правові засади формування інвестиційно-стратегічного потенціалу місцевих бюджетів в умовах децентралізації державної влади України. *Гірничий вісник*. 2024. Том 58, № 1. С. 17-23.

67. Таукешева Т. Д., Даудова Г. В. Ризики фінансової децентралізації на місцевому рівні (на прикладі бюджету міста Харкова). *Теорія та практика державного управління*. 2021. Вип. 1. С. 97-104.

68. Теслюк Н. П., Назаренко Я. Я., Наконечна С. А. Транспортний податок та його роль у формуванні місцевих бюджетів. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8635> (дата звернення: 02.11.2025).

69. Тимошенко М. В. Підвищення фінансової стабільності місцевих бюджетів в умовах повномасштабного вторгнення: проблеми та перспективи. *Ефективна економіка*. 2024. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_6_32 (дата звернення: 15.09.2025)

70. Тимченко О. М., Буряченко А. Є., Дегтярьова Н. В., Цюпа О. П. Редизайн бюджетних програм на основі людиноцентристського підходу в інклюзивному середовищі. *Фінанси України*. 2025. № 2. С. 27-42.

71. Тис М. С. Бюджетна складова фінансової безпеки регіону та її оцінювання в умовах війни. *Бізнес Інформ*. 2024. № 3. С. 49-56.

72. Ткачук Н. М. Аналіз практичних аспектів формування доходів бюджету територіальної громади міста. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна*. 2023. Вип. 104. С. 11-20.

73. Фінанси : підручник / Юхименко П. І., Бойко С. В., Голубка С. М. та ін. ; за наук. ред. П. І. Юхименка, С. В. Бойко. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 416 с.

74. Фінансова думка України : у 3 т. / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України В. М. Федосова. К. : Кондор ; Т. : Економічна думка, 2010 . Т. 3, Ч. 1 : Хрестоматія / авт.-упоряд.: С. І. Юрій [та ін.]. 2010. 471 с.

75. Фінансова думка України : у 3 т. / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України В. М. Федосова. К. : Кондор ; Т. : Економічна думка, 2010 . Т. 3, Ч. 2 : Хрестоматія / авт.-упоряд.: С. І. Юрій [та ін.]. 2010. 734 с.

76. Чечетова Н. Ф., Чечетова-Терашвілі Т. М., Лелюк Н. Є. Бюджетне регулювання економічного розвитку міста. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. Серія : Економічні науки. 2025. № 5(1). С. 214-223.

77. Шелест О., Бабічев А. Оцінка доходів бюджету Харківської міської територіальної громади під час воєнного стану. *Адаптивне управління: теорія і практика*. Серія Економіка. 2024. Вип. 19(38). URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-19\(38\)-19](https://doi.org/10.33296/2707-0654-19(38)-19)(дата звернення: 27.09.2025)

78. Юшко С. В. Прозорі бюджети як передумова ефективного контролю за публічними фінансами в умовах децентралізаційних процесів в Україні. *Фінанси України*. 2024. № 4. С. 25-39.

79. Юшко С.В. Результати виконання та особливості фінансування місцевих бюджетів в Україні. *Academy review*. 2024. № 2 (61). С. 113-127.

80. Boyko S., Dragan O., Tkachenko K. Current trends in debt policy of city councils and directions of its improvement. *Економіка та управління АПК*. 2020. № 1. С. 56–67.

81. Davydenko N., Boiko S., Buriak A., Demianenko I. Development of rural areas through fiscal decentralization. In Proceedings of the 2021 International Conference “Economic science for rural development”, Jelgava, Latvia, 11–14 May 2021; pp. 102–114/

82. Glushchenko, J., Kozhalina N. Development trends of local taxes in the system of local budgets in Ukraine. *Public and Municipal Finance*. 2019. # 8(1). P. 104-111.

83. Yusupov R. et al. Evaluating the Influence of Regional Economic Factors on Local Budget Revenues Using Econometric Models. In: Nagar, A., Jat, D.S., Mishra, D., Joshi, A. (eds) *Intelligent Sustainable Systems. Worlds4 2024. Lecture Notes in Networks and Systems*. 2025. vol 1177. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-97-8695-4_30

Додаток А

Аналіз динаміки офіційних трансфертів Переяславської МТГ

	Трансфери, млн грн				Абсол. відхилення, млн грн				Відносне. відхилення, %			
	2021	2022	2023	2024	2022-2021	2023-2022	2024-2023	2024-2021	2022-2021	2023-2022	2024-2023	2024-2021
1	2	3	4	5								
Офіційні трансферти	98	85,3	82,6	120,9	-12,7	-2,7	38,3	22,9	-13,0	-3,2	46,4	23,4
Від органів державного управління	98	85,3	82,6	120,9	-12,7	-2,7	38,3	22,9	-13,0	-3,2	46,4	23,4
Субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам	98	85,3	82,6	120,9	-12,7	-2,7	38,3	22,9	-13,0	-3,2	46,4	23,4
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони здоров'я	1,3				-1,3	0	0	-1,3	-100,0	-	-	-100,0
Освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам	84,4	82,8	72,6	84,6	-1,6	-10,2	12	0,2	-1,9	-12,3	16,5	0,2
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, підтримку малих групових будинків та забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа	0,4				-0,4	0	0	-0,4	-100,0	-	-	-100,0
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій	8	2,3			-5,7	-2,3	0	-8	-71,3	-100,0	-	-100,0
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами	0,3	0,2	0,2	0,4	-0,1	0	0,2	0,1	-33,3	0,0	100,0	33,3
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення	0,9			1,2	-0,9	0	1,2	0,3	-100,0	-	-	33,3

якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти "Нова українська школа"												
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення харчуванням учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти				2,1	0	0	2,1	2,1	-	-	-	-
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей осіб, визначених абзацами 5 - 8 пункту 1 статті 10 Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", для осіб з інвалідністю I - II групи, яка настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, визначених пунктами 11 - 14 частини другої статті 7 Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", та які потребують поліпшення житлових умов	2,4		7,8	8,6	-2,4	7,8	0,8	6,2	-100,0	-	10,3	258,3